

LAMARTİN

BİRLƏRİN GÜCÜ

/300

Lamartin | Coşqun Kərimov

Redaktor: Nərmin Nöqtə

Cild dizaynı: Orxan Əhmədov

Tərtibat: İlkin Abdulla

Çap tarixi: 2019

Tiraj: 300

AZE Kərimov C. "Lamartin", Bakı, 2019, 264 səh.

Mündəricat

1/100	Xatirələri dadlı edən səbəb	13
2/100	“Senqakudzi” məbəbində yatan 47 samuray	16
3/100	Bunolu qırmızıya boyayan 1 saat	20
4/100	Səyahət sevgisini yaradan kitablar	24
5/100	Şekltən ekspedisiyasının 100 illik əfsanəsi	28
6/100	Müştərinin etirafı (Pomidor şorbası)	32
7/100	Cəza, mükafat, sevgi, nümunə	34
8/100	Olmaq	38
9/100	Onun son cümləsi	41
10/100	Zibil qutusu	45
11/100	Həmin qızı axtarıram.....	48
12/100	Gənclərin alın yazısı	51
13/100	Düzgün karyera məsləhəti	55
14/100	Müştərinin etirafı (Bahalı çanta).....	57
15/100	Valentin məktubu	60
16/100	Yazmaq asandır.....	64
17/100	İki soba, iki ata	68
18/100	Nəhayət ki, ədaləti görə bildim	70
19/100	Seçim edə bilmirəm.....	73
20/100	Ayan və Cavid (Mətbəx hekayəsi).....	75
21/100	Yenə həmin yarış olacaq.....	78
22/100	“Doğru söyləyini doqquz kənddən qovurlar”	80
23/100	Səssizlik, gözəllik və tənhalıq.....	82
24/100	Heç kimə lazım olmayan uşaqlar... ..	86
25/100	Əlini çək!.....	88

26/100	Bakı dəyişib.....	90
27/100	Dediklərimizi yazma	93
28/100	“Deus ex machina” (“Deus eks makina”)	95
29/100	Biz öləndən sonra nə baş verəcək?.....	98
30/100	Forsmarkdan Çernobila edilən zəng	100
31/100	Qatar əhvalatı	103
32/100	Çox yeyib, iş görməyən siçovullar	105
33/100	Otağımı zəbt edən qız	107
34/100	Rubikin kubu.....	109
35/100	Sənin kişin, mənim kişim.....	111
36/100	Ata işə gedirsən?.....	113
37/100	Qoz kimi mesaj.....	114
38/100	Düşüncələr	116
39/100	“Dayday” qapıları taybatay açır	119
40/100	Asılı olmaq nədir?	121
41/100	“Mismarketing” nədir?.....	122
42/100	İki rəfiqə.....	124
43/100	“Beş şirvanlıq” dərsləri	126
44/100	Ağıllısan, niyə kasıbsan?	128
45/100	Toyuqsan, yoxsa şahin?	131
46/100	Dostluğun son günü	134
47/100	İsveçrə xatirələrindən hissə	136
48/100	Sonuncu bazar ertəsi	138
49/100	“Deus Ex Machina” (Bu dünya bir oyundur).....	140
50/100	Sənə hörmət etməyəcəklər	143
51/100	Tədbirə getmək lazımdır	144
52/100	Əlavə 700 manat	147
53/100	Özün barədə danış	149
54/100	Coker – İşarələr və hekayələr	152
55/100	Pul, yoxsa məktub?	157
56/100	Səssiz dərslər	158
57/100	Kokoslar və akulalar	160
58/100	BP-dən ayıran gün.....	161
59/100	Ağlı kəsən insan xoşbəxt ola bilmir	163

60/100	Müştəri etirafı	165
61/100	Bar verən ağacın aqibəti	167
62/100	Bəlkə, yazıb öyrənim?	168
63/100	Şərqdə vəzir, Qərbdə kralıça olur	169
64/100	Məktub 36	170
65/100	Müştəri etirafı	171
66/100	Səndə var, məndə yoxdur	172
67/100	Norviç azarkeşlərinin sevinci	175
68/100	Radio dalğalarını tutmaq	178
69/100	Müştəri etirafı	180
70/100	Məhəlləmizdə köhnə bir maşın var	181
71/100	İlk dərs günü, ilk dərslər	183
72/100	“Bağ evi olsun” və “olmasın” deyənlər var	185
73/100	Çeynənmiş sözlərin məkanı	189
74/100	Bu qablara yaxşı bax	192
75/100	Frankenşteyni yazan qız	194
76/100	İlər dayana bilmir	196
77/100	Denni və onun planı	197
78/100	Atalar üçdən deyib	199
79/100	Ayanın rəqsi	201
80/100	“İləringücü” deyəndə, ağılıma Şah gəlir	203
81/100	18 il sonra	205
82/100	Tanrının yumor hissi	208
83/100	Həvəs axtaran insanlar üçün	211
84/100	İdeya necə yaranır?	214
85/100	İdeya necə yaranır?	216
86/100	İlərin verdiyi mükafat fərqli olur	218
87/100	Hekayəsi olan paltarlar	220
88/100	Embla və Askın hekayəsi	222
89/100	Ayrımaq üçün yaxşı yer seçməyiblər	225
90/100	Zəhər tuluğu	227
91/100	İlkin təəssüratın yaratdığı təzadlar	230
92/100	Yazı masası	232
93/100	Çevir getsin	234

94/100	Hər nəsildə 100 nəfər var	236
95/100	Kino, musiqi, yazıda keyfiyyət nədir?.....	238
96/100	İki qəza, üç ata.....	241
97/100	Havi və Koronun axırı nə oldu?	243
98/100	Azərbaycan ədəbiyyatının gələcəyi necə olacaq?	246
99/100	Qapısı olmayan açar	248
100/100	İki əjdaha eyni yolu gedərsə... ..	251
101	Bir masam olsun	253
Oxucu rəyləri:.....		254

GİRİŞ

“Hansı yazıdan sonra”

Hansı yazıdan sonra dayanacaqsan, “bəsdir” deyəcəksən?

Hansı yazıdan sonra səni eşidəcəklər, “gəl edək” deyəcəklər?

Tolstoy “Tolstoy” olduğunu hansı yazısında başa düşmüşdü?

Tolstoy “Tolstoy” olmağın bir işə yaramadığını hansı yazısında anlamışdı?

Hansı yazıdan sonra yerli deyil, xarici müəllif olacaqsan?

Hansı yazı uşaqlarının və sevgilinin həyatını ömürlük təmin etməyə bəs edəcək?

Hansı yazıdan sonra bəxt sənə də üzünə güləcək, nəhayət, sən də güləcəksən?

Hansı yazı ilə Coşqunu azad edəcəksən?

Hansı yazıdan sonra səndən, diktə etdiyən cümlələrdən canın qurtaracaq?

Hansı yazın kiminsə ruhunu dözülməz çıxılmazlıqdan müvəqqəti olaraq xilas edəcək?

Hansı yazıdan sonra adın mərmərlərə yazılacaq?

Hansı yazın park skamyalarında, qatarlarda, avtobuslarda, divanlarda öyləşib, həvəslə oxuyan insanların ilki olacaq?

Hansı yazıdan sonra səndən bezib, başqa müəllifə keçəcəklər?

Hansı yazıdan sonra səni xatırlayıb, kitabını qaçaraq yenə əllərinə götürəcəklər? (atan kimi, anan kimi az, amma çox yerində kitabını qucaqlayacaqlar.)

OXUCUNUN “1” RƏYİ

“KVAN” kitabı yeni çapdan çıxmışdı. Bir gün səhər mütalibə zövqümüz eyni olan iş yoldaşım (red. Xanım Cəfərli) əlində kitab sevinə-sevinə otağa girdi: “Nisə, yeni kitab tapmışam, çox bəyənəcəksən!”. Həyəcanla soruşdum: “Dostoyevskinindir, Hüqonun, yoxsa Tolstoyun? O da cavab olaraq dedi: “Yox e, azərbaycanlı yazıb. Adı Coşqun Kərimovdur. Özü də Qafqaz Universitetini bitirib”. Mən də ironiya ilə gülərək hansısa azərbaycanlının, həm də yaşı az birinin (universiteti bir neçə il olar bitirdiyini dediyi üçün cavan olduğunu düşünmüşdüm) bəyənəcəyim kitabı yazdığına inanmadığımı söylədim. O da etiraz edərək dedi ki, heç olmasa, kitab haqqında bir az danışardı, sonra qərar verərdim. Mən də öz növbəmdə: “Yaxşı görək! Vaxtımı buna sərf edə bilmərəm”, – dedim. Məni qınamayın, çünki o vaxtlar “ağır” kitablar (Alber Kamyu, Tolstoy, Hüqo, Dostoyevski və s.) oxuyurdum...

Səhv etməməyə, hadisənin üstündən 3 il keçib.

Bilmirəm, təsadüfdür, ya necə, ötən 3 il ərzində nə həmin kitab, nə də onun müəllifi haqqında heç nə eşitmədim. Bu ilin mayında yenə də kitab zövqümüz oxşar olan dostlarımdan biri (red. Kazım Süleymanlı) onunla söhbət əsnasında məndən Coşqun Kərimovu tanıyıb-tanımadığımı soruşdu. “Adı nəsə tanış gəlir”, – dedim. “KVAN”ın adını çəkəndə isə iş yoldaşım Xanımla aramızdakı söhbəti xatırladım: “Hə, o yazıçı...”. Təbii ki, yenə də bu gənc yazara mühakimə ilə yanaşdım. Dostum

təkidlə bu yazarı tanımalı olduğumu bildirdi: “Onun feysbuk postlarını mütləq oxu, bəyənəcəksən! Sevdiyin tərzdə yazır, sonra kitablarına da göz atarsan”. Onu başımdan etmək üçün: “Yaxşı, evə gedim, baxaram”, – dedim. Təbii ki, evə gələndə haqqında danışdığımız yeni yazarı nə sosial şəbəkədə tapmaq, nə də postlarını oxumaq heç yadıma da düşmədi.

Söhbətin üstündən bir həftə keçmişdi...

Atamla hər həftə telefonda dünyada baş verən hadisələrdən, işdən və digər mövzulardan danışırıq. “O gün kanalların birində bir oğlana qulaq asırdım, çox yaxşı danışdı. Ona mütləq baxarsan, hətta kitabları da var”, – atam dedi. Amma verilişin əvvəlinə baxmadığı üçün atam oğlanın adını xatırlaya bilmədi. Soruşdum ki, bəlkə, veriliş boyu nədənsə, ya kimdənsə danışıb. Heç olmasa, internetdə axtarışa verib, nəşə taparam. “Aaa, xatırladım! Danışanda bir neçə dəfə “Memar Əcəmi”nin adını çəkdi”, – atam yadına saldığı üçün sevinçək halda dilləndi. “Memar Əcəmi” deyən kimi, beynimdəki dağınıq hissələr öz yerinə oturdu: “Hə, Coşqun Kərimovu deyirsən? Tanıyıram onu. Dostum mənə bu veriliş haqqında danışmışdı”. “Nə deyim, sevinirəm ki, bizimlə eyni düşüncələri paylaşan insanlar var, həm də kitab yazaraq bu fikirləri yayırlar. Kitablarından oxumusansa, mənə də danışarsan”, – atam söhbətinə davam etdi. “Hə, hə, əlbəttə..”, – deyərək söhbətimizi yekunlaşdırdım. Belə deyim, atam məndən beşbetər hər insanı bəyənmir, hər kitabı da siz deyən oxumur. Ona görə də

Coşqunu tanımasam da, atamla söhbətimiz zamanı onun haqqında heç nə demədim.

Sonra öz-özümə çox götür-qoy etdim: “Bu qədər də təsadüf olmaz. Bəlkə, feysbuka baxıb görsən ki, bu adam kimdir, nəçidir, nə yazır?!”.

Coşqunun feysbuk profilini axtarıb tapmağımla vaxtın su kimi axmağı bir oldu. Yalan olmasın, bir ilin postlarını bir neçə saata oxuyub bitirdim. “Bu vaxta kimi Coşqunu tanımadan ona qarşı niyə bu qədər qərəzli olmuşam?” sualının yaratdığı peşmanlıq hissini də unutmuram. Sonra düşündüm ki, axı mən “hər şeyin öz vaxtı var” prinsipi ilə yaşayıram. Demək ki, bu yazarı tanımaq üçün də doğru zaman 3 il öncə yox, indi imiş. (Onda tanışaydım, yəqin ki, bu yazı heç yazılmazdı)

Hazırda mən qarşıma çıxan hər kəsə Coşqunun postlarını və kitablarını oxumağı məsləhət görürəm. Dostum da deyir ki, vicdanımı rahatlatmaq üçün daha neçə insana bu müəllifdən və onun kitablarından bəhs edəcəm. Nə deyim, hələ də ona qarşı qərəzli olduğumun vicdan əzabını çəkirəm.

Bu qədər hadisədən sonra bir az da yazarı tərifləyim. Əslində, doğru sözlərin tərif olduğunu düşünmürəm. İnsanlara layiq olduqları dəyəri vermək və ən önəmli onları sağlığında qiymətləndirmək lazımdır. Hər dəfə əsəbi olanda, haqsızlıq görəndə və ya qərar vermə anında fikirlərim qarışan kimi Coşqun elə mövzuda postlar paylaşır ki, öz-özümə deyirəm: “Bu fikirlər mənim düşüncəyə və dilə gətirə bilmədiklərimdir”.

Dostum boşuna deməmişdi ki, bu yazar düşüncələrinə çox yaxın yazıları qələmə alır. “KVAN” isə tamam başqa aləmdir. Bu günədək bir sıra psixoloji, fərdi inkişafa fokuslanan və ya insanlara motivasiya verən kitablar oxumuşam, amma bu kitab çox fərqlidir. Xüsusilə, öz millətindən olan birinin belə kitab yazması insana əlavə xoşbəxtlik qatır. Təəssüf ki, fikrimi ifadə etmək qabiliyyətim elə də yaxşı deyil (dəqiq elmlər sahəsində oxuduğuma görədir, yəqin ki) və əmin olun ki, belə bir istedadım olsaydı, fikrimi daha gözəl və aydın cümlələrlə ifadə edərdim.

Sonda nə deyim... bu, möhtəşəm əsərdir! Tövsiyə edirəm ki, insanları tanımadan onlara qarşı qərəzli olmayın. İnsanları, kitabları, filmləri – bir sözlə, qarşınıza çıxan hər şeyi və hər kəsi tanımaq üçün zaman və şans verin...

(Nisə İdrisova adlı oxucudan yazı)

#11ləringücü

1/100

Xatirələri dadlı edən səbəb

Yaşadığımız təcrübələr yediyimiz yeməyin dadına birbaşa təsir edir. Nə yediyimiz qədər, harada, kiminlə və hansı şəkildə yediyimiz də vacibdir. Hətta son illər ikinci birincidən daha vacib olmağa başlayıb. Yeməklə bağlı xatirələrinizə qayıdın. Söhbət ananızın və ya nə-nənizin bişirdiyi, uşaqlıq illərinin ləzzətlərindən getmir. Mən səyahət etdiyiniz ölkələrin dadlı xatirələrindən danışiram...

Sizi özümlə 17 il əvvəl – Denverə, Koloradoya aparmaq istəyirəm. Uzaq sahillərdə yaşadığım ilk təsirli xatirəm Mentenlər ailəsi ilə bağlı olub.

Bir il ərzində mənə öz evlərində qonaq edəcək Cef və Paula Menten yemək yeməyi, daha dəqiq desəm, yeni dadları kəşf etməyi sevirdilər. Onların yaşadığı ikimərtəbəli evin yuxarı mərtəbəsində sırf yemək reseptlərinə aid mindən çox kitab var idi. Mentenlərin kitab rəfində Azərbaycan mətbəxi ilə bağlı kitab da özünə yer tapmışdı. Ailənin 12 illik vegetarian olması mənə kimi ət yeməklərini sevən birinə əngəl yarada bilərdi. Amma əksi oldu. Bu ailənin hesabına Amerikada dada biləcəyim ən maraqlı və ən ləzzətli steyk məkanlarından birini kəşf etdim.

Bir dəfə Cef mənə: “Rəsmi geyin, vacib yerə gedəcə-

yik”, – dedi. İllərlə lisey qayda-qanunları çərçivəsində oxumuş uşaq üçün “rəsmi” sözü “qalstuk taxmalısən” siqnalı ilə assosiasiya olunmuşdu. Ona görə də Cefdən taxmağım üçün qalstuk istədim. Cef gülə-gülə mənə qarderobundakı ən qəribə qalstukunu verdi. Həmin an onun üzündəki həyəcan dolu gülüşü başa düşmürdüm. Axşam hər şey aydın olacaqdı...

Denverdə “Texas Steyk Evi” adlı məkana gəldik. Restoranın girişində məni görən işçilər qalstukuma baxıb pıçıldaşmağa başladılar. Onların da üzündə çox tanış təbəssümü görmüşdüm.. Eynilə Cefin gülüşünə bənzəyirdi. Bizə ayrılan masaya yaxınlaşmaq üçün on addımlıq məsafə qalırdı ki, 4 ofisiyant yanımıza gəldi. Birinin əlində iri qayçı var idi. O, mənə yaxınlaşıb, məkanda hər kəsin eşidə biləcəyi şəkildə: “Evimizdə rəsmi geyinən biri var”, – dedi. Həyatımda utandığım çox anlar olub. Bu anı isə heç vaxt unutmuram. Başqa ölkədə, tanımadığım insanların içində “rəsmi geyinən biri” olmuşdum. Məkanda oturan hər kəs mənə baxırdı. Hər kəsin üzündə Cefin qəribə gülüşünü sezmışdim.

“Rəsmi geyinənləri bizim evdə necə qarşılıyırıq?” sualı ilə əyləşənlərin səs-küyü və nəritisi restorana yayıldı. Hamı bir ağızdan qışqırırdı: “Qayçı! Qayçı! Qayçı!”.

Əlində qayçı tutan ofisiyant mənə yaxınlaşıb qalstukumun yarısını kəsdi. Kəsilmiş hissəni yuxarı qaldırdı və burada əyləşən hər kəsə göstərdi. Daha sonra onu məkannın “qalstuk divarı”ndan asdı. Cef əlini çiynimə qoyub: “Artıq sən də bizdən birisən”, – dedi. “Qalstuk

divarı”nda onlarla ölkədən gələn xarici qonaqların qalstukları asılmışdı. Məkanda əyləşənlərin “sən də bizim evin adamı oldun” deməsi və alqışları ilə masamıza oturduq. Həmin an yaşadıklarım və hisslərim mənə qərribə həyəcan verdi. Sifariş etdiyim steysin dadının tamamlanması üçün lazım olan bax bu həyəcan imiş. Beləcə, ilk steykimi “evin yeni adamı” kimi yedim – iştahla, həvəslə və qalstuksuz. Həmin axşam Cefin təbessümünün eynisi mənim də üzümdə yaranmışdı...

İllər sonra hər dəfə qalstuk geyinəndə bu hadisəni xatırlayaraq gülürəm. Bugünə kimi yediyim steykların heç biri eyni dadı vermir.

Yeməkləri dadlı edən onların təqdim edilmə şəkli və sizə yaşadılan təcrübələrdir. Bu gün dünyanın müxtəlif restoranları bu təcrübəni yaşatmaq üçün yarışır. Sizə sadəcə təamlar təqdim edilmir. Unuda bilməyəcəyiniz xatirələr də yeməklərlə birlikdə servis edilir.

Əminəm ki, sizin də belə xatirələriniz var. Əminəm ki, siz də müəyyən məkanlara məhz həmin təkrarolunmaz dad üçün qayıdırsınız.

Xatirələrinizi dadlı edən səbəbləriniz və səfərləriniz bol olsun!

2/100

“Senqakudzi” məbədində yatan 47 samuray

Yapon mədəniyyəti maqnit kimi güclüdür. Yaponiyada maqnit reyslər üzərində saatda 500 kilometr məsafə qət edən sürət qatarları 500 yaşlı məbədlərlə qərribə vəhdətdədir. Yaponiyada tarix və gələcək ritmik şəkildə rəqs edir. Bu rəqsə tamaşa etmək üçün hər il milyonlarla insan “gündoğan” ölkəyə üz tutur.

Bu ölkədə ən çox ziyarət edilən məkanlardan biri də Tokio şəhərində yerləşir. Tokio meqa-şəhərdir. Bu şəhərdə yaşayan sakinlər, şəhəri ziyarət etməyə gələn turistlər səs və hərəkətdən ibarət meqa-xaos yaradırlar. Daxili dünyasının səsini eşitmək istəyən qonaqlar isə Tokionun cənubunda yerləşən Şinaqava vağzalına gəlirlər.

Bu vağzaldan ayaqla 15 dəqiqəlik məsafədə “Senqakudzi” adlı buddist məbədi yerləşir. Məbədin divarlarında sehirlə səsizlik gəzir. Yaxınlıqdakı skamyalardan birinə əyləşib, səsizliyi dinləyə-dinləyə həyatında olub-bitən hər şeyi unudursan. Qədim məbəd divarları, ağaclar və tarixin ruhu burada sanki səni ağuşuna alır.

“Senqakudzi” başqa məbədlərə bənzəmir. Bu məbədin Akoroşi adlı hissəsində 47 samurayın məzarı yerləşir. Yaponlar bu samuraylara “ronin” deyirlər. “Ro-

nin” sahibsiz qalmış samurayı izah etmək üçün istifadə edilən sözdür. Yəqin ki, çoxunuz roninləri Kianu Rivzin baş rolunu ifa etdiyi “Sonuncu samuray” adlı Hollivud filmində görmüsünüz.

Qayıdaq 318 il əvvələ...

Məbədin yanında yerləşən “Edo” qalasına getməliyik. Yapon xalqının sevgisini qazanan Oişi və onun samuraylarının hekayəsi məhz bu qaladan başlayır. Oişinin sahibi Asano Kira adlı zadəgana hirsli olduğu üçün bu qalada ona qılıncı ilə hücum çəkir və üzünü yaralayır. Asanonun hirsli isə səbəbsiz olmur. Çünki Kira onu dəfələrlə öz adamlarının yanında təhqir edirdi və hörmətdən salmağa çalışırdı. Asano sakit dayana bilmir və özündən daha titullu olan Kiranı öldürmək istəyir. Şoqun qaydalarına əsasən, “Edo” qalasında heç kim dövlət rəsmisinə qılınc qaldıra bilməzdi. Asano bu əməlinə görə xarakiri etməli olur. Onun torpaqları ailəsinin əlindən alınır. 300 samurayı isə azad buraxılır. Senqakudzi camaatı baş verənlərə hiddətlənir. Hər kəs Kiranı pisləyir.

Samurayların daxili kodeksinə əsasən, onlar Asano üçün qisas almalıdırlar. Şoqun qaydalarına görə isə qisas alan samuray edam ediləcəkdir.

Beləcə, sahibsiz qalan Senqakudzi və 300 samuray pərən-pərən düşür. Samurayların başçısı Oişi və 46 ronin gizli şəkildə toplanıb qisas almaq üçün söz verir.

1702-ci il, dekabrın 14-də Kira öz iqamətgahında roninlərin hücumuna məruz qalır. Oişi onun başını kəsib,

roninləri ilə birgə Senqakudziyə gətirir. Samuraylar bu qisasə görə çox sevinirlər. Çünki bu, adı qisas deyildi – Asanonun intiqamı alınmışdı və ən əsası, onun şərəfi qaytarılmışdı. Oişə və adamları qisas ala bilmək və Kiranın şübhələrini öldürmək üçün düz 1 il 6 ay gözlemişdilər.

Tezliklə bu hadisənin sorağı bütün Yaponiyaya yayılır.

Şoqun qaydalarına əsasən, quldur kimi edam edilməli olan roninlərə samuraylar kimi şərəflə xarakiri etmək şansı verilir. Beləcə, Oişə və onun adamları tarixə düşürlər.

Hər il dekabr ayının 14-də 47 samurayı yad etmək üçün ölkənin müxtəlif yerlərindən minlərlə insan məbədin həyətinə yerləşən Akoroşə məzarlığına axışır.

47 nəfərin yatdığı yer şərəf, ləyaqət, sadıqlıq və samuray olmağın müqəddəsliyini özündə ehtiva edir.

Dekabr ayında Tokioya yolunuz düşərsə, mütləq Şinaqava vağzalına gedin. Vağzaldan 15 dəqiqə aralıda yerləşən məbədə səhər saat 8-də ayaq basın. Skamyada oturub ruhunuza istirahət bəxş edin.

Sonra 47 ədəd “senko” çubuğu alıb, samurayların başı üstündə yandırın. Senko tüstüsü sizə qərribə hisslər yaşadacaq. Məbəddə birotəqlı muzey də var. “Akoişə Kinenkan” adlı bu otaqda samurayların əşyaları və məktubları qorunur. Bəri başdan deyim ki, otağa giriş üçün 500 yen ödəməli olacaqsınız.

Festivalın şirin sonluğu da var. Məbədi ziyarət edən

lərə dadmaq üçün “okonomiyaki” və “takoyaki” kimi müxtəlif şirniyyatlar təklif olunur.

Bir sözlə, gününüz tarixi və səssizliyi dadmaqla başlayır, şirniyyatı dadmaqla bitir.

Bu yazı da burada bitir.

Tokionun meqa-küçələrində isə həyat davam edir.

(Bu yazı www.pickvisa.com üçün qələmə alınıb.)

3/100

Bunolu qırmızıya boyayan 1 saat

Hər il avqust ayında Valensiya şəhərindən 38 kilometr aralıda, Bunol qəsəbəsində 20.000 insan su eynəyi geyinir. Məqsəd dənizdə, çayda üzmək deyil. Məqsəd 150 ton pomidorun yaratdığı qırmızı dalğaları ram etməkdir.

Sakit həyata öyrəşmiş Bunol qəsəbəsinin sakinləri ildə bir dəfə bütün qapılarını, pəncərələrini bağlayırlar. Ticarət mərkəzləri isə divarlarını xüsusi örtüklə müdafiə etməyə çalışır. Qəsəbəyə iri yük maşınları daxil olur. Yük maşınları ilə birlikdə minlərlə turist dar küçələrin içində sıxışıb qalır. Hərərət, həyəcan və siqnal səsindən sonra başlayan inanılmaz 1 saat sözlərlə izah olunmur. Hər kəs bilir ki, bütün qəsəbə qırmızı rəngə boyanacaq. Hər kəs doğmalaşır. Bir-birini tanımayan insanlar əzilmiş pomidorları qardaş-bacı rahatlığı ilə bir-birinin üzünə yapışdırırlar. Beləcə, insanlara canlı ketçup olmağın təcrübəsini yaşamaq nəşib olur.

Bəzi insanlar əzilməyin şokundan ayıla bilmir. Bəziləri qəsəbə mərkəzində yerləşən uzun dirəyə tərəf şığıyır. Hər kəs dirəyin ən uc nöqtəsindən asılmışət parçasını götürmək üçün sürüşkən dirəyə dırmaşmağa cəhd edir. Gülüş səsləri, qızarmış üzlər, ilboyu yığılmiş stressin atılması, bütün ilə bəs edəcək adrenalinin

yığılması üçün Bunola gəlmiş 20.000 nəfərə cəmi 60 dəqiqə vaxt verilir. İkinci siqnal səsi ilə hər kəs əlindəki pomidorları yerə atır. Və atəşkəs elan edilir. Çirklənmiş paltarlarını, əzilmiş bədənlerini və rənglənmiş saçlarını yumaq üçün festival iştirakçıları qəsəbədə su axtarışına çıxırlar. Qapı-pəncərələrini bağlamış Bunol sakinləri isə ikinci siqnalı eşidən kimi qonaqpərvərliklərinə geri qayıdırlar və gələn turistləri su şlanqları ilə qarşılayırlar. Bütün qəsəbə pomidorun izlərini silməyə başlayır. “Qırmızı döyüş”dən sonra musiqi gecəsi təşkil edilir. Bütün bu baş verənlərin adı da var – “LaTomatina”.

“LaTomatina” İkinci Dünya müharibəsindən etibarən keçirilən festivaldır. Bir çox ehtimallar olsa da, festivalın dəqiq yaranma səbəbi bəlli deyil. Əsas məqam isə bu nəhəng pomidor döyüşünə olan böyük sevgidir.

50-ci illərdə festivala bir neçə dəfə qadağa qoyulsa da, yerli sakinlərin etirazı nəticəsində qadağa aradan götürüldü. Hətta Bunol əhalisi qadağa qoyulan ildə yas elan edərək, içinə pomidorlar doldurulmuş simvolik tabutla qəsəbədə yürüş təşkil etmişdi. Simvolik yürüş bütün İspaniyada müzakirəyə çevrilmişdi. Nəticədə, dövlət rəsmiləri festivalı yenidən bərpa etmişdilər.

“LaTomatina” festivalında iştirak etmək üçün nə etməliyəm?

İlk növbədə, yaxşı-yaxşı düşünmək lazımdır. Bu festival ürəyi və fiziki hazırlığı zəif olanlar üçün deyil. Festival zamanı başınıza çox iş gələ bilər. Əgər özünüzdən danışarkən “çılğın” sözünü dəfələrlə istifadə edir-

sinizsə, o zaman Valensiyaya səyahətinizi planlaşdırma bilərsiniz.

“LaTomatina” hər il 25-29 avqust tarixləri arasında keçirilir. Döyüşün özünə səhər saat 11-də start verilir. “Qırmızı döyüş”də iştirak etmiş veteranların bizə bezi məsləhətləri də var:

Bir daha geyinməyəcəyiniz paltarları geyinin. Bu döyüşdən sonra çətin ki, eyni köynəyi, ayaqqabını və digər geyimləri əyninizə taxasınız. Qadınlar idman geyimlərinə üstünlük versin. İştirakçıların əlləri dinc dayanmaya bilər.

Burada tez-tez oğurluq halları baş verir. Pasport və pul qabınızı üstünüzdə gəzdirməyin.

Döyüşdən əvvəl çoxlu su için. Avqust istisi sizi yaman quruda bilər.

Köynəyinizi cırmaq istəyənlər də olacaq. Sərxoş iştirakçılar qaydaları pozmağa və köynəkləri cırmağa meyillidirlər.

Festival keçirilən məkana Valensiyadan avtobus (75 dəqiqə), maşın (40 dəqiqə) və qatarla gəlmək mümkündür. Festivalda iştirak haqqı 12-20 avro (sifariş edilmə tezliyindən asılı olaraq) arasında dəyişir. İşini daha rahat təşkil etmək istəyənlər üçün otel və tur təklif edən xüsusi xidmətlər də mövcuddur. Adətən ispanların yerli turist agentlikləri 3 gecəlik paket (adambaşı 400 AZN olmaq şərti ilə) təklif edirlər.

Dünyanın müxtəlif yerlərindən “LaTomatina”ya gələn insanların sonda bizə sözü də var:

“Həyatınızda mütləq etməli olduğunuz işlər siyahısına “qırmızı döyüş”ü də əlavə edin!”.

Mənə isə “Bunol küçələrinə çıxmazdan əvvəl su eynəyinizi götürməyi unutmayın” demək qalır.

(Bu yazı www.pickvisa.com üçün qələmə alınıb.)

4/100

Səyahət sevgisini yaradan kitablar

“Heç bir yelkənli gəmi kitab qədər uzaqlara apara bilmir” – Emily Dikinson

Kitabların həyatımızdakı yeri danılmazdır. Eyni zamanda, “görəsən, yelkənli gəmidə səyahət etmək necə olardı?” fikri də səni tərk etmir. Qarşılaşdırmaq üçün mütləq ikisini də yoxlamaq lazımdır.

“Oxuduğun kitabları göstər, sənə hansı yerlərə səyahət edəcəksən, onu deyim”.

Bu yazımda səyahət sevgisini yaradan, onu gücləndirən 3 kitab haqqında danışmaq istəyirəm.

Uşaqlıq illərimin kəşfi Cek London və onun əsərləridir. Yazıçı imzasında əsl adını – Con Çeynini istifadə etsəydi, bunun karyerasına necə təsir göstərəcəyini ölçmək maraqlı olardı. Danılmaz faktdır ki, “Cek London” ləqəbi onun üçün və onunla birlikdə kifayət qədər uğurlu yol qət edib. Bu yazını qələmə ala-ala yazığının soyadının “London” olması kimi qəribə detalın da fərqi nə varıram.

Londonun hekayələri səni Alyaska kimi soyuq yerlərə, eyni zamanda, San-Fransisko kimi ümid verən diyarlara aparır. Kitablarını vərəqləyən zaman üşürsən, canavarların səsi qulağına gəlir. Fırtınaları, dənizçiləri və okeanın səsinə eşidirsən.

Londonun bir əsəri də var ki, mənim üçün onun bütün digər əsərlərindən daha əzizdir. Çünki səyahətə bağlı xəyallarımı məhz bu əsərdən sonra ciddiyyə almağa başlamışam. Söhbət “Ay vadisi”ndən gedir.

“Ay vadisi”

Kitab iki gəncin sevgisindən, onların Kaliforniyada yaşamaq arzusundan bəhs edir. Billi və Sakson düşünür ki, onların həyatı ABŞ-ın şərqinə aparən səyahətdən sonra dəyişəcək. Billi və Sakson kimi mən də illər sonra Sakit okeanın sahilləri boyunca gəzişən zaman bu unudulmaz hissi yaşamışdım. Bura mənim evim kimi doğma deyildi. Buna baxmayaraq, evimdən kilometrərlə uzağa aparacaq tutarlı səbəbim vardı. Nəhayət, mən də bu məkənin seyrini və “Golden Gate” körpüsünün dəvətəkar gözəlliyini görmüşdüm. Ətrafı iri balinalarla əhatələnmiş gəmiyə minəndə onun əzəmətinin şahidi olmuşdum və anlamışdım ki, gəmilər uzağa aparmaq üçün deyil, lazım olan məkəna çatdırmaq üçün nəzərdə tutulub. Kitəblər də bizi lazım olan məkəna aparən çoxvərəqli gəmilər kimidir.

“Ay vadisi” və Londonun yazıları mənim ilk sevgimdir. San-Fransiskonu müqəddəs edən səbəblərdən biri də yazarın ofisinin məhz bu şəhərdə olmasıdır. Oxumağı, yazmağı sevnələrin mütləq görməli olduğu ünvan isə Oklenddə yerləşir.

“Ye, Dua et, Sev”

Elizabet Hilbert özünü axtarır. Növbəti illərini daxili aləmi ilə sülh içində yaşaya bilməsi üçün səyahətə çıxır.

Səyahəti boyunca İtaliya, Hindistan və İndoneziya kimi ölkələrə qarşı xüsusi rəğbəti yaranır. İtaliya ləzzətlərin diyarıdır. Hindistan duaların vətənidir. İndoneziya isə “bir daha sevə bilməyəcəm” deyən insanı öz enerjisi ilə bərpa edən yerdir. Elizabetin köməyi ilə biz də daxili suallarımıza cavab axtarmağa başlayırıq. Onunla birlikdə Ketut adında quru ilə tanış oluruq. Bu kitabı vərəqləyəndən sonra mütləq Culia Robertsın baş rolda çəkildiyi filmə də baxın. Sızda film boyu gördüyünüz məkanları ziyarət etmək istəyi yaranacaq. Siz də Balini sevəcəksiniz. Onun enerjisi ilə ürəyiniz bərpa olunacaq.

“Kimyagər”

Paulo Coelho Şekspirdən daha çox oxucusu olan yazara çevrildi. Buna səbəb onun “Kimyagər” adlı əsəri oldu. Dünya nə üçün “Kimyagər”i bu qədər həvəslə oxuyur?

Santyaqo adlı gənc çoban həyatını daha da uğurlu edəcək yolların axtarışına çıxır. Ona elə gəlir ki, doğma yurdu həmin yolları ona göstərmir. Buna görə də Santyaqo “qızıldan daha dəyərli olan cavab”ı özü axtarmağa başlayır. Məkkəni ziyarət etmək istəyən tacirlə tanış olur. Kitabın bu hissəsi çox maraqlıdır. Tacir Məkkə arzusu ilə yaşasa da, ora getməyə cürət etmir. Ona elə gəlir ki, ziyarətə getsə, arzusu qalmayacaq. Həyatın mənası itmiş olacaq. Santyaqo çoxlu çətinliklər və sərgüzəştlər yaşayır. Onun məqsədi Misir piramidalarında gizlənmiş xəzinəni tapmaq olur. O, piramidalara çatan da, əslində, xəzinənin evində olduğunu anlayır.

Tur Heyerdalın “Kon Tiki” macerası ilə bağlı qeydlərini vərəqləməyi də unutmayın. Üzməyi bacarmayan səyyah bu qeydlərində okean suları ilə 101 günlük rəqsini, sahil torpaqlarına ayaqbasma sevincini sizinlə bölüşəcək.

Kitab oxumaq gözəldir. Gəmidə oturub oxumaq isə daha da gözəldir.

(Bu yazı www.pickvisa.com üçün qələmə alınıb.)

5/100

Şeklton ekspedisiyasının 100 illik əfsanəsi

1912-ci ildə ingilis qəzetlərindən birində qəribə iş elanı dərc olunur:

“Təhlükəli səyahətə qatılmaq üçün adam axtarılır. Maaş azdır. Soyuq olacaq. Uzun müddət qaranlıq olacaq. Sağ-salamat şəkildə geri qayıtmaq ehtimalı azdır. Səyahət uğurlu olarsa, mükafatınız şərəf və tanınmışlıq olacaq”.

Maraqlıdır ki, bu səyahətə 5000 nəfər qatılmaq istəyir və onlar arasından cəmi 26 nəfər seçilir. Ümumi sayı 27 nəfər olan bu komanda səyahət sonrası “şərəf və tanınmışlıq” mükafatını əldə edir. Söhbət Ernest Şeklton adlı səyyahın təşkil etdiyi “Endurance” (red. “Dözümlülük”) ekspedisiyasından gedir.

Adətən gəmi öz adının taleyini yaşayır. “Endurance” ingilis dilindən tərcümədə “dözüm” və “iradə” mənalarını ifadə edir. “Endurance” okean küleyinin, dalğalarının, buzlarının sərt üzünü gören az sayda gəmilərdən birinə çevrilir.

Üstəlik, qütblərin fəthi uğrunda gedən “Skott-Amundsen mübarizəsi”nə Şekltonun ekspedisiyası ilə yekun vurulur.

Amundsen mübarizədə qalib gəlir. Skott və onun ko-

mandası isə Cənub qütbünə ilk çatmış norveçli səyyahı – Amundseni görəndə sarsılır. Onlar geri qayıtmalı olurlar. Amma evə dönmək üçün ekspedisiyanın mənəvi və fiziki taqəti tükənir. 21 mart, əsas düşərgəyə çatmağa sadəcə 20 kilometr qalmış qar fırtınası Skott və adamlarını çadırlarında yaxalayır. Həmin il İngiltərədə matəm elan olunur. Hər kəs elə bilir ki, Skottla birlikdə Cənub qütbünə yürüş etmək ehtimalının üstündən xətt çəkilir. Ernest Şeklton isə belə düşünmürdü. O, inanırdı ki, ayaqla qütbün içində yürüş edib, sonuncu mümkün ekspedisiyanı tamamlamış olacaq.

“Endurance” ekspedisiyası üçün 2 il hazırlıq işləri görülür. Şeklton lazım olan 50.000 funt sterlinq maliyyəni də tapır. Artıq Ueddell və Ross dənizlərinə üzəcək iki gəmisi, Argentinada isə 50-dən çox ekspedisiya iti hazır vəziyyətdə onu gözləyirdi.

Şeklton sahildən ayrılarda Birinci Dünya müharibəsi başlayır. İngilis rəsmilərinə şəxsi heyəti ilə könüllü şəkildə kömək etmək istəyən Şekltona isə “sən səyahətə çıx” əmri verilir. Beləcə, kapitan və onun 26 nəfərlik heyəti dünyanın ən unudulmaz səyahətlərindən birinə çıxır.

Səyahəti gözəl edən nədir? Geri qayıdıb gördüklərini, yaşadıklarını və hiss etdiklərini paylaşa bilmək ümididir. “Endurance” gəmisi ilə yola çıxan komanda evə qayıtmaq üçün düz 2 il gözləməli olur. Ekspedisiya yaxşı başlasa da, yolun sonuna yarım gün qalmış gəmi buz tələsinə düşür. Aylarla buz içində qalan və küləklə geriye qayıdan gəmi nəticədə qırılır və tələf

olur. Şeklton vəziyyətin nə qədər çətin olduğunu bilir-di. Buna baxmayaraq, buz parçalarının üstündə aylarla yaşamalrı olan komandada ruh yüksəkliyini qorumağı bacarır. Səyyah buz parçası üstündə futbol çempionatı təşkil edir. İtlərlə xizək yarışları keçirir. Musiqi, teatr, söhbətlər və ümid ab-havası buzlu qütbün təkəbbürünə meydan oxuyur.

Şeklton təslim olmur. 15 ay buz üstündə gözləməli olan komanda 3 qayıqla qurtuluş cəhdini planlayır. Maraqlıdır ki, komanda yaşadığı buzlaq ərazinin adını “səbr kəmpı” qoymuşdu.

Sonda Şeklton ən təhlükəli addımı atmalı olur. O, bir neçə yoldaşı ilə “Ceyms Kerd” adlı qayığı götürüb, Cənubi Corciyaya tərəf 1200 kilometrlik yolu qət edir. Sahilə çatanda onu qarşılayan Norveç rəsmiləri gözlərinə inanmır. Hamının ölmüş bildiyi adamlar sağ idi. Şeklton istirahət edə bilməzdi. Xilas ediləcəyi günü iplə çəkən komanda yoldaşları hələ də kapitanın yolunu gözləyirdi.

30 avqust, 1916-cı ildə Çili hökumətinə aid “Yelko” adlı gəmi Fil adasına, bu adada gözləyən “Endurance” ekspedisiyasının şəxsi heyətinə köməyə gedir. Gəmi göyertəsində dayanan Şeklton və sahilə onu görən komandası çox sevinir. Nəticədə, ekspedisiya qütbü fəth edə bilmir, amma xilas olur.

Dünya müharibəsi isə bu möcüzəvi qayıdış hekayəsini kölgədə qoyur.

Zaman keçdikdə daha çox insan bu hekayəni eşitməyə, paylaşmağa başlayır.

İnsan iradəsi, dözümü və səbri haqqında yazılmış ən gözəl kitablardan biri məhz Alfred Lansinq adlı jurnalistə məxsusdur. Bu kitabda yer alan Şekilton və onun ekspedisiyanın detalları, səyyahların şəkilləri, xatirələri, gəminin görüntüləri sizi 100 il əvvəl baş vermiş səyahətə götürəcək. Bu adamlarla birgə donacaq, qararıqlıqda yaşayacaq və kapitanın köməyə gəldiyi günü görəcəksiniz. “Endurance” adlı əfsanəni canlı olaraq yaşamaq istəyənlər isə İrlandiyanın Kildeyr şəhərində yerləşən “Şekilton” muzeyini ziyarət edə bilərlər.

Ekspedisiya iştirakçılarında cənab Reymond Pristli səyyahların forumlarından birində demişdir:

“Elmi kəşf üçün mənə Skottu verin, səyahətin sürətli və effektiv olması üçün mənə Amundseni gətirin. Əgər çıxılmaz vəziyyətdə qalsanız, ümidiniz azalsa, dizlərinizi yerə qoyun və Şekiltonun gəlməsi üçün dua edin”.

(Bu yazı www.pickvisa.com üçün qələmə alınıb.)

6/100

Müştərinin etirafı (Pomidor şorbası)

Pomidor şorbası. Bəli, mən “CafeCity”yə ancaq pomidor şorbası içmək üçün gedirəm. Menyudan başqa yeməkləri sadəcə ad olsun deyə seçirəm. Orada olan xidmət və ya məkanın gözəl dizaynı məni maraqlandırmır. Şorbanı çox ləzzətli hazırlayırlar. Ən azından, mənim ehtiyac duyduğum dad və keyfiyyətdə.

Ofisiant. Bəli, mən “Art Cafe”yə sırf bir ofisiant bizə hər zaman düzgün şəkildə xidmət göstərir deyə gedirəm. İçəriyə daxil olan kimi nəse deməyə ehtiyac qalmır. O, nə istədiyimizi, necə istədiyimizi və nə vaxta istədiyimizi bilir. Sifariş düzgün gətirir və hər zaman əlavə, amma yerinə düşəcək cümlə deyir. Yaxud yeməklə bərabər, salat, turşu və ya buna bənzər digər bir detallı bizə xoş sürpriz edir. O, bunu etməyə də bilər, amma edir.

Malkolm Qladvel. Bəli, məhz onun kitablarını oxuyan zaman aparılan araşdırmanı və ya məlumat bazasını insanlara hansı şəkildə təqdim etmək olar üslubunu sevmişdim. Əsərin əvvəlində, ortasında və sonunda “bu 3 fərqli məlumatı necə belə mənalı şəkildə toxumaq olar” deyə, oxuduqlarımdan həzz almışdım.

Bir filməndən iki nəfərin dialoquna nəzər salmaq:

– Ay axmaq, nə üçün bu nömrəyə zəng edib, gündə az qala 10 dəfə operatordan eyni sualı soruşursan?

– Cavabı bilirəm. Amma əlimdə deyil, operatorun səsi xoşuma gəlir. Onun səsinə qulaq asmaq üçün zəng edirəm.

Bir sözlə, xanımlar və cənablar,

Xidmətlərinizdən və ya məhsullarınızdan istifadə edənlərin etiraf etmədiyi, amma onları sizə gətirən “pomidor şorbanız” var. Bəlkə də, məhz həmin ofisiyant kimisiniz. Ya da məlumatları Qladvel kimi təqdim edə bilərsiniz. Yaxud səs tonunuz qulaq oxşayır və nitqiniz qəlbə fərahlıq gətirir. Və ya vizual olaraq göz oxşayırırsınız.

İstənilən halda, “elementiniz”i tapmaqda və gücləndirməkdə fayda böyükdür.

7/100

Cəza, mükafat, sevgi, nümunə

“Danışma, yoxsa dilini kəsərəm”.

“Eləmə, yoxsa əlini yandıraram”.

“Dediyimi etsən, sənə oyuncaq alacam”.

“Özünü yaxşı aparsan, səni karuselə götürəcəm”.

İstədiyimizi əldə etmək üçün uşaqlara cəza və mükafat veririk. Onları qorxudaraq və ya “qısamüddətli effektiv gələcəyi” vəd edərək öz problemimizi qısa müddət üçün həll etmiş oluruq. Uşaqlar nə üçün bu və ya digər hərəkəti etməməlidir və ya canla-başla etməlidir? İşin dərinliyinə varmadan “bu, onların gələcəyi üçün vacibdir” deyirik. Daxildə isə ““ən asan” çıxış yolu bu idi”, – deyib, özümüzə təsəlli veririk. Halbuki, asan yollar insanı heç bir zaman nəticəyə, arzusu ilə yaşadığı gələcəyə aparmayıb.

Kafka atasına məktubunda yazır:

“Sənin mövqeyini fikirlərin olaraq deyil, kimliyin ucbatından qəbul edirəmsə, bunun adı tiraniyadır”.

Uşaqlar əksər addımı bunu məhz valideyni belə istədi deyər atırlar. Valideyn isə istədiyini əsaslandırma biləcək “kamillik” dərəcəsinə olmadığı üçün asan yolu seçməyə üstünlük verir. Valideyn “Başqaları Nə Deyər” akademiyasının heç bir məna daşımayan sertifikatını alan növbəti məzun, uşaq da növbəti məzlum olur. Sonrakı

illərdə anlayır ki, bu sertifikat onun əksər qərarının nə qədər əsassız və qərəzli olduğunu göstərən bir sənəddir. Əksər valideyn üçün bu sertifikat məhz kədərli, inamsız şəkildə böyüyən uşaqların üz ifadəsidir. Onların vəziyyətinin çıxılmazlığı və yükünün ağırlığıdır. Gizli depressiya və mənəvi travmalardır. Evin zindana, küçələrin “nəfəs dəriləcək” yerə çevrilməsidir.

Valideynlər üçün də heç nə asan deyil. Onlara “ilahi”dən “uşaqlarınıza məhz belə tərbiyə lazımdır” deyən xüsusi kurs keçilməyib. Amma təbiətən onlara bir neçə dəyər və cəhət verilib. Onlar uşaqlarını müdafiə etmək, qorumaq, cəmiyyətə (başqalarına) faydalı ola biləcək şəkildə yetişdirmək istəyirlər. Atalar uşaqları yaxşı yaşasın və ac qalmasın deyər, illərlə “bədəvi” kimi çöllərə düşürlər. Sonda isə uşaq və ailə üçün “kassa aparatından” başqa bir dəyəri olmayan elementə çevrilirlər.

Bəzi ataların həyatı məhz Nuhun həyatına bənzəyir. Hekayələrdən birində “gəmiyə” başqalarını mindirən ata yeganə oğlunu “dinə, imana” gətirə bilmir. Sahildə dayanan oğullarına gəmidən baxan ataları təsəvvür edin. Onlar iri dalğaların altında boğulub qalan övladlarının acısını iki dəfə yaşamalı olurlar.

Bəs analar necə? Analar həm qız, həm də oğlanlara ilk həyat dərslərini keçir. (Dini mətnlərdə ana təbiətin özüdür.) Ata isə göylərdə, ulduzlardan uzaqda, görünməyən bir yerdə olan varlıqdır. (Analarımızı gözümüzlə daha çox görmüşük, atalarımız isə buludların görünməyən qatında qalıb.)

Ana “materiya”dır, matritsadır və materializmdir. Analardan “maddiyatı” öyrənirik. Qadın olmasa, kişinin pul qazanmaq və ya var-dövlət artırmaq sevdası “çayda sürətlə əriyən keyfiyyətsiz qənd” kimi yox olar. Qadın tamahdır. Öz varlığı ilə gözə və ruha tamah gətirir. Onlara olan ehtiyacımız və onların öz ehtiyacları heç zaman bitmək bilmir.

Atalar isə “mənəviyyat və vicdandır”. Prinsipə düşməkdir. Ləyaqət və şərəf axtarışıdır. Atalar mənəvi sürgündür. Dünyada özünə qəsd edən insanların 70 faizdən çoxu kişilərdir.

Qadın həyatı bizim kimi mürəkkəbləşdirmir. Sadə yaşayır. Sadəcə var olmaqdan həzz alır. Biz isə məqsəd və mənə axtarıyıq. Tapmaq istəyirik. Cavab axtarmaq missiyamıza çevrilir. Fəlsəfəyə qurşanırıq. Elmə qul kimi ibadət edirik. Qadını normal şəkildə sevə bilmirik. Onu belə mütləq şəkildə “ilahəyə” çevirib, daxilimizə vəlvələ salırıq. Biz işləri o qədər korlayırıq ki, sevməyin özü seviləndən daha vacibə çevrilir.

Sevgi və nümunə.

Həyatının ilk illərində körpənin qucağa, toxunuşlara, əzizlənməyə və müdafiəyə ehtiyacı var. Bunları görməyən körpələr inkişaf etmirlər və məhv olurlar. Yeniyetmələr isə təcrübə toplayırlar. Onlara yaşadılan, onlarla birlikdə yaşanan anlar həyatın növbəti illəri üçün “xəritə”yə çevrilir.

Biz onlara necə nümunə ola bilərik? Bizə kimlər necə nümunə olub? İndiki valideynlər və keçmiş uşaqlardan soruşuram:

Sizə verilən cəzalardan sonra aldığınız yaralarınız düzəlibmi? Sizə vəd olunan mükafatların, həqiqətən də, bir dəyəri qalıbmı?

Sizi uşaqlıqda seviblər, yoxsa otaqda olan mebel dəsti kimi arabir nəvaziş görmüsünüz? Dost kimi danışmaq alınıbmı? Yoxsa hər bir dialoq mütləq davaya və ya “monoloqlar karuseline” çevrilib? “Görəsən, nə vaxt susacaq, mən də öz yolumla gedəcəm”, – deyə soruşmusunuz?

Valideynlərinizdən götürdüyünüz hansı nümunəni böyük fəxrlə təkrar etməyə çalışmışsınız?

Sizə düşünmək, seçim etmək, səhv etmək, dərdləşmək şansı verilibmi?

“Nuhların” gəmisinə üzərək belə olsa, çatmaq və sizin kimi ağıllı olmasa belə, gəminin istisindən həzz alan heyvanlara qoşulmaq istəyiniz yaranıbmı? Nə olursa-olsun, barışmaq istəyiniz olubmu?

Hər iki düşərgəyə sual:

“Onları bağışlamaq əvəzinə, başa düşmək və olduğu kimi qəbul etmək alınıbmı? Birlikdə hansısa nəticəyə varmaq alınıbmı?”.

Cəzaların bir qismi, əslində, böyük mükafatdır. Yararı çox olan başqalarına güclü məlhəm kimi təsir edir. Valideyn və ya övladın həqiqi sevgisini dadmaq nadir xoşbəxtlikdir.

Çox az ailəni “xoşbəxt” kateqoriyasına nümunə kimi göstərə bilərik.

8/100

Olmaq

Dediyim, yazdığım hər şey mütləq həqiqət deyil.

Nəyin yalan, nəyin həqiqət olduğunu bilirəm. Bilirdim. İndi seçməkdə açıq-aşkar çətinlik çəkirəm.

Müqəddəs deyiləm. Müqəddəslərlə də deyiləm. Onları qəbul etmirəm. Sorğulamaq mənim üçün müqəddəsdir. İnanmaq müqəddəs idi. Hal-hazırda ehtiyacdır. Düşüncələrim gec-tez qıracağım “bütlerimdir”.

Bəziləri üçün heç kiməm. Sadəcə küçədən keçən birisiyəm. Statistik məlumat vahidiyəm. Bəziləri üçün həyatının bir parçası və düşüncələrinin mənəbəbiyəm. Bəziləri üçün lazım olan yerdə və anda qarşısına çıxan “həmin” sözlər toplusuyam.

Bəzən çox danışırım. Çox danışırım. “Düzgün şəkildə danışmağı” da öyrədirəm. Əmin şəkildə və təsirli üslubda danışan natiqlər yetişdirirəm. Səs-küy sevən şəhərin deyib-gülən sakinlərindən seçilməməyə çalışırım. Alınmır. Nəticədə susuram.

Kitabları səli oxuyuram. Yorulan zaman səsimi kəsb kitabın demək istədiklərini eşitməyə başlayıram. Eşitdiklərimdən sonra uzun müddət danışmıram. Həzm etməyə və heyranlığımı gizlətməyə çalışırım. Kitablار dostumdur. Amma oğlumun onlardan maşını üçün qaraj düzəltməsinə izləmək çox xoşuma gəlir. Kitablارın səhifələri qızımın saçlarının yanında cılız qalır.

Pulu çox düşünürəm. Çünki pulum yoxdur. Var. Çatdıra bilmirəm. Üstümə gələn süni ehtiyaclara “dayan!” demək alınmır. Təbii ehtiyaclara isə sıra çatmır. Bəlkə də, bir gün o qədər çox pulum olacaq ki, düşünməyə ehtiyac qalmayacaq. Qorxuram. Pulun məni dəyişə biləcəyindən qorxuram. Ətrafımdakı nümunələr məni ruhdan salır. Tam ruhdan düşürəm. Düşə bilmək şansım yoxdur. İki balam və yoldaşım var. Pul onlar və mənim üçün oksigendir. “Meşənin verəcəyi oksigen olmasa da, kiçik bir bağın oksigeni ilə nəfəs alırıq”. Amma bağın ətrafında daim təhlükə görürəm. Rüyalarımnda ağacların kəsilməsi ilə bağlı qarabasmalar beynimin darvazasını usanmadan döyəcləyir.

Bəzən yuxudan qışqıraraq oyanıram. Sevgilim məni sakitləşdirir. Tək yatmaq istəmirəm. Onları yanımda istəyirəm. Onların istisini daim hiss etmək istəyirəm.

Sevgi və pul – iki düşməndir. Bu düşmənlərin ikisi də məni dost etməyə çalışır. Onların arasındakı döyüşdə zərbələr nədənsə ancaq mənə dəyir.

Kiməm?

Eqosu kainatdan böyük olan biri, yoxsa zərrəcik?
İstedadı olan yazıçı, yoxsa belə olduğunu düşünən cahil?

Oxumağa dəyər, yoxsa unutmamağa dəyər birisi?

Sevən ər və ata, yoxsa əclafın biri?

Ailəm mənimlə xoşbəxtdir, yoxsa onlara başqa evdə daha xoş olardı?

Cavabı olmayan suallar toplusuyam.

Sorğulanmayan həqiqətlər yığınıyam.

Yazmağı sevirəm.

Təmənnəsiz və şərtsiz olaraq sevdiyim yeganə işdir. Bu işdə mənə axtarmıram. Məqsəd düşünmürəm. Necə başlayacağını düşünmürəm. Necə bitəcəyini düşünmürəm. Əllərimə güvənirəm. Onların məni yarı yolda qoymayacağına əmin şəkildə yazıram.

Cümlələrimin həyatın məhz özü olduğunu hiss edirəm. İzah edə bilmədiyim, amma yaşamaqdan doymadığım həyat çap olunan sözlərdə əks olunur. Çap etdikcə yaşayıram.

Bir gün son kitabımı çap edəcəyəm. Son cümlələrimi yazacağam. Sonuncu cümləmi çap edərkən əllərim məni son sözə və həmin nöqtəyə götürəcək.

Ya da tərsi olacaq. Bitirə bilmədiyim cümlələrim qalacaq. Deməyə və yazmağa macal tapmadığım sözlərim qalacaq. Bəzi hekayələr işıq üzü görməyəcək. Proses tam şəkildə bitmədən bitmiş olacağam.

Axtardığım cavablar, bəlkə də, “var olmaq” və “yox olmaq” sözlərindəki “olmaq”da gizlənir. Bu söz kimi əbədi olmaq heç də pis olmazdı.

9/100

Onun son cümləsi

Bernadet atasının qucağına qaçaraq tullanmağı çox sevirdi. Atası onun ayaqlarını yerdən kəsərək havaya qaldırır, bitmək bilməyən dairələr cızardı. 5 yaşlı qız yüksəkdə olsa da, qorxmazdı. Atasının güclü qollarına etibar edərdi.

Ona sadəcə gözlərini bağlayıb, qollarını arxaya tərəf atmaq qalırdı. Başı gicəllənsə də, rəqsə bənzər dövrləri tamahkarcasına təkrar etmək istəyirdi.

Bəlkə də, uşaqlıqdan bu cür rəqslərin uzun çəkməyəcəyini hiss etmişdi. Ya da uşaq olduğu üçün yaxşı olan hər şeyin daha çox davam etməsini istəyirdi. Həyat 5 yaşlı qızın istəyinə mənəf qoymayacaq qədər qəddar oldu. Atasını onun əlində aldı. O zamandan Bernadet üçün hər şey dəyişdi. Onun özü də çox dəyişdi.

13 il sonra Bernadet tamamilə fərqli biri ilə ayrı məqsəd və ayrı nəticə üçün rəqs edirdi. Gənc xanım bədənindəki cazibənin gücü və bu gücün ona verdiyi rahatlıqla dostu Migeli amansızca istismar edə bilmişdi. (Migel onun yeganə dostu idi.) Bu rəqsdə hər iki tərəfin təşəbbüsü yox idi. Migel istifadə olunduğunu çox yaxşı anlayırdı.

Rəqs meydançasına toplaşan hər kəs, əsasən də oğlan tayfası Migele “bəxtin necə də gətirib” baxışı ilə nəzər

salırdı. Onun bəxti, həqiqətən də, gətirmişdi. Tərəf müqabili qırmızı paltar geyinmiş, çiyindən şələlə kimi aşığı axan qara və uzun saçları, mərmər kimi bəyaz dərisi olan Bernadet idi.

Migələ sadəcə Bernadetin hərəkətlərini izləmək və onların ritminə uyğun rəqs etmək qalırdı. Bernadet heç kimə etibar etmirdi. Migeldən başqa heç kim onun etibarını qazana bilməmişdi. Bu qız sadəcə öz məqsədləri və öz gizli planı üçün yaşayırdı. Ona cazibə, rəqs, musiqi və diqqət mərkəzində olmaq lazım idi. Onu gözləri ilə süzən insanların içində bir nəfər var idi. Hədəfdə olan bu insanın hədəf olduğundan xəbərsiz şəkildə Bernadete baxması və baxışlarındakı acgözlük qızı istəyinə daha da yaxınlaşdırmışdı.

Migel isə bu rəqsin bitməsinə istəyirdi. O, Bernadetin gözlərinə baxdıqca məyus olurdu. Həmin gözlər ətrafdakı hər kəsi diqqətlə nəzərdən keçirsə də, Migələ tərəf baxmırdı.

Oyuncaq olmağın kədəri qızın bədənini hiss etmək məcburiyyətinə qarışmışdı. Saçları üzünə dəyirdi, ətri burnuna toxunurdu, bel nahiyəsi, çiyinləri, boynu və ona baxmasa belə, ətrafı pərvaz edən gözləri öz işini çoxdan görmüşdü.

Oyuncaq olsa da, bir anlığa bəxtinin, həqiqətən də, gətirdiyini düşünən Migel musiqi ilə birlikdə dayanmalı oldu.

Musiqi alətlərinin səsi kəsilsə də, Bernadetin ürək döyüntüsünü eşitmək mümkün idi. Hədəfdə olan oğlan

kütlənin içindən çıxıb, ona tərəf yaxınlaşdı. Migel ümid dolu düşüncələrini bir kənara atmalı oldu.

Bernadet əlini Migelin əlindən çəkib hədəfə tərəf addımlamaq istəyəndə onun ağılına gəlməyən bir hadisə yaşandı. Migel qızın əlini buraxmaqdan imtina etmiş və Bernadeti özünə tərəf çəkmişdi.

İlk dəfə idi ki, Bernadet illərlə ona hər işdə kömək edən və dost bildiyi oğlanın gözlərinə və bu gözlərin əslində nə demək istədiyinə diqqətlə baxmalı olmuşdu. İlk dəfə idi ki, Migel heç bir söz demədən danışıq və ona öz ürəyindəki sirri hiss etdirmişdi. Çaşqınlıq içində qalan qızın əli sanki oğlanın əlində öz yerini tapmışdı.

Migel qızı özünə tərəf yaxınlaşdırmağa başladı. Həyəcan və iki bədən arasındakı hərarət getdikcə artdı. İllərlə yanında olan Migeli bu qədər qətiyyətli görməyin çəşdirci, eyni zamanda, xoş anlarını dadan Bernadet onun saf hissələrinə təslim olmaq niyyətində deyildi. Hədəf çoxdan seçilmişdi. Növbəti rəqs məhz yeni tərəf müqabili ilə ediləcəkdi. Migel də bunu çox gözəl anlayırdı. O, əlini qızın əlindən çəkdi. İki insan dodağının bir-birinə ən yaxın ola biləcəyi məsafədən onu öpmək əvəzinə sadəcə bir cümlə pıçıldadı. Bernadetin eşitdikləri onun bütün bədənindəki cazibəni və enerjini puç etməyə kifayət idi. Qız əsəbdən tir-tir əsməyə başladı. Hirsinin səbəbi, əslində, Migele görə bu qədər əsəbləşə biləcəyini təxmin edə bilməməsi idi. Ondan uzaqlaşan Migele baxdıqca, əsəb tamamilə fərqli duyğu ilə əvəzlənmişdi. Bernadet atasından sonra kiməsə bu

qədər bağlanacağını və ya kiminsə onda bu qədər böyük boşluq yarada biləcəyini düşünməmişdi.

Artıq gec idi.

Musiqi yenidən çalındı. Hədəfi ilə həvəssiz şəkildə rəqs edən Bernadet gözləri ilə sadəcə bir nəfəri axtarmağa başladı. Bunu etmək mənasız idi.

Geridə musiqi, baş verənlərdən xəbərsiz insanlar və Migelin dediyi son cümlə qalmışdı.

10/100

Zibil qutusu

Milyonlarla insanın qorxaraq, sevərək oxuduğu 59 romanı yazmış adam öz “gələcək karyerasının ilk addımını” zibil qutusuna atmışdı. Yazıçının həyat yoldaşı qutunun içinə atılmış əlyazmanı götürərək həmin kitabı nəşr etdirmişdi.

“Əlyazmalarınızı, ideyalarınızı, əməyinizi” zibil qutusuna atarkən bir daha düşünün. Sizə inanan, sizi və ya işinizi sevən biri yanınızda olmasa, “gələcəyiniz” evdəki qutudan binanın yanındakı zibil qutusuna tərəf yol alacaq. (Bir daha qayıtmamaq şərti ilə.)

Binaların zibil qutuları neçə-neçə fərqli insanlar görür. Kimisi ora tərəf yol gedərkən əlindəkiləri cəld boşaldaraq gününə davam etmək istəyir. Kimisi də o qutuların ətrafında var-gəl edərək, əlinə keçəni fürsət bilir.

İnsan beyni də zibil qutusuna bənzəyir. Beynimizdəki fikirlərin bir hissəsini rahatlıqla qutudan boşaltmaq olur. Bir-neçə fikir isə çətin ki, həmin qutudan çıxarıla bilsin. Bu fikirləri bıçaqla və ya itiüclü əşya ilə qaşmaq, bərk yapışdığı yerdən qoparmaq lazımdır. Mənfi fikirlərimiz “qutunun” içində uzun müddət qalıb, iylənməyə başlayan zibil kimi üfunət qoxusu verir. Bu qoxu evdə oturanları narahat edir. Ya bu qutunu tamamilə boşaltmalıyıq. Ya da qoxuya öyrəşərək keyləşməliyik.

“Zibil” və “qutu” sözlərini ayıraq. “Zibil” əksər ölkələr üçün həll edilməyən problemlər toplusudur. İsveç üçün zibil gəlir mənbəyidir. İsveçin gözü başqa ölkələrin zibil qutusunda qalıb. Zibili çox olan Avropa ölkələri zibillərindən pul ödəyərək keçməli olur.

Qutu. Debatların mövzusu olan qutu bizi bir neçə cəbhəyə ayırır. Bəzilərimiz “qutudan kənarda düşünməyi bacar” deyirik. Bəzilərimiz “kənara çıxma bildiyini anlamaq üçün qutu mütləq olmalıdır”, – deyir. Sual yaranır. Qutunun özü nədir? Hara qədər gedir? Harada bitir?

Anam Rəssamlıq Akademiyasındakı xatirələrindən danışanda müəllimindən sitat gətirərdi:

“Öz üslubunu tapmaq istəyən rəssam ilk mərhələdə akademik rəsmi öyrənməlidir. Rəssam pozmalı olduğu qaydaları bilməlidir. Onun fırçası həmin qaydaların sərhədlərinə tərəf gedib-qayıtmağı bacarmalıdır”.

Akademik rəsm çəkən daxili dünyamız “zibil” və “qutu” sözlərinə üsyan etsəydi, nə baş verərdi? Yəqin ki, bu sözlərlə aşağıdakı şəkildə oynanırdı:

Zibil qutusu dolmayan evlərdə “ehtiyac” hakimlik edir.

Zibil qutusu aşılıb-daşan evlərdə “tamah” hakimlik edir.

Evlərdən çıxan zibil salofanlarını “baxın, biz nələr almışıq” demək üçün qapı kənarına qoyanları tanıyırdıq. Zibili qapısından kənara qoyan 70 yaşlı nənə-babalar da var. Gənc qonşular bu “zibil torbalarını” götürərək, insanlığın blokun daxilində hələ də mövcud olduğunu göstərirlər.

Bəzi qonşuların zibil torbalarında uşaq bezi görünürsən. Evdəki səadətənin enerjisini anlayırsan. Uşaqlar böyüdükcə torbanın içindəkilər də dəyişir. Bəzi torbalara isə dünənki mübahisənin xatirəsi – şüşə və qab-qacaq qırıntıları yığılır.

Bəzən zibilə düşürük.

Bəzən zibilimiz çıxır.

Bəzən onun-bunun zibilini təmizləməli oluruq.

Zibilin içində xəzinə tapanlar olur.

Xəzinələri bol olsa da, xasiyyəti zibil olanlar olur.

Zibil qutusu bitmək bilməyən “get-gəlin” işarəsidir.

11/100

Həmin qızı axtarıram...

Qatarlar bizi bir məntəqədən digər məntəqəyə çatdırır. Yeraltı dünyanın sakinləri üçün qatarlar qərribə qoxular, mənzərələr, xatirələr toplusudur.

7-ci sinif şagirdləri olan mən və ən yaxın dostum Elnur bizi növbəti dəfə “Memar Əcəmi” metrostansiyasından “Nizami” metrostansiyasına aparacaq qatara mindik. Sərnişinlər iri qaba yayılan ət parçaları kimi qapıdan içəriyə dolmağa başladılar. Hər kəs özünə rahat künc axtarırdı. Hər zaman olduğu kimi, ikimiz qapıdan içəri girəndə sola, üçlü oturacaqlara sığıyıb, yerimizi behləmək üçün sürətlə addımladıq.

Bu dəfə Elnur fərqli istiqamət seçdi. Mən elə yenice əyləşmişdim ki, dostumun mənimlə üzbəüz oturduğunu gördüm. Durub ona tərəf getmək istəyirdim ki, Elnur da fikrini dəyişib, mənə tərəf gəlmək üçün ayağa qalxdı. 7-ci sinif şagirdinə məxsus arxayınlıqla arxaya baxmadan, dal-dala addımlayaraq yerimə tərəf qayıtdım və oturdum.

Qatardakıların gülümsədiyini hiss etdim. Demək olar ki, ətrafda hər kəs mənə baxıb, gülürdü. Fikirləşdim ki, yəqin şalvarımın zəncirbəndi açılib. Ağlıma gələn ilk “səbəb” bu oldu.

Mənə tərəf baxıb gülənlərin gözlərindən bir qədər

müdafie olunmaq üçün baxışlarımı döşəməyə zillədim. Şalvar tərəfdə hər şey qaydasında idi. Şalvardan aşağıda isə iki ayaq görməli idim, əvəzində dörd ayaq gördüm. Üstəlik, altımda böyük qırmızı çantanın bir hissəsi də peyda oldu. Mənə aid olmayan iki ayaq və qırmızı çanta kimin idi və onlar mənim altımda nə gəzirdi?

Gülüş səsləri getdikcə artırdı. Mən də sonuncu məntiqli addımı atmalı və sualıma cavab tapmalı oldum.

Başımı arxaya çevirdim.

Arxamda mənim kimi arıq, üst-başı səliqəli, çox mədəni bir qız oturmuşdu. Qızın gözlərindəki utanc, həyəcan və adını izah edə bilmədiyim digər hisslər mənə də ötürüldü. Elə o an ayağa qalxıb, qatarı qaçaraq tərketdim. Həmin qızı qatarda qəhqəhə çəkib gülən insanlarla baş-baş qoydum. Bəlkə də, sənişinlərin ona rəhmi gələcəkdi. Növbəti stansiyada hər şey unudulacaqdı. Mən isə bu hadisəni heç vaxt unutmadım.

Həmin həftə yeraltına düşmədim. Onunla yenidən qarşılaşa bilərdim. Nə onu, nə də özümü utandırmaq istəmirdim.

İllərlə bu hekayəni danışdım. Yüzlərlə insana danışdım. Həyatda hər şeyin ola biləcəyini göstərmək, özünə qapalı gənclərin üzündə təbəssüm yaratmaq üçün danışdım.

İndi isə bu hekayəni üzr istəmək üçün yazıram. Düşünürəm ki, diqqətsiz 7-ci sinif şagirdinin vaxtında istəyə bilmədiyi bu “üzr” bir hekayəyə çevriləcək, nəqliyyat vasitəsində oturub yol gedən həmin qızın qırmızı

çantasının üstündə özünə yer tapacaq. Şəxsi avtomobili varsa, bu hekayəni kimdənsə eşidib, maşını saxlayacaq. “Bu qız mən idim” deyəcək. Yazanın kim olduğunu araşdırmaq istəyi yaranacaq və nəhayət, bu məsələ ədalətli şəkildə həll olacaq.

Həyatda hər şey ola bilər.

12/100

Gənclərin alın yazısı

Gənclərin alın yazısında uduzmaq, istəmək, tələsmək, bir çox fürsəti əldən vermək, çox şeyi etməmək, bir çoxuna inanmaq, bir çoxuna aldanmaq, bir çoxundan öyrənmək və sonda qərar vermək var.

Həyatımızı əksər hallarda istəmədiyimiz kimi yaşayırıq. Hər kəs həyatımızı istədiyi şəkildə barmaqlamaq və “qaydasına” salmaq istəyir. Məsləhətlər və göstərişlər çoxalır. Bağça, məktəb və universitet illərində “robot, dustaq, qul, əşya, zoopark heyvanı” kimi anlayışların nə olduğunu dərimizdə öyrənirik. Səhv və risk etməkdən, qərarlar verməkdən, yaradıcı olmaqdan, məsuliyyətli şəkildə yaşamaqdan bixəbər oluruq. Çıxış yolunu tənbellikdə, özbaşınalıqda, səssiz şəkildə “özünəqəsd və özümüzü məhv etmək planlarını qurmaqda” görürük.

Bir çoxumuz hələ gənclik illərinin bitməsinə çox qalmış özümüzü, həqiqətən də, məhv edə bilirik. Ətrafımızda tərəvəzdən fərqlənməyən beyinlər, kif atmış ürəkləri də müşahidə etməyə başlayırıq. “Bir insan bu hala necə gətirilə bilər?”, – deyər düşüürük.

Gənclik illərimizdə tez-tez üşüürük. Ailə istisini, ata-ana sevgisini görməyənlərimiz çox olur. Tənhalığı dadırıq. İlk sevgimiz bizə ilk acımızı yaşadır. Təmənnasız sevərək yaşayırıq. Qarşılıq görmədən, “çox sağ ol” eşitmədən və nəvaziş hiss etmədən həyata davam edirik.

Bir qismimiz gənc yaşlarında “dünyadakı vəziyyətə” meydan oxuyur. Öz yerini güclə təmizləyən gənclər dünyanı pis qüvvələrdən təmizləmək amalı ilə nəfəs alır, yaşayır. Nəticədə, iddialarımız və istəklərimizin altında əzilib qalırıq. Dünyaya və ətrafımıza küsürük. Özümüzə qapanırıq. Nə dünyanı, nə də yerimizi təmizləmək barədə düşünmürük.

Gənc Sokrat qocalmış Kefaldan soruşur:

“Hə, de görək necə bir şeydir bu qocalıq? İndiki halından razısanmı?”

Kefal isə təbəssümlə cavab verir:

“Canım bütün heyvani hisslərdən təmizlənilib. Daha şəhvət arxasınca qaçmıram. Sakit başla yaşayıram. Hiss edirəm ki, rahatam”.

Corc Bernard Şou isə öz nitqlərindən birində gəncliyə gileylənir:

“Heyf ki, gənclik çağы məhz gənc insanlara nəşib olur. Bu çağы necə də dəyərləndirə bilmirlər”.

Gənclərin bir qismi də amerikalı yazıçı Keruak kimi “dünyanın mənə borcu” var deyir və elə də yaşayır. 31 yaşında anladım ki, dünyanın mənə heç bir borcu yoxdur. Əksinə, mənim ona borcum var.

Ken Robinson deyir:

“Hər uşağın konkret bir “elementi” var. Həmin “elementi” inkişaf etdirən zaman dünya dahiləri, rəssamları, rəqəmsal beyinləri, iş adamlarını, işinin ən yaxşılarını, bir sözlə, öz yolu ilə gedib, dünyaya faydası dəyənləri görür”.

Gənclər üçün növbəti addım nədir?

“Beynini, ürəyini, otağını, mühitini və “elementini” möhkəm tutan yolu daim təmizləmək”.

Biz çox səbrsiz, tamahkar və “çox” sözünün yaxşı olduğunu düşünən nəsilik.

Dünyanın bizə heç bir borcu yoxdur. Bizim isə ona borcumuz var: verilən istedad, güc, ağıl və bacarıqları düzgün şəkildə istifadə edərək özümü, ailəmi, cəmiyyətimizi, beləliklə də dünyaya faydalı olmaq.

Bu həyatı iri riyazi düstür kimi görürüksə, “faydalı olmaq” bütün insanları bir tənlik altında birləşdirmək üçün lazım olan həmin elementdir.

Faydalı olmaq insanı, həqiqətən, xoşbəxt edən yeganə amildir. Unutmayın ki, daim xoşbəxt qalmaq mümkün deyil. Amma daim faydanız dəyəcək bir işi görə bilər və ya faydalı bir işi miras qoyub gedə bilərsiniz. Dünyadan köçüb gedən Robin Uilyamsın videolarına bu gün belə milyonlarla insan baxıb gülür. Çek Londonun əsərlərini oxuyan minlərlə gənc yazıçı olmağa qərar verir.

Mənim kimi 2 övladı olan həmyaşdım Abraham Maslou öz piramidası ilə insanlara zirvə bəxş edib. Bu, dəfələrlə çıxıb-düşməli olduğumuz zirvədir. Ehtiyaclarımızın zirvəsində daim aşağıda qalan və ya daim zirvədə oturanlar faydalı ola bilmirlər. Bu piramidanı gün ərzində mütləq çıxmağa və düşməyə cəhd etmək lazımdır.

İki ilim qalıb. İki ildən sonra rəsmi olaraq məni qoca adlandıra biləcəksiniz. Gənclərlə görüşdə hər zaman ruhlansınlar deyər, auditoriyanın yadına salıram:

“İnsan ruhunun ölçüsünü və ya yaşını müəyyən etmək mümkün deyil. Ruhumuz qərar verirsə, vaxtından əvvəl qocalır və ya cılızlaşır. Ya da tam tərsinə, daim gənc və həyat dolu bir nəhəng kimi yaşayır”.

Gənclərin alın yazısında sorğulamaq, axtarmaq və bəzən tapmaq var. Həmin bəzənlər isə bəzilərinə nəsib olur.

Gənclərin alın yazısında məqsədlər, maddi və mənəvi qələbələr var.

Bizə izzət və yalan dolu həyatda öz mənamızın, öz həqiqətimizin mühəndisi olmaq fürsəti verilib. (Bizim üçün yazılmış kod bunu intuisiya vasitəsi ilə ötürməkdən usanmır.)

Dəyərli gənclər!

Ruhunuzu cavan, həyat dolu və nəhəng görmək arzusu ilə...

Mənalı, həqiqi və faydalı olan həyatlarınızı müşahidə etmək arzusu ilə ...

Təbrik edirəm!

13/100

Düzgün karyera məsləhəti

Marketdə kassir işləyirdim. Həftəyə 300 dollar qazanırdım. Demək olar ki, bu pul heç nəyə çatmırdı. Fikirli-fikirli işə gedib-gəlirdim. Bir gün marketin müdiri (red.Türkiyə vətəndaşı idi) mənə baxıb dedi:

“Belə gözəl bədənə bu kassanın arxasında niyə vaxtını itirirsən? Qarşı məhəllədə striptiz klub var. Ora get. Səni dərhal işə götürəcəklər”.

Müdirin bu sözlərinə necə reaksiya verəcəyimi bilmədim. Amma nəticədə həmin kluba getdim. Onun dedikləri oldu.

Klubda işlədiyim ilk günlərdə utansam da, artan qazancıma baxıb, utancığa göz yumdum. Günümə 500-1000 dollar arası qazanmağa başladım. Anam evə gətirdiyim pulların qaynağından şübhələnməsin deyə, ona yalan danışdım. Dedim ki, var-dövləti olan “ağ” ailələrin balalarına dayəlik edirəm.

(Kardi Bi adlı müğənninin müsahibəsindən bir hissə)
Əyri yol qısa və konkretdir.

Düz yol dumanlı və “uzundur”.

“Əyri və düz” artıq nisbi anlayışa çevrilib.

Pul olan yerdə nə əyri qalır, nə də düz.

Yeganə kompas elə pulun özü, miqdarı və yaşatdığı “yaxşı həyat” olur.

Sadəcə yaşamaq üçün deyil, yaxşı yaşamaq üçün insanlar nələrə əl atmır ki?! Neçə insanın haqqı yeyilir?! Neçə insan məhv edilir?! Neçə insan əyri qoyulmuş daşların üstü ilə çıxaraq “yüksəlir”?!

Düz getməyə çalışanların isə başına daş düşür. Heç nə alınmır. Çünki düz getmək “nəbzi başqa cür döyünən zamanə üçün” birbaşa təhqirdir. Düz gedib, düz yaşayıb, nəyi düzüb-qoşmaq olur ki?! Hörməti? Sevgini? Xoş xatirələri? Ad-sanı?

“Yaxşı yaşaya bilməyəndən sonra bunların əhəmiyyəti qalır mı?”

Düz yaşamaq düz deyil.

Yeni əsrin tələbi budur. “Yeni əsrin” deyəndə, düz demiş olmuram. Hər bir əsrin özündə yenə də eyni qarşıdurma olub və hər zaman əyri düzə qalib gəlib. Bizim meta-hekayəmizdəki Adəmin və Həvvanın əyriyə uduzmasından, oğullarından birinin yenə də əyri işə əl atmasından sonra nə dəyişə bilərdi ki?!

Bəlkə də, düz düşünürəm. Bəlkə də, mənə düzgün sualları ilə istiqamət verə biləcək Sokrat lazımdır?!

Ədalətin hətta ədalətsiz yaşamağı üstün tutanlara lazım olduğunu deyən Sokrat!

14/100

Müştərinin etirafı (Bahalı çanta)

“Bir insan əl çantasına nə üçün 222.000 ABŞ dolları xərcləyir?” sualının cavabı bizdə gizlidir. Bizi təsvir etmək üçün “baha”, “lüks”, “prestijli”, “ən”, “ancaq”, “məhdud” və VIP kimi müxtəlif sözlər istifadə olunur. Olunurdu. (Axırınıcı söz məhəllə çayxanalarını bəzəməyə başladığı üçün ondan əlimizi üzdü.)

Çantamıza qayıdaq. Onun qiyməti necə və kim tərəfindən təyin olunur? Bunun bizim üçün heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Bu çanta ilə bağlı ən vacib məlumat onu ala biləcəyimiz faktıdır.

Bu çantanı bu qədər vacib edən bizi vacib edə bilməsidir.

Daxilimizdə “seçilmiş” olmanın təzyiği və həzzi vurur.

Əksər insanın girə bilmədiyi, uzaqdan həsədlə baxdığı restoranlar, butiklər, tədbir məkanları bizim üçün “doğma ev” kimidir. Ölkənin hər yerində aldığımızı reklam edən posterlər asılır. “Adi” insanlar parıltılı, qılamur qoxan jurnalları vərəqləyərkən aramızdakı uçurum daha da dərinləşir. Bu reklamlar olmasa, aldığımızın əhəmiyyəti qalmaz. Milyardlarla insanın həsədlə baxdığı, qılamurluq fısqıran səhnələr alış-verişimizi dəyərlə

edir. Biz də nəyinsə düz olmadığını anlayırıq. Buna baxmayaraq, hər ehtimala qarşı İsveçrəyə kimi uçub, çanta dolusu saatla geri qayıdırıq. Bahalı ətirlərdə, bahalı şerablarda hansı daha güclü təsirə malikdir? “Qoxunun özü”, yoxsa “bahalı” sözü? Əlbəttə ki, biz qoxunu seçəcəyik. (Cavabımız cüzi hallarda düz çıxacaq.)

Aldıklarımız “xüsusi” yerlərdə satılır. “Tiffany” kimi mağazalar məhsulun qiymətini Marsa çıxara bilir. Eyni məhsulu Sədərək Ticarət Mərkəzində görsək, gülürük. Çində istehsal olunan əksər məhsulun həyatı “brend” adını daşıyana kimi “cılız” olur.

222.000 dollara çanta alan insanın ağı başında ola bilərmi?

Bu çanta bizə satılan zaman 222.000 dollarlıq cümlə deyilir:

“Bu, çanta deyil, “Birkin”dir”.

Torsteyn Veblen deyir ki, ağılımızı “prestiji” müqəddəs tutmaq istəyi idarə edir. Prestij xüsusi bir qaladır. Həmin qala “onları” və “bizləri” ayırır. Hamı bizim kimi ola bilmir, bilməz.

Bizə nəse satanda onu keyfiyyətli etməyin mənası yoxdur. Bizim keyfiyyətdən başımız çıxmır. Əsas odur ki, həmin məhsul, xidmət və ya əşya qalamızı daha da elçatmaz etsin.

Rəsm əsərini alarkən Pablo Pikassonun kimliyi vecimizə olmur. Bizi maraqlandıran “ali sənətin nadir nümunəsinin yataq otağımızı bəzəməsi” faktıdır. Həmin əsərə baxanda “ancaq məndə belə bir əsər var” fikri

ilə yuxuya getmək daha rahat olur. Vaxtı ilə əsərlərinə görə Pikassoya heç 200 dollar vermək istəməyən müştərilərdən daha çox bilirik. Ən azından bizi buna inandıra biliblər. Belə əsərə planetimizdə pul xərcləyə biləcək 1257 nəfər var. (Əsas odur ki, 1257 nəfərə xitab edən fürsət yaransın.)

Biz sadəcə alış-veriş etmirik. Hər cəhdimiz “xəbər başlığına” çevrilə bilər. Adətən elə də olur. Çevrilir.

Bəzən “Birkin” və “surəti” üz-üzə gəlir. Hansının həqiqi, hansının saxta olduğunu seçə bilmirik. Qadınlara təbessümündə belə fərq hiss olunmur.

15/100

Valentin məktubu

Dağüstü parkda dayanıb, dəniz mənzərəsinə baxırdıq. “Sevginin nə olduğunu, necə baş verdiyini bilmirəm” dedin. Yanında əmin görünmək üçün “narahat olma, izah edəərəm” kimi axmaq bir cümlə çıxdı ağzımdan.

İkimizə aid olan hekayənin 15 il əvvəlində dayanmışdıq. Bilmirdik. İkimiz də bu hekayənin bizi haralara götürəcəyini bilmirdik. Saf uşaqlar kimi hamının yaşamağı olduğu hissələri yaşayırdıq. Hamı kimi biz də “vacib olan günləri” qeyd edirdik.

Sənə aldığım ilk hədiyyələrin ölçüsü, forması, məğzi yadıma düşəndə gülürəm. Sən isə “sevginin nə olduğunu bilməyən biri üçün” hədəfə dəqiq vuran hədiyyələr edirdin.

Əşyalarla deyil, məhz yaşatdığın anlarla “daşdan olan ürəyimə” 8 hərfdən ibarət adını yaza bilmişdin.

Bu həyatda həqiqi olan əksər anı səninlə yaşamışam. Romeo və Culyetta kimi “məişətdən və evlilikdən” boyun qaçıрмаq bizə nəşib olmadı.

Göstərişin az qala dinə çevrildiyi bir reallıqda yaşamaq asan deyil. O.Henrinin Cim və Dellasını oxuyaraq böyümüşdüm. Nəzəri olaraq sevginin nə olduğunu və necə göstərilməli olduğunu onlardan öyrənmişdim. Bir-birini sevindirmək üçün əllərindəki “ən dəyərli” və

“ən tez satıla biləcək” əmanətlərini fəda edərək, həqiqi dəyərin və heç vaxt alına bilinməyəcək məqamların fərfinə varmış cütlük barəsində oxuyanda, “görəsən, mənim evlilik həyatım necə olacaq?”, – deyə düşünmüşdüm. Dellam kim olacaqdı? Mən kimin Cimi olacaqdım?

Bizim hekayəmiz O.Henrini də düşünməyə vadar edərdi. Çətin günlərimiz çox oldu. Ya da, demək olar ki, ancaq çətin günlərin muncuq kimi düzöldüyü bir həyatı yaşadım. Elə günlər oldu ki, bir-birimiz üçün heç nə ala bilmədik. Özümüz kimi saf uşaqları dünyaya gətirdik. Həyatımızın məqsədi məhz onları böyütmək oldu. Elə bir gün gəldi ki, olan-qalanımızı onlar üçün satmalı olduq. Bu siyahıda sıra ikimizin evlilik üzünə də çatdı.

“Pul evi tərk edən zaman məhəbbət də çox gözləməyib, arxasınca evdən çıxar” deyən yaponlardan necə də zəhləm gedirdi. Qorxurdum. Pul və məhəbbət evdən çıxmışdı. Geridə ikimiz və iki uşağımız qalmışdı. Səni və uşaqları düşünən vaxtlarımda dibə düşməmək üçün “qələmin” yaxasından yapışardım.

Elmin izah edə bilmədiyini “inam” köməyimə çatırdı. İnanırdım ki, mənimlə bağlı dediklərin düzdür. İnanırdım ki, biliyim və qələmimlə nəse edə biləcəyəm. İnanırdım ki, üzün yenə də 15 il əvvəlki tək güləcək.

Bir gün yanıma məhz həmin təbəssümlə yaxınlaşıb, barmağıma üzük taxdın. Beş guşəsi olan 4 ədəd ulduzla haşiyələnmiş, təqribən 30 manatlıq dəyəri olan gümüş üzük idi. Xəbərin yox idi ki, həyatı ilə 2 dəfə vidalaşmaq istəyən, “mənliliyini” itirmiş, unutmuş və ya uduz-

muş bir insanı həyata qaytarmısan. Necə davam edəcəyimi bilmirdim... Sözlərinlə və hədiyyənlə həmin günə davam etdim.

15 il əvvəl mənə yalan demişdin. Sevginin nə olduğunu və necə baş verdiyini çox gözəl bilirdin. Bilirdin ki, sənin üçün nə etsəm də, bu gümüş üzüyün əvəzini heç nə verməyəcək. Onsuz da məndən heç nə istəmirdin. Heç vaxt da istəməmişən. Sadəcə yanında olmağımı və ailəmlə vaxt keçirməyimi istəmişən.

Hazırda 5-ci kitabımı yazıram. Ürəyimdə qərribə bir rahatlıq var. Qələmimlə barışmışam. Gümüş üzüyün taxıldığı barmağa baxa-baxa çap edirəm. Sənin həyat yoldaşın olaraq çap edirəm.

Filmlərdə, reklamlarda göstərilən “göz qamaşdıran sevgi hekayələrini” yaşamırıq. Filmlər bitir. Reklamların vaxtı keçir. Gözlər bir qədər qamaşsa da, həyat hər şeyi əvvəlki axarına qaytarır.

“Biz” isə hələ də davam edirik. Sanki ilk görüşümüzdən 15 il deyil, 15 dəqiqə keçib. Eyni həyəcanla sənə məktub çap edirəm. Mənə aldığın fərqli rəngdə olan jaketin şəkildən sonra mesaj qutusuna bu məktubun ilk iki paragrafını atıram.

Bu məktub davam edən hekayəmizin bir parçasıdır.

Bu məktub bizi mənasız hisslərin və qorxuların əsirinə çevirən dünyaya meydan oxumaq cəhdidir.

Bu məktub “sevginin hələ də nə olduğunu tam şəkildə bilməyən” Coşqunun cümlələr toplusudur.

Əzizim!

İstəyirəm ki, biləsən!

Bu dünya sənin kimi “bilməyənlərlə” dəyişir və əbədi sakitlik tapır!

Sənin kimi “bilməyənlər” özləri də bunu bilmədən, neçə-neçə “sevgilərin” yaranmasına, yaşamasına və əbədi qalmasına səbəb olurlar.

Bunu bilməyini istədim!

Gələndə çörəkdən başqa nəşə almaq lazımdırsa, onu da yazarsan...

16/100

Yazmaq asandır

“Yazmağa nə var ki?!”

Belə düşünüb yazmaq qərarına gələnlərimiz çox olur.

“Bir-iki söz, bir-iki cümlə, bir-iki səhifə yazacam və alınacaq” deyib, bir-iki kitabın xəyalı ilə yaşayırıq. Hətta bəzi insanlar ümid edir ki, müəyyən vəzifədən, tituldan, təcrübədən sonra yazmaq daha da asan olacaq. Daha dəqiq desək, onları oxumaq istəyənlərin sayı artacaq. Hələ başa düşməzlər.

Yazmaq çətinidir.

“İlk paraqraftan, ilk səhifədən, ilk kitabdan, ilk tənqiddən, ilk rəydən, ilk “yoxdan” sonra yazmaq xəyalından əl çəkən insan ordusu var. Düşündüyümüz qədər asan deyil. Əksinə, yazdıqca daha da çətinləşir. Düşüncəmiz bizi səhv yerə gətirib. Divara dirənib qalmışıq. Davam etmək üçün bir cümlə yaza biləcəyimiz yer belə qalmayıb. Nəticədə, “normal” həyata qayıdırıq. Yazmağın çətin olduğunu demirik. “Asandır” deyənləri eşidən zaman “səni də həmin divar gözləyir” deyib, sakitcə özümüzə təsəlli veririk. Əminik ki, onlarda da alınmayacaq.

Yazmaq çox çətinidir.

Etiraf etməlisən. Yaraların barəsində yazmalısən. Səni tənha qoyan, kədərləndirən səbəblər barəsində

yazmalısan. Bəzən bu səbəbləri bilməməyin hirsli ilə yazmalısan. Heç vaxt dəyişməyəcək dünya barəsində yazmalısan. Nəticəsi görünməyən cəhdlərin, onların həcmi, onların səni kimə çevirməsi barəsində yazmalısan. Güzgü qarşısında çılpaq dayanıb, idealdan uzaq olan “özünə” tamaşa etməlisən.

Qalibləri, birinciləri sevən dünyada dəfələrlə uduzmalısan, dəfələrlə sonuncu gəlməlisən, dəfələrlə yarışdan imtina etməlisən.

Həqiqi yarış həqiqət üçün yarışdır.

Zamanla yarışmalısan. Zaman daralır. Yazılmayan səhifə sayı isə çoxdur. Ayaq basdıgın yazı dünyasında ölüm qorxusu yarımçıq qoyulmuş kitab qorxusuna uduzur.

Yazmaq ibadətdir.

Şöhrət, pul, qadınlar və digər məşhur miflər bizi özünə cəlb etmir. Əksinə, nifrət oyadır. Yazan insanda yazmaq alınırsa və dünya bundan xəbər tutursa, həmin insan öz “uğurunun” köləsinə çevrilir. Yazmaq üçün şərait, vaxt, fürsət və əvvəlki “səndən” heç nə qalmır. “Sistem” səni də öz fahişəsinə çevirir.

“Yox” desən, istədiyini, rahat şəkildə çap etdirə bilməyəcəksən. “Hə” desən, həmin sehri itirəcəksən. Həmin “elementin” atabatasına nəşə olacaq.

Bəs həll yolu nədir?

Kafka dostuna “yazdıqlarımı məhv elə” deyir. Atasına bir məktub yazır, amma məktubu poçt ilə göndərmir. İndi isə milyonlarla ata bu məktubu oxuyub, nəticə

çıxarır. Selincer ailəsi ilə meşəyə çəkilir. “Nə yazsan, onu çap edərik” deyən ağzı sulu biznesmenlər Selincerdən növbəti kitabı ala bilmirlər.

“Yazar yaxşı oğul, yaxşı ata, yaxşı ər ola bilməz. Onun mənəvi borcu yaxşı yazar olmaqdır” deyən Selincer belə də edir. O, meşəyə çəkilir, orada sakit şəkildə yazı “tanrısına” ibadət edir.

Yazmaq “divarı” sındırana kimi və sındırandan sonra davam etməkdir.

Tibetdə rahiblər bədənlərini tərbiyə etmək üçün hər gün 2 saat əlləri və başları ilə divara zərbələr endirirlər. Təqribən 2-3 il ərzində rahiblərin əlləri və başları başa düşür ki, bu divar dağılmasa, onlardan əl çəkən deyillər. Cek Londonun barmaqları hər gün 3000 söz yazaraq, bütün Tibet rahiblərinə, gələcək nəsil yazarlara dərs keçir. Görülən işin həcmi o qədər böyük olur ki, nəticədə “görməyə” başlayırsan. Divarı dağıda biləcəyin yeri, anı, gücü tapırsan.

Yazmaq yaşamaqdır.

Ədəbiyyat, əslində, əbədi yaşamaq lotereyasında qalib gəlmək üçün milyonlarla yazara şans verən oyundur. İlk mərhələdə çox adam böyük həvəslə bu biletləri alır. Amma, demək olar ki, heç kim bu lotereya hadisəsinin nə zaman baş verəcəyini bilmir. Saat, gün və il dəqiq deyilməyib. Adınızın və soyadınızın aqibətini, bəlkə də, “öləndən” sonra biləcəksiniz. Bəlkə də, bilet həqiqi deyil. Ya da başqasına məxsusdur.

Yazmaq, ilk növbədə, özün üçündür.

İnsan sadəcə bir nəfər üçün yazır. Bu da onun özüdür. Özünü başa düşməyə çalışır. Özünü ifadə etməyə çalışır. Özünü tapmaq istəyir. Özündən qurtulmaq istəyir. Özündən utanmaq istəyir. Özü ilə fəxr etmək istəyir.

Yazarkən Harri Potterə çevrilirsən. Ananın itkisini özün olaraq deyil, Harri kimi yaşayırsan. Yazarkən Frodo olursan. Dünyanı məhv etmək istəyən alman faşizminə kiçik bir hobbit kimi meydan oxumaq istəyirsən.

Həyata Martin İden kimi davam edirsən, Hamletliyin tutur. Boşandığın həyat yoldaşınla aranızdakıları gözəl xatirəyə çevirmək üçün “Kiçik Şahzadə” personajını yaradırsan. İtirdiyin körpə qızını “Cinayət və Cəza”nın Sonyası ilə yad edirsən. Sonya Raskolnikov üçün də, sənin üçün də məlhəm rolunu oynayır.

Yazmaq məlhəmdir.

Özün üçün nəzərdə tutulsa da, daha çox başqalarına faydası dəyən məlhəmdir. Cümlələr dərmandır. Zəhər kimi acı olsa da, sağaldan cümlələr var. Bal kimi şirin olsa da, məhv edən cümlələr var.

Yazmaq tapmaqdır.

Nəhayət, bu divarları dağıtmaq üçün lazım olan sözləri tapmaqdır. Yazmaq “sim-sim” deməkdir. Xəzinə dolu su otağın qapısını açan zaman üstünə daş-qaş tökülən Əlibaba kimi olursan. Qapını geri bağlamağa iki əlinin gücü çatmır. Otağın içindən sənin üstünə, ətrafına tökülən xəzinənin həcmi, səsi və parıltısı başını gicəlləndirir.

“Bax, indi yazmaq asan olacaq” deyirsən.

Sonra da 40 quldur peyda olur.

17/100

İki soba, iki ata

İki soba var.

Biri Kolumbiyada, digəri Azərbaycanda yanır.

Birinin içinə 2 milyon ABŞ dolları atılıb, digərinin içinə yüzrlərlə səhifəlik əlyazma. Sobaların hər ikisini atalar yandırır. Hər iki ata da istəyib ki, uşaqlarına qışda isti olsun. Atalardan birini bütün dünya tanıyır. Azərbaycan da həmin atanı böyük maraqla izləyir və müzakirə edir. Digər ata isə 100 il əvvəl gileylənib və qürurundan vaz keçmək istəməyib. Amma uşaqları üçün sahib olduğu ən dəyərli şeyi yandırır. Öz yazılarını. (Yazılarının arasında seçim etmə anını isə həyat yoldaşı öz xatirələrində paylaşılıb.) Kolumbiyalı ata ona gələn pulun axını ilə, onsuz da, bu pulu harada gizlədəcəyini bilməyib. Hər il təqribən 2 milyard dollar itirir.

Azərbaycanlı ata isə çox pul qazanmayıb. Çətin ki, dövründə yaşayan insanlara “Ölülər” deyən kimsə yaxşı qazansın. Onun bütün işləri tərs gedib. Bircə həyat yoldaşı sarıdan bəxti gətirib. Hətta bu qadın barəsində Üzeyir Hacıbəyovun sitatı da var. O vaxtlar özünə milyonçu deyən kişilərin hamısı bir, bu qadın isə digər tərəziyə qoyulub. Feministlərin qulağından iraq. “Yeddi oğul istəyən ailələrin bir qızları yeddi oğulun cəminin çəkisinə bərabər çəkide olub” deyəndə, yəqin ki, Həmidə xanım nəzərdə tutulub.

İki soba haqqında hekayədən biri bu gün çox uzaqlara uçub. Onu tutmaq mümkün deyil. Əksər insan nə vaxtsa o qədər pulu yandıra biləcək birinə çevrilməyi arzulayır. Əksər insan nəyin bahasına olursa-olsun, Kolumbiyadakı sobanın hekayəsi ilə isinir.

İkinci hekayə isə çox az insan tərəfindən bilinir. Azərbaycanda yaşayan əksər insan ikinci atanın yazdığı qısa hekayələri məktəb dərsliklərindən oxuyaraq böyüyüb. Onun hekayələri oxunsa belə, nə uşaqlar, nə də valideynlər bu insanın dəyərlərini izləmək niyyətində olmayıblar. Çünki dünyanın hansı ölkəsinə gedirsən get, sobaya atılan 2 milyon dolların (fərqi yoxdur, kimindir və necə qazanılıb) 200-300 səhifəlik əlyazmadan daha maraqlı hekayəsi var.

Hekayənin maraqlı olması üçün yaxşının yanında mütləq pis də olmalıdır. Hətta pisliyə 80% -lik, yaxşılığa 20% -lik yer verilməlidir.

Hekayənin alınması üçün isə həm Kolumbiyada, həm də Azərbaycanda sobalar yanmalıdır. Qışda uşaqlarını isti tutmaq üçün iki ayrı dünyanın adamı olan iki ata sobaya saysız-hesabsız çap edilmiş kağızlar atmalıdır.

18/100

Nəhayət ki, ədaləti görə bildim

Fevral, 2002-ci il

Brumfild, Kolorado.

Stenli Leyk orta məktəbinin dərslərindən birində üzərində “Dünya tarixi” yazılmış qapını açanda, sinif otağında böyük həyəcanla danışan Coşqunu görürsünüz. Gözlərində alov parlayan məktəbli Xocalı soyqırımını barəsində böyük məsuliyyətlə hazırladığı çıxışını edir. Yaşı azdır, patriotik hisslər bədənində axan qanı əvəzləyib. Balaca canı ilə ədaləti axtarır və ya onu bərpa etməyə çalışır.

Bir həftə əvvəl, xanım Uotson və onun şagirdlərinə ermənilərə qarşı Osmanlı İmperiyasının törətdiyi soyqırımdan danışan erməni əsilli tarixçi qadına qulaq asarkən səbrlə susub, seans bitəndən sonra xanım Uotsondan növbəti həftə nitq üçün icazə istəyən Coşqun dayanmadan danışır.

O, ümid edir ki, Amerikanın bu soyqırım barəsində eşitməsi ölkəsi adına hər hansı müsbət dəyişikliyə səbəb olacaq. O, ümid edir ki, ədalət bərpa ediləcək. Həyatın tavaşında təzəcə qızardılmağa başlayan uşaq ədaləti səhv məkanda axtardığını anlamır. (Axtarmağın mənasız olduğunu bilmir.) Amerika tarixindən bixəbər olan Coşqun və amerikalı sinif yoldaşları Sonqmi (My lan) qırğını haqqında eşitməyib. Uotson və onun kimi neçə-neçə tarix müəllimi bu hadisə barəsində ehmalca susub.

16 mart, 1968-ci il

Milay kəndi, Vyetnam

Səhər saat 6-nın yarısında iyirmi beşdən çox ABŞ ordusu əsgəri balıqçıların və əkinçilərin məskunlaşdığı kəndə daxil olur. Dörd saat ərzində kənddə yaşayan 504 qadın, uşaq və yaşlı insan qətlə yetirilir. Qadın və qız uşaqlarının bir qisminə təcavüz edilir.

“Qəribə əsgər” – Tompson.

Vertolyot ilə ərazidən keçən Tompson və onun 2 köməkçisi bu qanlı mənzərəni görəndə şok keçirir. Tompson soyqırımını dayandırmaq üçün vertolyotunu kəndlilərlə öz əsgər yoldaşları arasına endirir. Gördüyü mənzərənin təsiri ilə köməkçilərinə “qəribə” əmr verir. Tompson əmr edir ki, vertolyotun içində olan pulemyot ABŞ ordusu əsgərlərinə tərəf tuşlansın. Silahı olmayan qadın və uşaqlara hansı amerikalı əsgər atəş açsa, həmin əsgər vurulsun. Bu hadisədən sonra onun komandası sağ qalan bir-neçə qadın və uşağı hadisə yerindən uzaqlaşdırmaqla bilir.

Qərargaha qayıdan Tompson vəhşilik törətmiş batalyon barəsində hesabat hazırlayır. Onun hesabatından sonra məsələnin sızacağına düşünüən komandanlıq digər kəndlərə eyni xarakterli hücum əmrini ləğv edir.

1970-ci ildə qana susamış həmin batalyon məhkəmə qarşısına çıxarılır. Tompson onlara qarşı şahidlik edir. Ədalətin mərmərdən olan ocağında 26 nəfərdən ancaq biri məsuliyyətə cəlb edilir. Qalanları azad edilir. Tu-

tulan bir nəfər üçün isə bir-neçə gün sonra üç illik ev həbsi təyin olunur.

Tompsonun gözlədiyinin əksinə, ona vətən xaini təzyiqini yaşadırlar. Məhkəmə qərarından bir müddət sonra bu əsgərin həyatında ağır günlər başlanır. (Ağır depressiya, insomniya, alkoqolizm, boşanma.)

6 mart, 1998-ci il

30 il sonra bu əsgərin insanlıq və sülh naminə atdığı addımdan dolayı ona şərəf ordeni verilir. Orden taxılarkən Tompson və onun yanında duran köməkçi əsgər kövrəlir.

“Bu bir əmdir. Biz əmrləri icra edirik, vertolyotuna otur və buradan uzaqlaş” deyən zabit Kalleyin sözlərinə məhəl qoymayan Tompson silahı öz əsgərlərinə tərəf çevirməli olduğunu və kənd yollarında arpa-buğda əvəzinə səpilmiş cansız qadın və uşaq bədənlərini xatırlayır. Körpə uşaqları zorlamış əsgər yoldaşları barəsində danışanda özünü saxlaya bilmir.

Dünya və insanlıq tarixinin növbəti 4 qaranlıq saati məhz Milay kəndində baş vermiş soyqırığa aiddir. İnsanlıq tarixində neçə belə saat, gün, ay, il var?

Hər bir Tompsona neçə min Kalley düşür?

Nəhayət, illər sonra Tompson kimi mənə də ədalətini görmək nəsbib oldu. Ədalət Nyu-York şəhərində göz qamaşdıran reklam lövhələrindən birində “Xocalı Soyqırımı üçün” sözləri ilə yazılmışdı.

19/100

Seçim edə bilmirəm

– Seçim etmək çətindir.

– Çətindir, yoxsa seçim etmək istəmirsən?

– Niyə istəmirəm ki, istəyirəm. Amma kimi seçim, onu bilmirəm. Namizəd çoxdur. Hər dəfə biri peyda olur. Biri digərindən iddialıdır. Hamısı “vədlər püs-kürən” əminliklə danışır. Onların arasında, həqiqətən də, ürəyimə yatan birini tapa bilmirəm. Əmin olmaq istəyirəm. Etdiyim seçimin düzgün olduğuna əmin olmaq istəyirəm.

Susdu. Yadına ilk seçimi düşdü. İlk dəfə seçildiyini demək, daha düzgün olardı. Həmin seçimin yaşatdığı çətinliklər, peşmanlıq, ayrılıq və yenə peşmanlıq dolu xatirələri sanki bir daha yaşadı. İlk “hə”sini demək məcburiyyətində qalmışdı. Münasibətlər korlandığı zaman isə ayrılmaq üçün “hə” deməyi özü təklif etmişdi. Növbəti dəfə “hə” deməyə tələsmirdi. Bütün bunları düşünərkən rəfiqəsinin növbəti cümlələrini eşitdi:

– Vaxt keçdikcə heç kimi seçmək istəməyəcəksən. Heç kim ürəyincə olmayacaq. O zaman nə edəcəksən?

– Sadəcə seçim etməliyəm deyə, seçmək də düzgün deyil axı. Bu, mənim həyatımdır. Tələsmək istəmirəm. (Bu sözləri deyən zaman dəfələrlə “gecikirsən, tələs, mənim üçün tələs” deyən anasını xatırlayırdı.)

– Yəni bu qədər oğlanın içində sənin ürəyinə yatan biri olmadı?

– Bilirsən necədir?! Baxırsan ki, dünyanın ən yaxşı universitetlərindən birinin məzunudur, çox yaxşı işi var, tez-tez xaricə gedib-gəlir, xaricdə yaşamaq və həyatını orada qurmaq istəyir. Duruşu yerində, zarafatı yerində, ancaq yenə də nəsə çatmır. Nəsə...

– Məncə, sənin işlərini elə “nəsə” sözü korlayır. Deyəsən, sonda sənin hekayən xarici vətəndaşla bitəcək. Ya da xaricə üz tutub, orada təkbaşına dərviş həyatı yaşayacaqsan. (Rəfiqəsinin səs tonunda kinayə və ümitsizlik hiss edilirdi.)

– Sən öz seçimindən razısan? (Məsum sual formasında cavab atəşi açılmışdı.)

– Əlbəttə, razıyam. (“Əlbəttə” deyən rəfiqəsinin səs tonunda əminlik hiss olunmurdu. Bu söz edilmiş seçimin müdafiəsi xətrinə deyilmişdi. Hansı insan öz seçimindən razı qalır ki?! Nəticədə, hər kəs peşman olur. Seçimin sehri o edilənə kimi yaşayır. Bir çox insan “peşmanam” demək əvəzinə, “əlbəttə” sözünün arxasında gizlənməyi üstün tutur. Rəfiqəsi də belə insanlardan biri idi. Ustalıqla gizləndirdi. Gizlədirdi. Evin içində baş verənləri və heç vaxt masanın başında oturmayacaq sevgini, bu sevginin yoxluğunu gizlədirdi. Bu yoxluğu ustalıqla gizlətmək üçün kifayət qədər pulu və şəraiti var idi. 3 yaşını yenicə qeyd etdikləri körpəni də əlavə edən zaman “əlbəttə” sözünə haqq qazandırmaq olurdu.)

20/100

Ayan və Cavid (Mətbəx hekayəsi)

Səhər tezdən qab-qacaq səsinə oyanan Ayan Cavidin köynəyini geyinərək yarıyuxulu mətbəxə gəldi.

İş başında olan Cavidə gah açılıb, gah bağlanan gözləri ilə tamaşa edirdi. Dirşəklərini masa üstünə qoyub, ovuclarından özünə yastıq düzəltdi. Mətbəxdə sağa-sola şütüyən Cavid yuxulu Ayanı oyatmaq üçün ona yaxınlaşdı. Qızın burnunun ucuna gətirilmiş taxta qaşığı və ondan gələn ləzzət qoxusu öz işini gördü.

Gözləri tam şəkildə açılan, qəflətən ac olduğunu hiss edən Ayan böyük həvəslə masaya qoyulacaq qabı gözləməyə başladı. Qazın başında dayanaraq tavanın içindəki tərəvəzlərin, ət parçalarının başına oyun açan Cavidə izləmək ona qərribə zövq verirdi. Ayan yaralanmış ruhuna məlhəm olacaq birini tapdığını hiss edirdi. Tam əmin deyildi. Kim tam şəkildə əmin ola bilərdi ki?! Yaranın yaranmasına səbəb elə Cavid kimi gülməyi, güldürməyi bacaran, öz işini sevən biri olmuşdu. Kim zəmanət verə bilərdi ki, bu dəfə də hadisələr çay olub, eyni dənizə tökülməyəcək. Ayanın düşüncələri onu xatirələrlə dolu keçmişə aparırdı ki, masaya qoyulan boşqab səsi onu özünə qaytardı.

Yenicə hazırlanmış isti yemək, onunla bir gələn buğ tavadan boşqaba süzülürdü.

Masanın üzərinə düzülən ləzzətlərə baxan Ayan masanın arxasına yenidən oturmuş Cavidə nəzər saldı və özünü saxlaya bilmədi:

Neçə qız üçün?

Nə? (Gözlədiyi reaksiyanın yerinə bu qərribə sualı eşidən oğlanın üz ifadəsi Ayanı növbəti qərribə sualı soruşmağa dəvət etdi.)

Neçə qız üçün belə bir süfrə hazırlamısan? Düzünü de.

Əgər yeməkdən bir qaşığı dadasan, sənə dəqiq sayı deyəcəyəm. Söz verirəm.

Cavidin gözləri Ayanın dodaqlarına yaxınlaşan qaşığa zillənmişdi. Onun dünyasında ən vacib məqam həmin qaşıqdakı ləzzəti dadan Ayanın yaşayacağı hiss olmalı idi. Belə də oldu. Dəqiq cavabı almaq üçün yeməyi ağızına tərəf aparan Ayan bir qədər fasilə etdi. Yeməkdən aldığı həzz onu növbəti qurbana çevirmişdi. O, belə düşünürdü. Heç bir insan bu dada müqavimət göstərə bilməzdi. Bu dad əziz uşaqlıq xatirələrini və gələcəyə olan isti ümidlərin bir qaşıqda cəm edilmiş halı idi. Ayan özünü birtəhər tutaraq həzz aldığını biruzə verəcək səslər çıxarmadı. Onun beyni hələ də sualın cavabını axtarırdı.

Dediyini etdim. Sayı eşitmək istəyirəm. (Ayanın təqribi ehtimalı 12-13 nəfər arasında dəyişirdi. Fiziki göstəricilər, ev, əl ləzzəti, yumor hissi, ağıl... Cavid hamının axtardığı oğlan idi. Əgər şkafında gizlətdiyi qaranlıq sirri yox idisə, o axtarılan insan idi. Hətta həmin sirr belə ona əlavə xal gətirəcəkdi.)

Cavabım səni, bəlkə də, məyus edəcək, amma səndən əvvəl bu masada heç kim oturmayıb. Sənin soruşacağıın sual başqa cür olmalı idi. Bu masada nə üçün məhz mən oturmuşam?

Eşitdiklərini həzm etməyə çalışan Ayan ikinci qaşığı ağzına daha böyük həvəslə apardı. Cavidin sözləri ilə hər şey tamamilə dəyişmək üzrə idi.

21/100

Yenə həmin yarış olacaq...

Metrodan çıxmısan. Evə tərəf yollanırsan. Səndən 10 addım irəlidə bir qız gedir. Qızı gören kimi ürəyinə pis hisslər damır. “Yenə həmin yarış olacaq” deyirsən. Bu tanımadığın qız hər addımı ilə sənə ehtimalını doğruldur. Eyni sürətlə eyni istiqamətdə hərəkət edən iki nəfərin yarışını başlayır.

Qıza elə gəlir ki, sən onun arxasına düşmüşsən. Bəlkə də, qıza elə gəlmir. Sənə elə gəlir ki, qıza elə gəlir. Bu qızın səndən ürkməsini istəmirsən. Rahat olmasını istəyirsən. Bəlkə də, qızın yox, özünün rahat olmağını istəyirsən. Bunun bir yolu var. Bu qızı ötüb keçməlisən. Nəyin bahasına olursa-olsun, ondan qabaqda addımlamalısən. O zaman evə tərəf rahat gedə biləcəksən. Axı, qızlar oğlanların arxasına düşür. Bəlkə də, düşür. Bunun sənə üçün heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Filmlərdə gördüyün küçə manyaklarından birinə bənzəməmək üçün və ya qızın potensial “saqqızsifətləri”ndən birinə çevrilməmək üçün addımlarını bacardıqca sürətlə atırsən. Həmin məqam gəlib çatır. Nəfəsin qızın çiyinlərinə deyir. Ürəyində ona “xanım, indi sizi ötüb keçəcəm, narahat olmayın” deyirsən. Bir anlığa sənə baxır. Arxasında qəflətən peyda olan bu insanı gözləri ilə süzür. Bəlkə də, süzmür. Bir az da sürətlənib, nəhayət, onu keçirsən.

Məhəllədə olan hər kəsə qalib və vicdanı rahat insanın baxışını atırsan.

Qız arxada qalır. Bir müddət sonra sakitləşirsən. Elə məhəlləyə aparən sonuncu yolu dönürsən ki, qarşında başqa bir qız peyda olur. Onu görəni kimi “yənə də” hissi gəlir. Bütün yaşadıqlarını bir daha yaşamalılı olursan. Onlar rahat gəzə bilsin deyə, yənə də qaçmalı olursan. Bəlkə də, qaçmağa ehtiyac yoxdur. Bəlkə də, bu qız sənin manyak olmadığını bilir. Bəlkə də, qızın heç vecinə deyil ki, arxasında kimsə var. Bəlkə də, vecinədir. İstənilən halda, risk etmək istəmirsən. Sənə və ona baxıb, “necə də şirindirler” deyən qonşu xalaların və dayıların məsələdən bixəbər baxışları səni daha da sürətlə getməyə məcbur edir. Bir daha ötüb keçirsən. Bir daha qalib gəlirsən. Rahat şəkildə addımlamaq keyfini yaşayır. Ətrafına baxırsan. Sakitlikdən zövq alırsan.

Sonra arxada bir kişi peyda olur. Səninlə eyni sürətdə və eyni istiqamətdə addımlamağa başlayır. Geriyə baxmırsan. Amma hiss edirsən. “Bu, həmin manyaklardan biridir” deyirsən. Sürətin yənə artır. Evin blokuna tərəf az qala qaçmağa başlayırsan. Adam sənə çatır. Nəfəsi çiyinə deyir. “Coşqun, salam, necəsən?” sualını eşidirsən. Geri dönüb, uşaqlıqdan sənənlə eyni binanı paylaşan adamı görürsən. Bu dəfə o, sənə çataraq qalib gəlir.

Bir qədər danışılıb, evlərinizə dağılışırsınız. Beləcə, “Memar Əcəmi”nin yarış dolu günlərindən birinə yekun vurulur.

22/100

“Doğru söyləyini doqquz kənddən qovurlar”

Görəsən, o, onuncu kəndə gedib çata bilirmi? Görəsən, orada sonluq necə olur? Yoxsa orada da rahatlıq tapa bilmir bu bədbəxt?

Qışda “unutmadıqlar”ını eşidən-görən bu insan yayda “Jara” festivalının səsini eşidir. Elə ağzını açıb nəsə demək istəyən zaman dayanır. Öz-özünü tənbeh edir. “Mənasızdır” deyir, “xeyri yoxdur” deyir. O, bilir ki, onlar unutmur. Onlar düz deyənləri unutmur. Düz deyənlər ağzını açan kimi “qara siyahıya” düşürlər. Heç kim onlarla oturub-durmaq istəmir. Doğru sözə görə doqquz kənddən qovulan bu insan tənhalığı ilk mərhələdə həzm etməyə çalışsa da, sonda bezir. Kənddən kəndə sürgün edilməkdən yorulur. Onuncu kənddə özünə yuva qurmaq və yaşamaq istəyir. Amma düz deyən elə düz deyəndir. Onun bu gic vərdişi özünü gecikdirmir.

Onuncu kənd onun üçün sonuncu ola bilmir.

Bu dəfə onu qovmurlar. Bu dəfə özü çıxıb gedir.

Gedir ki, heç nəyi görməsin və eşitməsin.

Bəlkə də, on birinci kəndin xəyalı və növbəti fürsətin onu şirnikləndirməsi ucbatından addımlarının sürətini artırır.

Ancaq kənddə yaşayanlar bir-birinə yaxın və uzaq

qohum olur. “Unutmayanlar”dan biri növbəti kəndə gələn “düzəlməz ruhlu” haqqında öz qohumlarına danışır. Qohumlar da bu söhbəti ətrafa yayır. Nəticədə, heç bir kəndi özünə yuva edə bilməyən “düzəlməz” okeanları aşıb, xarici kəndlərə üz tutur.

Xarici kəndlərdə isə onu tamamilə fərqli atalar sözü gözləyir. Bu hekayə Qərbə qərrib kimi ayaq basanların qərribə sonu ilə bitir.

23/100

Səssizlik, gözəllik və tənhalıq

Özümü dərk etməyə başlayandan və yazmağı kəşf edəndən bəri xüsusi yer axtarışımdayam. Elə bir yer ki, səssiz, gözəl və mənə “texniki tənhalıq” bəxş edən məkan olsun.

Düşünmüşəm ki, dünyanın maraqla oxuyacağı kitablar uzaq sahillərdə, yaşıl meşələrdə, sobası olan meşə evlərində yazılıb. Bu evlərin içində çap səmindən, çap edən insanın arabir çaydan aldığı qurtum səmindən və evi isitmək üçün alovlu rəqs edən odunların “çıxqıltı” səmindən başqa səs eşidilməyib. Bütün dünya sakit, eyni zamanda, həyəcanlı şəkildə həmin evdən çıxacaq əlyazmaları gözləyib.

Uzaq sahillərdə mənə yazmaq nəsib olmayıb. Hələ ki, nəsib olmayıb. Ən yaxşı halda mənə “Sahil” metros-tansiyasının düz yanında yerləşən “Baktelekom” binasının içində çap etmək qismət olub. İki kitabımı orada yazmışam. Çap edərkən nərtdaxtanın daşlarını taxtaya çırpmığı sevən biri kimi köhnə klaviaturanın hərflərini üreklə çırpmışam.

Yaşıl meşələrdə mənə yazmaq nəsib olmayıb. “Məmar Əcəmi” dairəsindən bir az aşağıda, üzü “Yeganə” şadlıq evinə tərəf düşən yeganə yolda, Hüseynbala Əliyev küçəsi boyunca düzülmüş binalardan birinin ağaclı-

ğ1 mənə xəyalımdakı meşə olub. Bu ağaclar mikrorayonların “makro” ola bilməyəcək halını görərək böyüyüb. Onları kəsmək və yerinə binalar ucaltmaq istəyiblər. Bu ağaclar binaları tərək edən normal ailələri, bu binalara köçən və hər növ “insana bənzəmə cəhdini uğursuzluqla icra edən məxluqları” görüb.

“Memar Əcəmi”də səssizlik olmur. Olmayıb. Bu dünyaya gözümü açandan nələr eşitməmişəm – arxa məhlələdə dayanan maşın səsləri, tikinti işləri, söyüşlər, şit zarafatlar, laqçırtılar, küçə söhbətləri, küçə davaları, it və pişiklərin seksual ehtiyaclarının pik həddə çatdığı vaxtlar, evində döyülən uşaqların hönkürtüsü, döyən valideynlərin sanki özləri də döyülürmüş kimi çıxardıqları fəryad səsləri, qonşu evdən gələn televizor səsi, uca səslə “zor edirəm” deyən canlı tamaşalar, film və ya toy musiqisi, daha nələr, nələr. “KVAN”ı çap edərkən qulaqlıq imdadıma çatıb. Arabir gəlib, onu qulağımdan dartaşıdıran balalarımın şən cikkilti səsi də çap səsinə qarışıb. Bəzən çay içmək üçün mətbəxə gedəndə xəbərim olmadan klaviaturanın içindən “i,”ə”, “x” hərfləri sökülüb. Səhifələr silinib. Bir sözlə, yaza bilməməyim üçün mənə özəl hər cür “münbit” şərait yaradılıb. Bəzən düz mövzunun içində olanda, nirvananın pik nöqtəsində çiynimə vurublar və transdan ayılıb aptekə göndəriblər. Aptekdəki növbənin uzunluğu, gözləyənlərin səsi ilham pərimi “Memar Əcəmi”dən uzaqlaşdırıb.

Odun parçalarını qalamaq mənə nəsib olmayıb. Bu mənzərəni həmişə filmlərdə və ya seriallarda görüb,

dərindən nəfəs almışam. Almışıq. Bahalı və iri evlərin içində hansısa oğlan qızı və ya hansısa qız oğlanı qonaq edib. Oğlan odunları qalayıb. Qucaqlaşib uzanıblar. Yanan odunlara baxıblar. Çıqqıltı səsləri fonunda bir-birinə eşq elan edib, vədlər veriblər. Yanan odunlara yaradıcılıq üçün şərait kimi yox, elə yanan odun kimi baxıblar. Ayağa durub yazı yazmaq və ya çap etmək əvəzinə, şərab içib, meyvə yeyiblər. (Bəlkə də, bəzilərimiz üçün heç də pis alternativ deyil.)

Uzun müddət səsizlik, gözəllik və tənhalıq arzusu ilə yaşamışam. İndi isə bunları yazmamaq üçün bəhanə axtardığımı anlayıram.

Şəhərin səs-küyü öz səsini tapan insan üçün maneə olmur. Əksinə, bu səslər qərribə vəhdətdə birləşir. Bəzi yazarlar nəyinki yaşadığı şəhərin, ölkənin, hətta bütün dünyanın “səsinə” çevrilir.

Öz səsini tapmaq üçün susmaq əvəzinə, ürəklə çap etmək lazımdır. Cəsarət peşman olmaqdan qorxanların son sığınacağıdır. Cəsarətlə çap edib, səsimi axtarmağa başladım. Gördüm ki, sən demə, Azərbaycanda gündəmin öz səs-küyü olsa belə, “yeni nəsil yazanların” səsini eşidə bilən kifayət qədər qulaq var imiş.

Gözəllik?! Dünyada gözəllik çox azdır. Həyat daha çox izdirab və acılar toplusudur. İnsanları, insanlığı gözəl edən çətinliklə üz-üzə gələndə belə gülümsəyə bilməsidir. “Məni öldürə bilərsən, amma məğlub edə bilməzsən” deyən Şou, “şou davam etməlidir” deyən Merkur, elm üçün özünü fəda edən Mariya Kuri bu cümləni

gözəlləşdirməyə kömək ediblər. İnsanlar başqa insanlara kömək edir. Bundan daha gözəl nə ola bilər?! İnsanlar bir-birini həvəsləndirir, ilham verir və onların həyatlarına dəyər qatır.

Tənhalıq təklikdir. Tək olan “Yaradan” belə ətrafına mələk və insan toplayıb. Tək yaşaya bilərik, amma tək olmaq, təklənmək və tək ölmək istəmirik.

Yanımızda “can” dediyimiz və “canımızdan” olanları görmək istəyirik.

Mən də “Sahil” metrostansiyasından aralıda, telekom binasında son cümləni “dur, evə gedək2 deyən dostların, “gəl evə” deyən xanımın, “ata, evə gələndə “bakuş” al” deyən uşaqların səsinin müşayiəti ilə yazdım. Tək deyildim...

24/100

Heç kimə lazım olmayan uşaqlar...

Nə anasına, nə də atasına lazım olmadığını hiss edən, bunu sezən uşaqlar başqa insana çevrilirlər. Ayrılıq, zorakılıq, dava-dalaş, biganəlik, quru və ya soyuq rəftar uşaqları daxili aləmlərinə kilidləyir. Uşaqlar daxili aləmə lazım olmayan qərarlar verməyə başlayırlar. Lazım olmayan insanlarla oturub-durur, lazım olmayan yerlərə gedir, lazım olmayan maddələri qəbul edirlər. Bütün bunları özlərini bir qədər lazımlı göstərmək və ya hiss etmək üçün edirlər.

“Qışqıran” hərəkətləri ilə fəryad qoparsalar da, heç kim vaxtında müdaxilə etməyi lazım bilmir.

Heç kimə lazım olmayan növbəti uşaq dünyasını da rahat dəyişə bilmir. Tərk etdiyi dünya ayılır ki, sən demə, lazımı vaxt gəlib çatıb. Diqqət, sevgi və qəti addımlar üçün vaxt gəlib, amma uşağın özü məkanda yoxdur. İndi bu diqqət, sevgi və qətiyyət kimə lazımdır? Bu üçü olmadan böyüyən insanlara? Yoxsa hələ də yaşayan və heç kimə lazım olmayan digər uşaqlara?

Onun ruhu bu ölkəni, bu gündəmi gəzirsə, görər ki, indi o, hamıya lazımdır. Sensassiyalı xəbər üçün, peşmanlıq hissini yaşamaq üçün, kimisə cəzalandırmaq üçün, kiməsə təsəlli vermək üçün, kimlərəsə nümunə

olaraq göstərilmək üçün, nəyəsə son və ya başlanğıc olmaq üçün...elə bu yazının özü üçün...

İndi o, bizə lazımdır, amma biz ona lazım deyilik.

Gecdir? Gecdir!

Bəlkə, bu dəfə heç kimə lazım olmadığını düşünən uşaqların yanında olaq?!

Mən başladım. Bir uşaqla “Sahil”dən “Nizami” metrostansiyasına kimi gəzdim. Onu dinlədim. Gülməli görünən dərdinə şərək oldum. Rahatladı və gecə növbəsində qab yumaq üçün qatara mindi. Üzündə, üzümdə təbəssüm yaranmışdı.

Bəlkə də, bu, onun təbəssümü idi.

“Bax, belə etmək lazımdır” deyən təbəssümü...

25/100

Əlini çək!

- Əlini çək!
- Bir dəqiqə dayan! İcazə ver başa salım!
- Nəyi? Nəyi başa salacaqsan? Gördüklərim kifayətdir!
- Hara gedirsən? Dayan!

Şəhər mərkəzində dayanan, gəzən, fikirli olan başların hər biri ucadan səslənən bu cümlələr tərəfə döndü. Artıq hər kəs bu iki nəfərə tamaşa edirdi. Daha doğrusu, oğlanın nə deyəcəyini gözləyirdi. Şəhərin yarısı sənə baxırsa, ürəyində olanları deyəcək cəsəreti tapmırsan. Deməsən də, əlini tutduğun çıxıb gedəcək. Onun hirsli gözlərinin yaşarmasına çox az qalırdı. Hətta skamyada oturub, adətləri üzrə 12 il boyunca hər səhər gəlib-gedənləri müzakirə edən köhnə rəfiqələr belə susmuşdu.

Dönər hazırlayan oğlan pəncərəyə söykəndi. Kafedə çalışan qız əlində tutduğu menyu ilə qapıya yaxınlaşdı. Baş verənləri başa düşməyə çalışan bir qrup turist əllərindəki çantaları taksiyə doldurmağı dayandırdı. Səssiz şəhərin və iki nəfərin ani sükutunu taksidəki radioda deyilənlər pozurdu:

“Dünən “Mançester Siti” ilə “Tottenham” arasında baş tutmuş oyunun sonu nağıllarımızın əvvəlini xatırlatdı. Biri VAR idi, bir YOX idi!”. (Oyunu müzakirə

edən aparıcıların gülüş səsləri ilə qızın göz yaşlarının tökülməsi bir oldu.)

Oğlan ona səssiz və tələbkar şəkildə baxan bütün şəhərə məhəl qoymadan ucadan və rahat şəkildə, “onsuz da gizlətməyin bir adı yoxdur” dedi...

26/100

Bakı dəyişib

– Fikir verirsən, şəhərin insanları necə dəyişib?

– Yenə başladın da!

– Bir az düşün. 10 il əvvələ qayıt. Şəhərdə gəzərkən doğmalığ hissi var idi. Elə bilirdin ki, bu şəhər mənlərinin bir parçasıdır.

– Nəyinə lazımdır axı boş düşüncələr?

– Elə mən də onu deyirəm də! İnsanlar da boş verib hər şeyi. Ruslar demiş, “xolostoy”da gedirik. Hara gedirik? Niyə gedirik? Vaxt var idi, axşam şəhərə tələsirdik. Bağ tərəfdən gəzib, qala qapılarına çatırdıq. Sabirin daş üzünə baxa-baxa Füzulinin üzünü görəcəyimiz yerə qədər gedirdik. Yeraltında “Nizami”dən “Memar Əcəmi”yə qədər yol qət edirdik. İndi isə...

– Əşşi, əsas sağlıq olsun!

– Sağlıq da qalmayıb axı! Klinikalarda can verənləri görmürsən?! Ya binalardan tullanan uşaqları? Hamı ölüb! Hər bu ölümü ayrı cür görməzdən gəlməyə çalışır. Hiss etməmək üçün deyib-gülmək, çay-kofe içmək, tədbirlərə qatılmaq, şəkillər çəkdirmək də kömək etmir artıq. Biz dəyişmişik.

– Məncə, sən dəyişmişən! Məni bu işə qatma! Həyatımdan razıyam! Şükür 5-10 manat qazanıram. Evim var. Maşınım var. Uşağım var. Biri də gəlir. Arvadım

var. Yanda da gəzirəm. Tətilə də gedirəm. Day nə istəyim?!

– Tətilə başqa ölkəyə gedən zaman fərqi hiss edirsən?

– Hansı fərqi?

– Elə bil ki, başqa ölkəyə uçanda stress qatını dəşib keçirsən. Sistem var. Qayda var. Özlərinə hörmət var. Mənlikləri var.

– Yənə mənlik söhbəti?

– Bilirsən indi nə hiss edirəm?

– De gəlsin! Görürəm əl çəkən deyilsən!

– Özümü vətəninə tərək etmiş, illərlə Dubay küçələrini abadlaşdıran, binalarını inşa edən hindistanlılar kimi hiss edirəm. Nə Hindistana qayıda bilirlər, nə də “Dubay bizimdir” deyə bilirlər. Dubay onların deyil. Bunu onlara daim hiss etdirirlər. Elə mən də nə keçmiş Bakıya qayıda bilərəm, nə də indiki Bakıya “mənəmdir” deyə bilərəm. Artıq bu şəhər başqalarınındır. Dəvədən düşüb, dəbdəbəli həyat yaşamağa çalışsan və bu həyatı gözü-müzə soxan görməmişlərin şəhərində yaşayırıq. Sabir? Füzuli? Nizami? Əcəmi? Bu insanlar heykəldir. Artıq onlar yaşamır. Amma onların heykəlləri, ətraflarında isə “daydaylar”ın obyektleri yaşayır. Heykəl boyda “daydaylar” elə bilir ki, bütün şəhər onların göbəyindən daha kiçikdir. İştahları...

– İştah demişkən, gedək bir çay evinə...adı “Tarix”dir.

– “Tarix”? Təzə açılıb?

– Əla yerdir! Təzə kəşf etmişəm! Orada elə “qoruq mürəbbəsi”, bir də “abidə halvası” verirlər, dadı dama-

ğında qalacaq. Yeməyə isə “sacda şəhər” olacaq. Yeyərsən və içindəki hindistanlıları sevindirərsən. Seylon və Şri-Lanka çayı boş şeydir. Bunlar bir çay verir ki, gəl görəsən! “Ağ gün” adlı zırt ətirli çaydır.

– Zırt ətirli?

– Bəli, zırt ətirli!

– Zarafatından qalmırsan da!

– Zarafat kimi ömür sürəndən nə gözləyirdin?!

– Bəs həyatından razı idin?

– Razı olmalıyam da, başqa çarəm var ki?! Uşaqlar böyüməlidir!

– Görəsən, onların vaxtında şəhər kimin olacaq?

– Əlimdən gələni edəcəm ki, stress qatını deşib uzaqlara uçsunlar. Bizim vaxtımız keçir. Heç olmasa, onlar...heç olmasa, onlar ağ günə çıxsınlar!

– Heç olmasa, onların gələcək günlərindən zırt ətiri gəlməsin...

27/100

Dediklərimizi yazma

– Mənə özünə güvənən, bunu əməlləri ilə göstərə bilən biri lazımdır. (Saysız-hesabsız axtarışlardan beymiş şəkildə deyilən cümləni özü də gülərək qarşıladı. “Çətin ki, buralarda tapım” tonuna keçərək, başqa bir cümləyə başlayacaqdı ki, rəfiqəsi onun sözünü öz fəryadı ilə kəsdi.)

– Bilirsən nə istəyirəm? Qərarları yerimə o versin. Desin ki, “bu gün heç nə planlama, səni bir yerə götürəcəm”. Həmin yerin marşrutunu, digər bütün detalları özü həll etsin. Mən də, nəhayət, özümü qız kimi hiss edə bilim. Sükanı əlimdən alsın. O sürsün. Mən isə yanında əyləşib, özümü həmin kiçik qız kimi rahat və sevilən hiss edirəm. (Bu cümləni deyən rəfiqə sanki çoxdandır ola bilmədiyi qıza nəfəs aldırtmışdı. Şirkət işləri, səyahətlər, vacib qərarlar, incə çiyinlərə düşən ağır məsuliyyət limiti çoxdan aşılmışdı. Təhlükə zolağına çatmamış bir namizəd tapmalı və ya siyahıda olanlardan birinə yaşıl işıq yandırmalı idi.)

Söhbətin şirin yerində iki rəfiqə bir anlıq fasilə verib, mənə tərəf baxdı. Yenə də o məşhur cümlənin gələcəyini gözləyirdim. Özünü çox gözlətmədi:

– Hey, bu arada, ümid edirik ki, dediklərimizi sabah hansısa kitabda görməyəcəyik. (Artıq cümlənin deyilişi

tonu dəyişmişdi. Onların simasında paparazziyə “çəkmə, çəkmə” deyib, iki daşın arasında saçlarını səliqəyə salan ulduzların üz ifadəsini görürdüm.

“Narahat olmayın! Hər şey elə məhz bu masa arxasında da qalacaq!”, – deyərək onlara zəmanət verdim.

28/100

“Deus ex machina” (“Deus eks makina”)

Qədim yunan teatrlarında, səhnənin yanında xüsusi mexanizm olurdu. Bu mexanizm vasitəsi ilə ipə bağlanmış, Tanrı obrazını canlandıran aktyorlar səhnəyə endirilirdi. Bu hadisə baş verən kimi tragediyanın gedişatı dəyişirdi. Bir sözlə, Tanrı işləri səliqəyə salırdı.

Yazar, dramaturq və ya rejissor öz baş qəhrəmanı ilə yol qət edərkən dirənən nöqtəyə çatırlar. Vəziyyət ağırdır. Vəziyyət çıxılmazdır. Əsər getmir. Film göz qabağında iflas edir. Baş qəhrəman uduzmaq ərəfəsindədir. Oxucular və izləyicilər nəfəslərini tutaraq məsələnin necə düzələcəyini gözləyirlər. Ədəbi tənqidçilərin dili ilə desək, yaradıcı olmağa ehtiyac yoxdur, çünki “ilahi qüvvə” var. Süjetə Tanrı müdaxilə edir. Qəhrəman xilas edilir. Qalib gəlir. Və xoşbəxt sonluq. Əsərin sonu gəldi deyə, yazar oxucudan daha xoşbəxtədir. Oxucu qane olmadı. Necə oldu ki, birdən-birə hansısa qüvvə gəldi və hər şeyi dəyişdi?

Yazardan bu qüvvə haqqında soruşmaq əbəsdir. Qala divarları qarşısında üstünə tüfəng tuşlanmış Dostoyevski gözlərini yumur. Edam hökmü verilib. Qərar qüvvəyə minməlidir: “Vurun, öldürün!”. Yanında dayanan dostlarına dəyən güllə səsləri onun da qapısını döyməyə

hazırlaşır. Son anda tufənglər yerə qoyulur. Əmr gəlir ki, onu azad etsinlər. (“Deus ex machina”)

Dünya müharibəsi zamanı alman meşələrində gedən qanlı döyüşlərdə ölənlərlə əsgərin fonunda çılgının biri öz çap maşını ilə səngərdən səngərə tullanaraq heç nə olmamış kimi yazmağa davam edir. Ölümün düz qucağında olan Selincer necə sağ qalır və hələ də çap etməyə həvəs tapır? (“Deus ex machina”)

Bəzən Tanrı gecikir...

Maşının içində oturan və özünü qaz ilə zəhərləyən gənc yazar Con Kennedi Tule son dəqiqəyə kimi gözləyir. Ona verilən istedadın dünyə tərəfindən tanınmasını istəyir. Nəşriyyat evləri hər zaman olduğu kimi Tuleyə “yox” deyir. “Bu əsər tutmaz” deyir. “Əbəs yerə yazdın” deyir. Adam sağ ikən ölür. Ölümünü rəsmiləşdirmək üçün özünə qəsd edir. Tanrı haradadır? 11 il sonra oğlunun əsəri üçün qapı-qapı gəzən ana Tule, nəhayət, bir yazarı, Uolker Persini oxumağa razı sala bilir. Oğlunun əsəri ilə 5 il nəşriyyat evlərinin qapısını döyən, oğlu kimi “yox” cavabını eşidən və hər dəfə qismən ölənlə qadın “sədəcə oxuyun” deyir. “Peşman olmağınız” deyir. Əsəri oxuyan Uolker Persi şokdadır. Persi bu anaya qoşulur və kitab üçün mübarizəyə qatılır. Nəhayət, kitab çap edilir. Həyatda olmayan Tule isə bunu görə bilmir. Yazıçı bir milyon yarım nüsxəsi satılan kitabın uğurunu və “Pulitser” mükafatının qürurunu sağlığında yaşaya bilmir. Əsərin adında isə bir qədər kinayə var. Bu kinayə tam alınsın deyər, rus və azərbaycan dilindəki sözlərdən

istifadə edəcəm: “Tupoqlar Konfederasiyası”. Onun bu istedadı, nəhayət ki, qəbul edilir. (Gec də olsa, “Deus ex machina”)

Hər birimizin həyatı yazılmaqda olan hekayədir. Hər birimizin başına mütləq “Deus ex machina” gəlib, gəlir, gələcək. Gec, ya da tez, bu baş verəcək.

“Artıq sondur” dediyim və son olmayan gündən 11 il keçir.

29/100

Biz öləndən sonra nə baş verəcək?

- Biz öləndən sonra nə baş verəcək?
- Bizi sevən insanlar bizim üçün darıxacaq.

Fəlsəfi və ya elmi cavab gözləyən aparıcıya sadə və qətiyyətli cavab verdin. Ulduzların hər biri xüsusi brendə sahibdir. Onların adı çəkildə müəyyən sözlər ağılınızda canlanmağa başlayır. Hər ulduz bir dəyərin daşıyıcısıdır. Sənin daşdığı və yaşadığın dəyər ulduz ola-ola sadəlik elementini kənara qoymamaqdır. Bəlkə də, həyatını sadə şəkildə yaşayan hər bir insan üçün “belə bir insan mövcuddur” deyə biləcəyi rahatlığı bəxş etmişən.

Filmin döyüş və avto-qəza hissələrində səni əvəz edən Cekson Spaydelin adını dilinə dəfələrlə gətirməkdən çəkinməmişən. Aparıcı sənə, “bu səhnələri özün də edə bilərdin” deyəndə, onunla qismən razılışıb, “bəli, amma belə bir cəhddən sonra hospitala düşərdim, Cekson isə peşəkardır” deməklə, Cekson kimi adı çox da hallanmayan, adi insanları da durmalı olduqları səhnələrə çıxarmısan.

Elə filmlər var ki, aktyor onlara uyğunlaşmalı olur.

Bir də sən varsan. Filmləri sənə uyğunlaşdırıb çəkirlər. Yaşadığın kədəri qablaşdırın zaman insanları oturacaqlardan qoparmaq olmur. Üz ifadəni dəyişməli

olmursan. Sənin üz ifadən, həyata tutunmaq cəhdlərin, itirdiyin, sevdiyin insanların xatirəsi naminə yaşamaq istəyin üçün “Con Uik” kimi personaj formalaşır.

– Ağrı nədir?

– Tanrının danışmaq üçün istifadə etdiyi dildir.

– Rahatlıq nədir?

– Tanrının danışmadığı, səssiz qaldığı anların cəmidir.

– Həyat nədir?

– Gah danışan, gah susan Tanrı ilə yaşaya bilmək cəhdidir.

Aranızda sülhün olmasını istəyirsənsə, onunla müharibə etməyə hazır olmalısan.

30/100

Forsmarkdan Çernobıla edilən zəng

33 il əvvəl İsveçin Forsmark adlı kəndindən Sovet hökumətinə zəng gəlir. Ərazisində sadəcə 59 insan yaşayan Forsmarkda eyniadlı Atom Elektrik Stansiyası (AES) mövcuddur. Stansiyanın işçiləri Sovet tərəfinə məlumat ötürür ki, onlar tərəfdən bu diyarlara külək vasitəsi ilə radioaktiv maddələr gəlir. Bu maddələrin mənbəyi 50.000 nəfərin məskunlaşdığı Pripyatda yerləşən Çernobıl AES-dir. Sovet tərəfi “narahat olmayın, biz tərəfdə hər şey güldür, çiçəkdir” deyir. İsveç tərəfi isə bildirir ki, bu məsələni bütün dünyaya bildirmək məcburiyyətindədir. Söhbət nüvə enerjisi təhlükəsindən gedir. Həmin gün Sovet tərəfi məcbur qalıb, dövlət mətbuatında və qəzetlərdə xudmani bir paylaşım edir. “Əziz vətəndaşlar, Çernobıl tərəfdə kiçik qəza baş verib. Hər şey düzələcək. Narahat olmayın” tipli paylaşım faciənin gətirəcəyi dalğalardan öncə insanlara növbəti illüziya dalğasını ötürür.

Forsmarkdan gələn zəngdən 3 gün əvvəl isə Çernobıl AES-də partlayış olmuşdu. Bu partlayış özü ilə ərəziyə “Naqasaki-Hirosima”da baş vermiş hadisənin 75 qatı böyüklüyündə fəlakəti gətirir. Nəticədə, saatda 15.000 rentgen paylayan dalğa yaranır. Bunu bilən rəsmilər in-

sanları təhlükə zonasından evakuasiya etmək əvəzinə, bağ evində istirahət edən “dayday və xalalardan” təsdiq zəngini gözləyirlər.

Mərkəzi Komitə adlı qrup isə bu işdən başı çıxma biləcək alimi tapıb, həmin zonaya göndərir. Bu alim Leqasovdur. Onun adını son 2 həftə ərzində ən azı milyon nəfər axtarışa verib. Hamı Leqasovun gizli şəkildə hazırladığı audio hesabatı dinləmək istəyir. Leqasov kommunizm məhsulu və qurbanıdır. 30 illik kompartiya işi, akademik titulu, ad-san və sağlamlıq bu kişinin əlindən alınır. Əvəzində isə ondan susmağı tələb edirlər. Mayın 1-də bayram paradını təşkil etmək istəyən Qorbaçov və onun komandasına “məsələni həll etməsək, milyonlarla insan həlak olacaq” xəbərdarlığı təsir etmir. Parad keçirilir. Bayram günü “güllü-çiçəkli” olur.

Leqasov və onunla birlikdə faciənin qarşısını almağa çalışan minlərlə insan tələf olur. Alim özünə qəsd edir. Partlayışdan 2 il sonra onun yığdığı xüsusi alimlər qrupu dağıdılır. Hazırlanan 400 səhifəlik hesabat və islahat tələbi rədd edilir.

“Biz bütün AES-lərdə xərclərimizə 30% qənaət etmək üçün ucuz materialdan istifadə etmişik və AES binasını örtmək üçün nəzərdə tutulan qapaqları vurmamışıq. Bunu düzəltmək lazımdır” deyən alimə məhəl qoyulmur. Sistem hər şeyin güllü və çiçəkli şəkildə göstərilməsini istəyir.

Geriye isə xarabalar üstündə bitən güllər və çiçəklər qalır.

Sovet hökumətinin daha bir jesti isə AES-də baş vermiş qəza səbəbi ilə ölənlərin sayını 31 olaraq göstərməsidir. Hadisədən 33 il keçir. Artıq orada ölənlərin “sovetsayağı statistikası” hadisənin üstündən keçən illərin sayından daha az olmağa başlayıb.

31/100

Qatar əhvalatı

15 dəqiqədən sonra dəmiryolu vağzalını tərk edəcək qatara daxil olub, öz yerimi tapdım. Yaxşı vaxtlarını Sovetin dövründə yaşamış kupenin içində dayanırdım. Burada özümü Qulliver kimi hiss edirdim. Köhnə yatağın üstündə əyləşdim. Üst yataq aşağıdakı yatağa yaxın olduğundan başımı dik saxlaya bilmirdim. Sual işarəsi kimi oturmağa məcbur oldum. Tədbirə getdiyim üçün kostyum geyinmişdim. Əzilməsin deyə, daha az hərəkət etməyə çalışırdım. Çox keçmədi ki, kupeyə iki nəfər daxil oldu. Bəxtimdən biri tanış çıxdı. Onunla birlikdə son görüşü müzakirə etməyə başladıq. Digər qonşu isə uzaq Rusiyadan sənədlərini düzəltmək üçün gəlmişdi. Yekəpər biri idi. Mənə özümü Qulliver kimi deyil, cırt-dan insan kimi hiss etdirən parametrləri gözə batırdı. Boyu-buxunu, boynundan asdığı iri “tros sepi” gözüme girirdi. Rusiyalı qonşum kupenin içinə yerləşmirdi. Dəqiqə başı çölə çıxıb, sonra geri qayıdırdı. Yorğun halda oturaraq onun söhbətlərinə qulaq asmaq mərhələsi gəlib çatdı.

Rusiyadakı çətinliklərindən və orada olmağın üstünlüklərindən bir xeyli danışdı. Göz qapaqlarımın yumulmasına az qalmışdı ki, söhbət onun yaşadığı rayona gəlib çatdı: “Bizim zonada yaşayan gənclərin imanı güc-

lüdür. Hər gün məscidə gedirlər. Namaz və ibadətləri yerindədir. Daim ziyarətlərdədilər. Uşaqlar Allaha çox bağlıdırlar...”.

Bu “ilahi” söhbətin düz ortasında kupenin qapısı döyüldü. Danışan dostumuz qapını açanda, qatar nəzarətçisini önündə gördü. Bir qədər baxışdılar. Formalı xanım gülərək bir neçə sual soruşdu. Kupe qapısını bağlamazdan öncə bu xanım bizim yekəpərə tərəf baxaraq, “nəse lazım olsa, mənə mütləq xəbər edin”, – dedi.

Yekəpər söhbətinə davam etməzdən əvvəl dünya ədəbiyyatına bir cümləlik inci də bağışladı:

“Bu xalanı nə şəpləyəyəm!”.

Elə bu notlarla da gecəni bitirməyin vaxtı gəldi. Eşitdiklərim, gördüklərim və yaşadıklarımın kolleksiyasına Allahdan xalaya qədər yol gedən bir bəndə əlavə olunmuşdu.

Kostyumda uzanmaq mümkün olmayacaqdı. Nəhayət ki, əynimi çıxarıb yerimə uzandım. Qonşularım da mənim kimi yatmağa çalışırdı. Sonda bunu edə bildik. Heç olmasa, onlarda alındı.

Birinin xorultusunun xüsusi ritmi reyslərə dəyən təkərlərin ritmi ilə yarışa çıxmışdı. Qalibin müəyyən ediləcəyi ana kimi gözləməli oldum. Üstümdəki yatağa gözlərimi zilləyib, nəhayət ki, yuxuya getdim.

Yuxularım məni Sakit okeanın sahillərinə, qatar isə xoş olmayan xatirələrimin diyarına aparırdı...

32/100

Çox yeyib, iş görməyən siçovullar

Professor Sapolski heyvan davranışlarının təkamülündən bəhs edərkən maraqlı siçovul dəstəsindən danışıır. Heyvanlar oyun nəzəriyyəsinə əsasən, bir-birinə qarşılıqlı fayda verərək yaşayırlar. Alimlər daim müşahidə ediblər ki, sürü içində dişilər başqa anaların uşağına müvəqqəti dayəlik edirlər, erkəklər isə növbə ilə yemək axtarışına çıxırlar. Heyvanlar “bu gün sən mənim üçün, sabah mən sənə üçün” prinsipi əsasında birlikdə yaşamağın yolunu tapıblar. Sapolski yaşayış üçün tunel qazan xüsusi siçovul dəstəsini kəşf edən alimlərin müşahidələrini paylaşır:

“Bu dəstədə hamı növbə ilə işləyir, tunel qazır. Yemək bərabər paylanır. Dəstə içində 2-3 iri siçovul var ki, heç işləmir. Amma yemək yeyirlər. Günü-gündən böyüyürlər”.

Oyun nəzəriyyəsində nəyinsə səhv olduğunu və ya heyvan davranışında bir problemin meydana çıxdığını düşünən alimlər üçün “evrika” dövrü yağışlı vaxtlara düşür.

Belə ki, güclü yağışlar zamanı qazılan tunəlləri su basmasın deyə, bu 2-3 siçovul tunelin deşiyinə yaxınlaşıb arxalarını çevirirlər və öz arxaları ilə giriş hissəsinə örtürlər. Siçovullar “yırııcı dişləyə bilər, ildırım çaxa

bilər” kimi fikirləri kənara qoyub, yağışlı mövsüm boyu üzü dəstəyə, arxası yağışa tərəf dayanırlar.

Çox yeyərək piylənib, öz dəstəsi üçün həyati vacib iş görən iri siçovulların həmin dəqiqə, həmin gün deyil, məhz yağışlı gündə fayda verdiyini müşahidə edən alimlər oyun nəzəriyyəsinə əsasən davranan heyvanların əməkdaşlıq anlayışının nə qədər mürəkkəb olduğunu və fərqli vaxt dilimini əhatə etdiyini bir daha anlamış olurlar.

Nuş olsun!

33/100

Otağımı zəbt edən qız

Ürəyim uzun müddət ziyarət edilməyən, havası dəyişməyən, dağınıq otağa bənzəyir. Otağın bu halına çox öyrəşmişdim. Sona kimi belə olacağını düşünürdüm. Bir gün bu otağın içində öz səsimdən başqa bir səs də eşitdim. Sənin səsin idi. Otaqda nə zaman və necə peyda olduğunu bilmirdim. Bircə onu bilirdim ki, nadinc uşağa məxsus həvəslə bütün otağı ələk-vələk etməyə başlamışsan. Mənə aid olan rəfləri açırdın. Kitabları vərəqləyirdin. İcazə almadan evin ikinci sakininə çevrilmişdin. Çoxdan açılmayan pəncərələri açdın. İçəriyə təmiz hava daxil olmağa başladı. Hava ilə birlikdə günəş şüalarını da içəriyə buraxdın. Narahat olmağa başladım. Otağın içində tək oturmağa o qədər öyrəşmişdim ki, ikinci insanla özümü necə aparmalı olduğumu unutmuşdum. İkimizin yerinə danışırdın. İkimizin yerinə gülürdün. İkimizin yerinə otağın görüntüsünü dəyişməyə qərar verdin. Lazımsız və köhnəlmiş əşyaları bir-bir çıxarıb atdın. Sənə qarşı olan hirsim soyumamış otağa yeni əşyalar gətirməyə başladın. Şekillərimiz, xatirələrimiz çərçivələrə keçirildi. Otaqdan sənin xoşladığın musiqinin səsi gəlməyə başladı. Bir gün otağın mərkəzinə iri divan qoydurdun. Əlimi tutub həmin divana tərəf aparırdın. Kürəyimizi arxaya söykəyib, ayaqlarımızı rahat şək-

kildə önə doğru uzatdıq. Başını çiyinə qoyub, səssizcə oturdun. Otağın dəyişmiş halına böyük bir həvəslə baxdın. Sonra isə “vaxt gəlib çatıb”, “getməliyəm” dedin.

Necə? Başa düşmədim! Getməlisən? Hara? Niyə indi? Niyə?

Suallarına cavab verməyə başladın. Danışırydın. Danışan zaman sanki əlinə taxta götürüb, otaqda yenice qoyulmuş əşyaları tək-tək sındırırdın. Şəkillər, pərdələr, dibçəklər, yeni qablar bir-bir yerə dağılırdı. Son cümlələrinlə birgə çırpılan pəncərədən qurtulmuş şüşə parçaları üzümü kəsik-kəsik edirdi.

Başımı qaldıranda artıq otaqda yox idin. Getmişdin. Necə gəlmişdinsə, elə də getmişdin. Otağı dağınıqlardan təmizləmək, yenidən sahmana salmaq lazım idi. Bəzən bu otağa daxil olub, təmizlik, yenidənqurma işlərində mənə kömək etmək istəyənlər də oldu. Onları görər-görməz otağımdan qovmağa başladım.

Hər şeyi özüm təmizlədim. Gətirdiyin divanı saxlamışam. Hərdən oturub otağa diqqətlə baxıram. İçimdən pəncərəyə yaxınlaşıb, onu açmaq keçir. Qulağım daim qapıdadır.

Hərdən musiqilərinə də qulaq asıram.

Vaxt var idi, onları bəyənmişdim. “Bu nə musiqidir? Necə qulaq asırsan?”, – deyər şikayət edirdim.

İndi isə həvəslə qulaq asıram.

Hərdən elə bilirəm ki, gəlib acığıma səsi artıracaq və gözələrini mənə zilləyib, çılgınlar kimi rəqs edəcəksən.

Sonra isə... Belə hekayələrin sonrası olmur.

34/100

Rubikin kubu

– Qadınlarla münasibət qurmaq niyə bu qədər çətinidir?

– Çətin deməzdim. Sadəcə mümkün deyil.

– Axı, bunu edə bilənlər var.

– Bəli, istisna insanlar hər zaman olub. Əlimdəki Rubikin kubiki də bir çox insanın yuxusuna haram qatıb. Rənglərin nizamını yaratmaq səyləri qadınla uğurlu şəkildə ünsiyyət qurmaq cəhdlərinə bənzəyir. Cəhd etdikcə nizamı daha da pozmuş olursan. Hərdən 2-3 rəngin cərgəsi alınır. Sonra isə çıxılmaz vəziyyətdə qalırsan. Tam nizamı qura bilmək üçün olan-qalan cərgələrin də nizamını pozursan. Sonda kubiki yerə qoyursan. Alınmır. Yanındakılar da cəhd edir. Hər yeni adam bu işə daha böyük həvəslə girişir. Hər yeni cəhd daha böyük səbəb çevrilir. Onlar da eyni vəziyyəti yaşayır. Onların da bacarmaması sənə bir qədər təsəlli verir. Bu hal həmin o istisna insan peyda olana kimi davam edir. Adam əlinə kubu götürür və bir dəqiqə sonra bütün rəngləri öz cərgəsinə qovuşdurur. Onda alınır.

– Elə adamlardan öyrənə bilərik?

– Əksinə, elə adamlar izah etməyə başlayan zaman daha da peşman olursan. Sadə olduğunu düşündüyün oyunun əslində nə qədər qaydası olduğunu görürsən. Ən

pisi isə onun, sənin asta-asta, çəkinərək atdığı addımları sürətlə, düşünmədən atması və alındıra bilməsidir.

– Əlimizə Rubikin kubunu və ya qadın əlini götürməyə dəyirsən?

– Mümkün olmayan şeylərin cazibəsi qurbanı o qədər cəlb edir ki, nəşə demək mənasızdır. Hər iki halda vaxt daha maraqlı keçir. Alınmasa belə, maraqlı təcrübə yaşayırsan.

– Bəs birdən alınsa necə?

– Alınsa, sakitcə sevin. Yanındakı insanlara anlayış göstər. Yolunu və qaydaları göstərmə. Sadəcə anlayış göstər.

35/100

Sənin kişin, mənim kişim

– Sənin kişin yataqda necədir?

– Mənim kişimi yataqda tapmaq olmur. Evə gec gəlir. Yorğun olur. Yerinə uzanan kimi yatır.

– Bəs...siz heç...

– Oluruq. Hər ayın sonu işıq pulu, qaz pulu ödəyən kimi məcbur olub mənim də borcumu ödəyir.

Filmdə ehtiras dolu sevişmə səhnəsinə aparən hissə gedə-gedə iki rəfiqə üçün əsl müzakirə mövzusu tapılmışdı. Sual soruşmaq növbəsi sorğuya tutulan ilk rəfiqədə idi:

– Bəs sənin vəziyyətin necədir? Kişindən razısan?

– Mənim kişim ayın sonunu gözləmir. Heç məndən ayın neçəsi olduğunu soruşmur. İstədiyi vaxt, istədiyi şəkildə istədiyini alır. (Qulaq asan rəfiqəsinin gözlərinə işıq gəldiyini görəndə qadın bu işığın gücünü bir qədər azaltmaq niyyəti ilə davam etdi.) Məndən heç soruşmur. Nəyi istədiyimi və necə istədiyimi soruşmur. O, marketdən hər şeyi alıb çıxır. Mən isə əliboş qalırım. Ümid edirəm ki, qayıdıb mənim də nəse almağımı təşkil edəcək. Boşuna ümid edirəm. Bu, baş vermir. Aramızda ehtiras qalmayıb. Daha doğrusu, onda olan ehtiras məndə qalmayıb.

Əşitdiklərindən sonra bir qədər cəsarətlənən digər rəfiqə əlavə edir:

– Bilirsən, ən çox nə təsir edir? Daha üzümə də baxmır. Onun gözləri üzümdən başqa hər yeri gəzir. Sanki gözlərimə baxmaq ona işgəncə verir. Halbuki, əvvəllər necə böyük istəklə baxırdı. (Məsələnı səsli düşünən iki rəfiqə eyni anda eyni sualı soruşur.)

– Bəlkə, onun həyatında başqası var?

Başqa qadın...bütün qadınların ortaq problemi...daha dəqiq düşünsək, bu problemin nəticəsi...rəfiqənin beynini suallar yeməyə başlamışdı. Bəlkə, indi mənə göstərmədiyi ehtirası başqasına göstərir. Onun üzünə sevgi və istəklə baxır. Mən isə onun üzləşmək istəmədiyi həyatın bir parçasına çevrilmişəm. Mənimlə ola-ola onu düşünürsə...onun yanında olmaq istəyirsə...(rəfiqəni bu fikirlərdən xilas edən cümlə səslənir.)

– Bilirsən, bizimkilər istəsə də, belə ehtiraslı ola bilməzlər. Gör onun başına nə oyunlar açır?!

Filmin ən qızgın səhnəsi gədir. İki rəfiqə susub, səs-siz-səssiz aktrisyaya həsədlə tamaşa edir. Eyni zamanda, bu səssizlik içində aktyorla bağlı fantaziyalar istehsal olunur. Aktın sonunda hər üç qadın rahat nəfəs alır.

36/100

Ata işə gedirsən?

Fikirli-fikirli gəzən oğlum bütün səhər onu düşündürən, cavabıma əsasən əhvalını dəyişəcək sualını soruşdu:

– Ata, bu gün işə gedirsən?

– Bəli, gedəcəm. (Hiss etdim ki, cavabım onu qane etmədi. Vəziyyəti dəqiqləşdirmək üçün soruşdum.) İşə indi gedim?

Bir qədər düşünüb, heç bir müştəri xidməti təmsilçisindən eşidə bilməyəcəyim nəvaziş dolu səs tonu ilə cavab verdi:

– Çay iç, sonra get.

Gülürdüm. Eyni zamanda, atamın işə getməsinə gözlədiyim vaxtlara qayıtmışdım. İndi televizorun istənilən kanalını istədiyim qədər çevirə bildiyim vaxtları yaşayırdım.

Mən səssizcə gözləyirdim. Nəvəmin olacağı vaxtları xəyal edib, çayımı bitirdim və qapıya tərəf getdim. Atası ilə birlikdə keçirdiyi vaxtlar üçün darıxacağı günlərdən bixəbər oğlumun alnından öpüb evdən çıxdım.

37/100

Qoz kimi mesaj

Çətin günlər yaşayan yaxın dostuma təsəlli verəcək mesaj üçün sözlər axtarırdım. Hər gün dərsdə oturmaq üçün Buzovnadən Xırdalana yol gedən dostum bu azmış kimi, Elmlər Akademiyasında “romantik” dərslər götürmüşdü.

Bir gün qızla arasında nə oldusa, Xırdalana kədərli şəkildə gəldi. Üzünü tük basmışdı. “Ay kişi, nə olub?” sualına “narahat olma”, – deyə cavab verdi. Daha çox narahat olmağa başladım. Həmin gün dərsdə sona qədər oturmadı. “Uzaq şərqə” – Buzovnaya qayıtdı.

Fikrim onun yanında qalmışdı. Onu bir az güldürməli idim. Kefini açmaq üçün telefonu əlimə aldım. SMS ilə nə yazım deyə düşünəndə, bacısı uşaqlarının “qozları”ndan yazmağı qərara aldım. O, bacısının uşaqlarını çox sevirdi. Həmişə onlardan danışdı. “Onlar dayılarına qismən kömək etmiş olar”, – deyə düşündüm.

Qoz. Beynimiz və ayaqlarımız arasında özünə yer edən alətimizin köməkçi aksesuarları formaca qoza bənzəyir. Biz “bir şeyi düşünmə, fikirləşmə” deyiriksə, loru dildə bunu “qozuna alma” şəklində ifadə edirik. Yəni pis fikirləri beyninə yaxın buraxma. Ya da problemin bizdən böyük olmadığını göstərmək üçün ikinci beynimizin həndəverinə müraciət edirik. Problemi əzmək üçün “qozumaki” deyirik.

SMS hazır idi. Cümlələri diqqətlə oxudum. “Sevgi məsələsini boş ver. Bacın uşaqlarının qozunaki belə olub” yazmaq əvəzinə, qozlara bir az da ağırlıq vermək istədim. Onları daş kimi ağırlaşdırdım. Daş-qaşlı və bol qozlu mesajımın mətnini tamamladım.

Özümlə fəxr edirdim. Dostumun gülən üzünü gözümün önünə gətirdim və SMS-i göndərdim.

“Mesaj qəbul edilmişdir” hissəsində üzüm ağardı. Qozuma almalı olduğum məqam yaranmışdı. Mesaj dostumun nömrəsinə getməmişdi. Onu səhvən başqa bir nömrəyə göndərmişdim. SMS təzəcə yazışmağa başladığım, özümü az qala hər cəhətimlə ona ideal göstərməyə çalışdığım qızın nömrəsinə getmişdi. Göndərilən SMS-i qaytarmaq mümkün deyildi. Mesajı alan qızın üz ifadəsini düşünmək belə istəmirdim. Növbəti 5 gün qızdan uzaq gəzdim. Gizləndim. Evdə oturdum. Gözlədim. Bil-mirəm nəyi, amma gözlədim.

Bircə onu bilirdim ki, SMS dostuma getməsə də, onun da üzü gülürdü. Söhbətimdən xəbər tutmuşdu. Məni görəni kimi başını yelləyib, qaqqıldayırdı. Kefi açılmışdı.

Nəhayət, qızla üz-üzə gəldik, əslində, məsələnin heç onun da qozuna olmadığını öyrəndim. Ya da məni rahatlatmaq üçün buna inandırmışdı.

38/100

Düşüncələr

Özümü pis hiss edəndə mənə gözəl hisslər bəxş edən musiqilərə qulaq asmıram. Əksini edirəm. Pis olma dərəcəmi son həddə çatdıran mahnıları seçirəm. Özümün zayı çıxana kimi onlara qulaq asıram. Sonra əvvəlki halıma qayıdıram. Adətən kimsə məni bu vəziyyətə geri qaytarır. Kiminsə sözü, məktubu, SMS-i, təklifi, səsi, işarəsi, üz ifadəsi mənim də üzümə yansır.

Burada əsas məsələ həmin kimsələrin yan-yörəsində olmaqdır. Ən azından, onları eşidə və görə biləcəyin məsafədə dayanmaqdır. “Tək olmaq və tənha olmaq güclü insanların aqibətidir” deyirlər. Qələt edirlər. Nəticədə, heç kim tək qalmaq və ya tənha olmaq istəmir. Düzdür, səssizlik böyük bir lüksdür. Bar-bar bağırən dünyada sakit otaq axtarırsan. Başını aşağı salıb, yazmaq istəyirsən. Aylırısan ki, üstündən 9 gün keçib, heç nə yazmamısan. Daha doğrusu, istədiyini istədiyən şəkildə yazmamısan. Ağına sadə bir fikir gəlir. Əgər növbəti 90 gün də yazmasan, necə olacaq? Bu dünyada nə dəyişəcək? Kimə lazımdır? Kimə lazımsan? Ailəndən başqa kimə lazımsan? Yazdıqların ailənə lazımdırımı? Onlar üçün fərqi yoxdur. Böyük ehtimal heç kim üçün fərqi yoxdur. Bu düşüncələr sənin barmaqlarını üşüdür. Dayanırsan. Sonra isə səs gəlir. Elektron poçt va-

sitəsi ilə “deus ex machina” baş verir. Növbəti oxucu nəse yazıb. Tanımadığın biri səninlə doğma qardaşı və ya atası ilə danışmış kimi danışır. Selincerin “yaxşı müəllif” standartını bir daha yaşamış olursan. Eyni zamanda, “yaxşı” sözünün də nisbi olduğunu, başqaları üçün heç bir əhəmiyyət daşımadığını anlayırsan. “Heç kim olmaq” hindulara görə ən böyük xoşbəxtlikdir. Biz qafqazlılara görə isə ən azı kimsə olmalıyıq. Heç olmasa, kimsə olsaq, həyatımız alınar. Əslində isə həyatımızdakı göstərişlər bizi də sıxır. Çünki bu oyuna başladınsa, dayanmamalısan. Dayansan, özünün əslində kim olduğunu göstərmiş olursan. Vedantlar deyir ki, işində ən yaxşı olmaq üçün qadın və qızılı unutmalısan. Müəlliflərin hamısı sadəcə yaxşı olmağı seçib. “Ən” titulu gözəldir. Ancaq qadınla həyat daha gözəldir. Əgər qadın qızılı səndən daha az düşünürsə, o zaman “ən yaxşı həyatı” yaşayırsan.

Sakit otaqda sakit oturmaq alınmır. Otağa başqaları doluşur. Hərənin bir dərdi və ya bölüşməyə mövzusu var. Haqqında yaza biləcəyin, yazacağın çox mövzu var. Bir qafqazlı olaraq meditasiyanın yazı şəklini sevirsən. Pis və yaxşı günündə, kimsə və ya heç kim olanda yazmısan. Unudulub getsən də, üstünə göyərçinlərin necisdən dekor edəcəyi heykəlin qoyulsa da, yazmısan.

Kimse olmağa çalışmayan biri kimi rahat nəfəs alırsan.

Kədəri də, sevinci də öz təbii halınla qarşılayıb, yola salırsan.

Bəzən bütün dünyaya meydan oxumaq istəyib, bəzən hər kəsi ələ salırsan. Bəzən isə sakit qalırsan. Xatırlamaq və davam etmək üçün sakit qalırsan.

Çap etməyə çalışırsan. Təbəssüm gəlir. Həvəs də yanında. İlham pərisi əlini çiyinə qoyub, “yənə nə qaynadır” baxışı ilə ekrana baxır. Qanın qaynayır. Ruhunda ritmik musiqini duyursan. Dünyada baş verənlər beynindəkilərin kölgəsində qalır. Yazırsan. Öz dünyanı yaşayırsan. Sənin kimi olanlarla, olanlar üçün və olacaqlar üçün yazırsan.

39/100

“Dayday” qapıları taybatay açır

Nümunə 1

“Qladiator” filminin çəkilişləri bitəndə Rassel Krouya başqa bir filmdə baş rol təklif edilir. Aktyor razılaşmır. Həmin filmə həmyerlisi olan Hyu Cekman adlı birini təklif edir. Komanda rədd cavabına görə məyus olur, amma Rassel tanımadıqları Hyu adlı aktyora şans verilməsi üçün ısrar edir. Belə də olur. Nəticədə, “X-Men” filmi üçün “Volverin”, “Rosomaxa” və ya bizim dildə desək, “Şimal Porsuğu” obrazını ifa edəcək aktyor seçilir. Hyu Cekman üçün 16 illik aktyorluq yolunun təməli qoyulur. Aktyor ən uzunömürlü “ekşn” qəhrəmanı kimi Ginnesin “Rekordlar kitabı”na düşür.

Nümunə 2

Tədbirlərdə çıxış etmək üçün dəvət olunan Frank Sinatra təşkilatçı komandaya müxtəlif şərtlər qoyurdu. Onun şərtlərindən biri də bu idi ki, birlikdə çıxış etmələri üçün Don Rikls adlı adamı da tədbirə dəvət etsinlər və “stand up” etməsi üçün ona şərait yaratsınlar. Bonus da eyni miqdarda olmalı idi. Belə tədbirlərdən biri 1985-ci ildə baş verir. İkinci dəfə ABŞ-ın dövlət başçısı seçilən Ronald Reyqan üçün böyük məclis təşkil edilir. Sinatranın təkidi ilə Don üçün bu mərasimdə 5

dəqiqəlik çıxış pəncərəsi açılır. O, karyerasının ən vacib çıxışını edir. Növbəti 30 ildə onu “insult comedy king” (red. “interaktiv səhnə komediyasının kralı”) kimi tanıyırlar.

Nümunə 3

Eyni gündə iki ayrı tanışından Coşqun Kərimova zəng gəlir. Ona deyirlər ki, əla bir layihə olacaq, bizdən ad istədilər. Sənin adını verdik. Böyük layihədir. Daxili komandaya effektiv nitqin texnikaları öyrədilməlidir. İşin büdcəsi kifayət qədər yaxşıdır. Balalarım ən azı 7-8 ay rahat dolana bilər. Çox sevinirəm. “Ola bilməz” deyirəm. Sırr deyil ki, adətən belə bir layihəni kiminsə qohumuna və ya çox yaxın adama “otkat” üsulu ilə verirlər. Axır ki, bizdə də “işini görə bilənə dəyər verəcəklər” deyə sevindiyim andan aylar keçib. Hələ də zəng gəlməyib. :)

Həvəsdən düşməmək üçün arabir “Şimal Porsuğu”-na və Don Riklın çıxışlarına baxıram. Köpək uşağının Qərbi. Adamı necə də ümidləndirir.

Yerli “keysdaşlarımın” hamısına “keçmiş olsun” deyirəm!

40/100

Asılı olmaq nədir?

Asılılıq barəsində düşünən zaman özümüzdən asılı olmadan məşhur siyahını sadalayırıq. (Siqaret, içki, narkotik vasitələr, seks, bilərək bədəne xəsarət yetirmə və s.) Bir də bu siyahıya düşməyən asılılıqlar var. Məsələn, alış-veriş etmək. Lazım oldu-olmadı bir çox şeyi sırf almaq xətrinə alırıq. Mən “LP” (red. “Linkin Park”) qrupunun disklərini almağa dadanmışdım. Klassik musiqi bəhanə idi. Özümü saxlaya bilmirdim. Bir dəfə rəfdəki bütün “LP” disklərini aldım. Hər dəfə həmin məkana gedib-qayıtmaq istəmirdim. Bezmişdim.

Həkim işləyəndə hamilə qadınların doğuşlarına nəzarət edirdim. Bir dəfə əməliyyata girməli olan hamilə qadını doğuş otağındaca tək qoydum. Çünki musiqi evinə yeni disklər gəlmişdi. “Tez alıb qayıdaram” dedim. Diski alıb çıxmaq istəyirdim ki, satıcı xoşuma gələ biləcək başqa diskləri də göstərməyə başladı.

Həmin gün hospitala qayıtmadım. Əməliyyat mənsiz keçdi. Evdə yalan danışmalı oldum.

(Qabor Mate, asılılıq üzrə mütəxəssis)

41/100

“Mismarketing” nədir?

Hər hansı məhsulu və ya ideyanı insan beyninə dəfələrlə döyücləmək hesabına qəbul etdirməkdir. İnsan beyni elə də möhkəm deyil. Bir neçə dəfə vurmaq kifayət edir.

Oxumuş və dünya görmüş insanlar bir az naz ede bilirlər, amma ideya kifayət qədər “mismarlansa”, onlar da “hə” deyəcək.

Universitetə gedən zaman mismarketing qurbanı olurduq. Xırdalana getmək üçün avtobusa minəndə yer tapmağımıza sevinməyimiz uzun çəkmirdi. Avtobus sürücüsü radioda və ya maqnitafonda çalınan mahnı ilə səni gedəcəyin yola peşman edirdi. Əvvəl-əvvəl səne belə gəlirdi.

Bizim vaxtların “mismar” mahnıları “Taleyim” və “Ay qız, keçmə bizim məhlədən” idi.

Mahnını birinci dəfə eşidəndə:

“Bu nədir? Bu nə mahnıdır?”

Yüzüncü dəfə eşidəndə:

“Mənim də taleyim rəngli deyil, qız düz oxuyur da. Görəsən, məhəlləni gic yerinə qoyan qızın adı nədir?”

Beş yüzüncü dəfə eşidəndə:

Universitet dəhlizində, dostların yanında və ya heç kimin görmədiyi bir yerdə ağzından bu mahnıların

nəqarəti çıxır. Oxuduqlarına çaşırsan. Yenə də həvəslə zümzümə edirsən.

Mismar tam yerinə düşüb.

Növbəti dəfə avtobusa minəndə səssizlik olsa, darıxırsan. Sürücü sənin kədərinə hiss edir və “rakkada çıkkada” ritmində yeni mahnını üzə çıxarır.

“Bu nədir?”, – deyib gileylənirsən.

Mismarlama prosesi başlayır.

42/100

İki rəfiqə

“Yaxşı düşmədim! Alınmadı! Bir daha çəkin!”

Əlində telefon tutan adam bu sözləri On ikinci dəfə eşitməkdən yorulsa da, hörmət xətrinə onsuz da alınmayacaq fotoya növbəti dəfə şans verir. On üçüncü dəfə çəkilməmiş şəkil əvvəlcədən çəkilməmiş on ikinci şəklin dəstəsinə qoşulur. Telefon da, çəkən də bezib. Sadəcə birinci rəfiqə usanmadan foto tilsimə qalib gəlmək istəyir.

Növbə ikinci rəfiqəyə çatır. Səhər oyananda üzünü yumadan, saçını daramadan, geyimlə bağlı özünə əziyyət vermədən kamera qarşısında dayanan qız gülümsəyir. Şəkil çəkilir. Elə birinci dəfədən alınır. Sanki qılamur jurnallarda xüsusi şəkildə hazırlanmış üz qabığı şəklini xatırladır. İkinci rəfiqənin şəklinə baxan birinci qız həm heyrandır, həm də deyir: “Belə olmaz! Hər dəfə yaxşı düşürsən! Adamda insaf olar!”.

Digər iki rəfiqə yol gedir. Biri hər zaman yola yaxın gəzir. Digəri isə yoldan uzaq durmağa çalışır. Yol boyunca gəlib-gedən maşınlar onlara yaxınlaşanda maşının sürətini azaldırlar. Hər kəs birinci rəfiqəyə göz qoyur. Yola yaxın gəzən ikinci rəfiqə bunu başa düşəndə yolboyu susmağa üstünlük verir. Qarşıdan gələnlər, arxaya söz atanlar, uşaqlar və babalıq yaşına çatanlar gözlərini və dillərini birinci rəfiqəyə zilləyirlər. Digər rəfiqə isə

sanki heç mövcud deyil. Rəfiqələr daha sonra mağazaya daxil olurlar. İkinci rəfiqənin üreyi sıxılır və mağazadan çıxır. Bu zaman ona tərəf bir oğlanın gəldiyini görür. Qız həyəcanlanır. Oğlan qıza yaxınlaşıb soruşur:

“Bağışlayın xanım, sizi rəfiqənlə mağazaya daxil olarkən gördüm. Rəfiqənin...”

Cümlələrin hansı istiqamətə gedəcəyini anlayanda ikinci rəfiqənin daxili saxsı kimi sınırlarını dağın səsi eşidilməsin deyərək, qız üz ifadəsini neytral saxlamağa çalışır. Oğlan onunla qəddarcasına davranır. Danışarkən onunla üz-üzə dayanan qıza baxmaq əvəzinə, baxışlarını mağazadakı rəfiqəsinin dayandığı nöqtəyə zilləyir.

Başqa hansı bilmədiyim iki rəfiqə var?

43/100

“Beş şirvanlıq” dərs

“Velotrek”in yanındakı ticarət mərkəzinin cavan vaxtlarında anam bizi yanına düzüb, mövsümlük alış-ve-rişə aparırdı. O vaxtlar “20 Yanvar” metrosunun keçid hissəsi də piştaxtalarla bəzədilmişdi. Bir dəfə belə piş-taxtalardan birinin yanında dayandım.

Geyinəcəyim paltarları seçəndə, sakitcə sağa-sola baxırdım. Hara baxsam, paltar görürdüm. Birdən gözümə bir qədər aralıda öyləmiş irisümüklü qadın dəydi. Qara paltarlı qadın bardaş qurub oturmuşdu. Yarı ağlayan, yarı nəsə deməyə çalışan tonda danışan qadın gəlib-keçənlərdən pul istəyirdi. Hər on nəfərdən biri dayanıb, cibini yoxlayır, ona pul uzadırdı. Yanından uzaqlaşana kimi pul verən insanlara dualar oxuyan qadın başqalarında da bu duanı eşitmək istəyini yaradırdı.

Yaşım az idi. Qadının nə üçün yerdə oturub, pulu bu cür qazanmasına səbəb axtarırdım. Ona yazığım gəlmişdi. Anam kimi deyildi. Öz ayaqları üstdə dayanıb, öz balalarını harasa aparıb, onlara paltar ala bilmirdi. Bəlkə də, heç balaları yox idi. Elə bu düşüncələrlə qadın üçün daha da üzülməyə başlamışdım ki, anamın uzatdığı “5 şirvanlığı” xırdalamaq lazım oldu. Satıcıda xırda olmadığına görə dilənçi xalaya yaxınlaşdı: “Xala, bunu xırdala”.

Yerdə bardaş qurmuş qadın cəld hərəkətlə gündəyməz yerindən səliqə ilə yığılmış pul dəstəsini çıxardı. Həyatımda bu qədər pulu nə atamda, nə də anamda görmüşdüm.

Qadın pulu götürüb, pul dəstəsinin içindəki digər “5 şirvanların” yanına yerləşdirdi. Lazım olan xırdanı sayıb, satıcıya qaytardı.

Gözümlə gördüyüm bu bank əməliyyatı ilə bir yaş daha böyümüşdüm.

44/100

Ağıllıysansa, niyə kasıbsan?

Dəqiqləşdirim. Bu yazıda nəzərdə tutulan “ağıllı insan” – “bic”, “juk”, “dvijeniya”, “temanı tutan” təsnifatına daxil olmayan biridir. IQ səviyyəsi yüksəkdir. Elmi dərəcəsi var və bu dərəcəni özü alıb. Xüsusi biliklərə sahibdir. Məsələnin həlli bu insanda cəmlənib. Bütün bunlara baxmayaraq, belə insanın “yaxşı yaşama ehtimalı” birinci təsnifatda yer alanlardan daha azdır.

Ağıllı insan nə üçün kasıb olsun? Varlı olmaq ilahi üstünlük sayılırmı? Əqlən üstün olmaq kiməsə yaxşı yaşamaq haqqını qazandırırımı? Suallar çoxdur.

Belə bir sitat oxumuşdum: “Tanrının pula olan münasibətini bilmək istəyirsənsə, o pulu kimlərə verdiyinə bax”. 27 yaşına qədər bu düşüncənin təsiri ilə yaşayırdım. Yaşadığım coğrafiya isə gördüyüm nümunələrin çoxluğu ilə beynimdə mənfi fikirlər yaratmışdı. Coğrafiyamı dəyişəndə müəyyən istisnalar gördüm və narahat olmağa başladım. Sən demə, öz ağılnla da pul qazanmaq olarmuş. Düzdür, istisnalar az idi. Amma onları görməzdən gələ bilməzdim. Eyni zamanda, milyonlarla izləyiciyə satılan kimyaçı müəllim və mühəndislərin “Breaking Bad”, “La Casa De Papel” kimi çıxış yollarını da gördüm. Ağıln varsa, onu kriminala işlət. Bu yazını “yaxşı oğlanın yolu pis olar” mesajının fonunda yazıram.

Gəlirəm alim məsələsinə. Ağıllı insanların dili kəskin olur. Özlərini və başqalarını birdəfəlik doğramaq gücündədirlər. “Çernobil” serialında şişirdilmiş olsa da, bizə kömək edəcək bir səhnədən danışmaq istəyirəm. Alim və “dayday” səhnəsi. Alim təhlükənin olduğunu deyir. Tədbir görülməsini tələb edir. “Dayday”, “maa zəng edif deyiflər ki, hər şey qaydasındadır” cümləsi ilə onu yola verir. Alim coşur, “dayday”a kim olduğunu xatırladır: “Siz bu vəzifəyə gəlməzdən əvvəl ayaqqabı alıb-satmışınız. Mən isə fizika və nüvə elminə bələdəm”. “Dayday” alimə gülümsəyib, “əsas odur ki, bu vəzifəyə gəlmişəm”, – deyir. Yeni alimə izah olunur ki, ağıllı ola bilər, amma qərar vermək üçün “qnofka” məndədir.

Filmədən kənarında baş verən belə dialoqların sayı-hesabı yoxdur. İşdən başı çıxmayan “dayday” ilə işi bilən ağıllı insan arasında dialoq. Dayday kimdənsə əskik olduğunu hiss etmək istəmir. Bütün komandası onu o qədər tərifləyib və o qədər Olimp dağına çıxarıb ki, gəriyə yol yoxdur. Ağıllı insandan canını və pulunu uzaq tutur. Ağıllı insanın isə bilik səviyyəsi və ya dünyagörüşü olmayan, işdən başı çıxmayan insanla danışmağa, ona nəse izah etməyə hövsələsi çatmır. İki tərəf də ünsiyyətin hara gedəcəyini yaxşı bilir. Əməkdaşlıq alınmır. Dünyanı dəyişə biləcək növbəti “dayday” və Da Vinçi tandemi yaranmır. (Sforza və Leonardo da Vinçi, Milan, Bax, İntibah.)

Bəs yaxşı, indi biz ağıllı olanlar nə edək?

Məzuniyyət çıxışında Nil Heymanın dediyi məsələ yadıma düşür:

Yaxşı sifarişlərin 3 elementi var:

1. Danılmaz dərəcədə yaxşı olmaq.
2. Vaxtında işi təhvil vermək.
3. Sifarişçi ilə yaxşı münasibət qurmaq.
4. Sizə bu elementlərin ikisi bəs edəcək:
5. Sizdən zəhlələri getsə də, ən yaxşı olduğunuz üçün sifarişi sizə verəcəklər.
6. Bir qəpiklik iş görməsəniz də, qurduğunuz yaxşı münasibətin xətrinə məsələyə göz yumacaqlar.

Vaxtında işi təhvil vermək isə istənilən halda bizim coğrafiya üçün deyil.

Sonda isə dini skriptlərdə “kim olursansa ol, sərvəti mən verirəm və ya mən əlindən alıram” deyən meta-personaj var. “İstəyəyəm ona verərəm, istəyəyəm sənə verərəm” deyən qüvvə səndən istəməyini istəyir.

Hərdən “istəyə-istəyə işlə” deyir.

“Həqiqətən, ağıllıxsansa, aqlını işlət” deyir.

“Bir də gördün, işlədi” deyir.

şişir, ətlənir, yağlanır və bayram günü gəlir. Hind kinosuna bir bıçaqlıq səhnə ilə son qoyulur.

Keçək şahinlərə. Şahinlərin ilkin mərhələdə sahibi olmur. Onlara hazır yem verən yoxdur. Özləri ov etməlidirlər. Bəzi şikarları 5 dəqiqəyə tuturlar. Bəzi şikarları tutmaq həftələr çəkir. Şahinlər toyuqlar kimi sistemli yemirlər. Yeyəndə isə əməlli-başlı yeyirlər. Dadı damaqlarından uzun müddət çıxır.

Onlar uçmağın həzzini yaşayırlar. Əksər hallarda ac qarnına olsalar da, uçmağın ləzzəti başqa olur. Bəlkə də, çox yesələr, onların qanadlarının gücü bədənlərini qaldırmağa yetməz. Şahinlər yırtıcıdır. Əllərinə fürsət düşən kimi ovunu parçalayırlar. Bu quşlar doğan zaman onlara şərt qoyulmur. Amma şahinlərin balaları böyüyənə kimi onları doğuzdurmaqla məşğul olurlar.

Şahinin hini yoxdur. Bütün dünya onun üçün böyük bir hindir. Ya da Hind okeanıdır. Torpaq sahəsini görmədən uçmalı olduğu vaxtlar az deyil.

Şahinləri də ovlayıb, əhilləşdirən sahiblər tapılır. Onların başına xüsusi papaq taxılır. “Bizim üçün ova çıxacaqsan, şikarının bir hissəsi sənin olacaq. Biz istəyən vaxt gözünü açıb, kef çəkəcəksən” deyilir.

Korporativ həyatımda və ya fərdi sahibkar kimi VÖEN-lə işlədiyim dövrdə “toyuq” və ya “şahin” olduğunu düşündüyüm adamlarla çox ünsiyyətdə oldum. Maraqlı məlumatlar topladım.

Toyuq olduğunu düşünən şahinləri gördüm. Şahin olduğunu düşünən toyuqlar da az olmadı. Toyuq adı ilə

korporativ hinlərdə iş çevirən bacarıqlı şahinlər də qarşıma çıxdı. Tülkü və canavar ilə dil tapa bilən toyuqlarla da az qarşılaşmadım.

Bəs sən bu ikisindən hansısan?

Hibrid olduğumu düşünürəm. Uzun illər toyuqlarla birgə ən nümunəvi toyuq kimi hində yaşamışam, son illərdə şahinliklə məşğul oluram. Hər iki quşun müəyyən cəhətlərini daşdığımı düşünürəm. Hətta bəzən məsələnin zayı çıxır. Lazım olmayan yerdə şahinlik, lazım olmayan yerdə toyuqluq edirəm. Səhərlər toyuqluq, axşamlar şahinlik etdiyim vaxtlar da az olmayıb.

Qanadlarım var. Uçmağın necə həzz verdiyini bilirəm.

Eyni zamanda, cücələrim də var. Ov etməyin nə olduğunu bilməyən, bu həyatın tülküsü, canavarlı halına hazır olmayan balalarım var.

Bayram gününə kimi onların yaxşı yaşamaları üçün lazım olan yolu göstərmək, yoxsa balalarım qanad verib yırtıcı kimi yetişdirmək?

İçimdəki toyuqla, şahinlə birgə dəyirmi masa keçirirəm. Bir-birini həzm etməyən hər iki seçimim gileylənir. Toyuq sığorta, şahin isə macərə vəd edir. Məndən qərar gözləyirlər.

46/100

Dostluğun son günü

- Gəl, dost qalaq.
- Dost qala bilmək üçün dost olmalıydıq.
- Bəyəm deyildik?!
- Deyildik. Sən elə bilirdin ki, dostuq. Mən isə dost olmağa məcbur qalmışdım.
- Məcbur qalmışdın?
- Sənin yanında olmaq üçün hər vasitə keçərliydi. Sənə ən yaxında dayana bilmək üçün yaxın dostun olmalıydım. Bu fürsəti qaçırmadım.
- Demək istəyirsən ki, ilk gündən...
- Demək istəyirsən ki, başa düşməmişdin?
- Bir-iki dəfə qərribə hallarını görmüşdüm, amma buna əhəmiyyət verməmişdim. Düşünürdüm ki, keçəcək.
- Keçmədi. Keçmir.
- Keçməlidir. Yoxsa...belə davam edə bilmərik. İki-miz üçün də bu məsələni çətinə saldın. Bəlkə də, günah məndədir. Səni bu qədər yaxına buraxmaqla axmaqlıq etmişəm.

İki nəfərin qızğın müzakirəsini dayandırmaq lazım idi. Məsələ yaxşı yerə getmirdi. Stansiya platformasını hər 3 saatdan bir təmizləyən xadimə dialoqa qarışmalı oldu. “Ay balam, bir az o tərəfə çəkilin!” sözləri iki nəfəri mövzudan müvəqqəti kənara çəkmiş oldu. Qızın

gözləri qaralırdı. Hirs, acıq, kədər, vəziyyətin bu qə-dər çıxılmaz olması, dost bildiyi insanı həyatından sil-mək məcburiyyəti onun üz ifadəsini dəyişmişdi. Yenice yaxınlaşmış qatarın qapıları qızı bu vəziyyətdən xilas etdi. Bu dəfə oğlanın müşahidəsi olmadan gedəcəkdi.

Bu dəfə onu görmək istəməyən qızı əlacsız baxışları ilə ötürəcəkdi.

Yerləri təmizləyən xadimə, qaranlıq tunele daxil olan qatar, baş vermiş hadisəni başa düşməyə, həzm et-məyə çalışan qız dostluğun bitdiyi yerdən uzaqlaşdılar.

Platformada təkə oğlan və onu şikəst edən təcrübə-nin növbəti illəri qaldı.

47/100

İsveçrə xatirələrindən hissə

Ağlıma gəlməzdi ki, nə vaxtsa Tolstoy və Dostoyevs-kinin ilham pərisini axtarmaq üçün ayaq basdığı məkana mən də ayaq basaram.

Ədəbiyyat basıb-bağlamaqdır.

Hər dəfə içindəki acını, ağrını, sıxıntını yaradan orqanını əllərinlə basıb, həmin qapını bağlamaq istəyirsən. Qapı bağlanmır. Ya da güclə bağlanır. Tutmağa çalışdığın hər şey kağıza tökülür.

Bəzən köməyə ayaqların gəlir. Yazan insanlar gəzməyi çox sevirlər. Səbəb yeni yerləri görmək deyil. Səbəb azalmaq bilməyən ağrıları tapdalayaraq zərərsizləşdirməyə cəhd etməkdir.

Dünyanı öz qələmlərinin ucuna sarıyan iki qoca qurd kimi həyəcanlı idim. İsveçrənin çöllərində rahat şəkildə gəzişən ilham pərisini görmək ehtimalı var idi.

Dostum Orxanla oteldən çıxıb, növbəti dəfə EPFL kampusu tərəfə yol gedəndə ilham pərisinin səsini eşitdim. Yerüstü keçiddə dayanmışdı. Məni gördü. Gəlməyə başladı. Elə yaxınlaşırdı ki, iki yeniyetmə oğlan onun yolunu kəsdi. Bu iki oğlan ehtiraslı şəkildə öpüşməyə başladı. Ehtiras sözü gördüyümüz səhnənin haqqını verməkdə aciz qalırdı. Mən halalca həyat yoldaşımı bu qədər ehtirasla öpdüyüm anı xatırlamıram.

İki qafqazlı oğlanın iki avropalı oğlanın hərəkətləri ilə vizual şok keçirməsi çox çəkmədi. Qatara minməli olduq.

Onlar niyə bu qədər rahat idi?

Bakıda sevgilimlə “qonşular görər” təzyiqi ilə az rastlaşmamışdıq. Uğruna həyatımı fəda edəcəyim qızın əlini tutub, şəhərdə rahat gəzə bilmirdim.

Azərbaycan və onun qonşuları...

Ölkəmin taleyini yaşayırdım. Qonşularına görə bir çox şeyi edə bilməyən ölkədən fərqim yox idi. Azərbaycan kimi hər addımımı ölçüb-biçməli, hər mikro-qələbəni makro-eyforiya ilə yaşamalıydım. Açıq-aşkar həmlələr yetirmək qadağan olunmuşdu. Doğma torpaqların yanında dayanıb, onlara ələcsiz şəkildə baxmaqla yetinməli idim.

İki oğlan isə ATƏT-in Minsk qrupu kimi idi. Mənim üçün tabu hesab edilən zonaların sərhəddi boyunca oynaya-oynaya, gülə-gülə gəzirdilər.

Tolstoy İsveçrədəki ilk günündə dilxor olmuşdu. Yəqin onun da ilham pərisinin yolunu hansısa qonşu bilməz isveçrəli kəsmişdi. Yaxşı ki, səyahət əsnasında gənc rus yazar sevdiyi qoca fransızı görə bilmişdi. Hüqo ona lazım olan qətiyyəti ötürmüşdü. “Xalqın üçün az yazırsan” mesajını alan rus yazıçının həmin gündən sonra qarşısını almaq mümkün olmadı. O qədər yazdı ki, bütün dünya onun xalqına çevrildi.

Digər qurd da dinc dayanmamışdı. Mənsə dayanıb hekayəni daha uyğun vaxtda davam etməliyəm.

48/100

Sonuncu bazar ertəsi

- Hara gedirsən?
- Çoxdan getməli olduğum yerə!
- Bu gün bazar ertəsidir. İndi işdə olmalıydın.
- Mənim işim yaşamaq olmalıdır.
- Bəlkə, bir az daha düşünsən?!
- Mən bu addımı 5 il əvvəl atmalıydım. Hər dəfə bazar ertəsi gəldi. Hər dəfə bu işi ertələdim. “Sonra” dedim.
- İndi nə dəyişdi?
- Heç nə. Məsələ də bundadır. 5 ildir ki, heç nə dəyişmir. Sanki xarab olmuş kasetin içində ilişib qalan 5 dəqiqəlik epizodam. 5 dəqiqə bitən kimi kaset epizodu yenidən oynadır.
- Yaxşı, bəs hara gedəcəksən?
- İndi sənə uzun-uzadı heç nəyi izah etmək niyyətim yoxdur. Həmin yerdən poçt göndərəcəyəm.
- Deyəsən, uzunmüddətli gedirsən. (Çantanın iri olması gözündən yayınmadı. Əksinə, bütün ağırlığı ilə onun gözünə girdi.)
- Bilmirəm. Onu bilirəm ki, burada bir dəqiqə belə qalmaq istəmirəm.
- Səni yolundan döndərmək mümkün deyilsə, “yolun açıq olsun” demək qalır. (Qucaqlaşdılar. İkisi də başa düşürdü ki, yaxın illərdə bunu bir də etməyəcəklər. Ge-

dəcək olan nəfər otağa baxdı. Dərin nəfəs aldı. Bu otaq ona ertələməli olduğu bütün işləri xatırlatdı. “Sonralandıya”nın içində minlərlə belə otaq və həyatını təxire salan minlərlə insan mövcud idi. Artıq bu otaqlardan birində onlardan biri kimi yaşamayacaqdı.)

“Vaxtdır, yol məni gözləyir”, – deyib çıxdı. Həyəcanlı idi. Bu bazar ertəsi tamamilə başqa cür başlayacaqdı.

– Ayan, Ayan, eşidirsən? Səni çağırırlar!

Kitabın səhifələrində itib qalan qızı reallığa qaytaran iş yoldaşının səsi idi. Nahardan sonra bütün şöbə iclasda iştirak etməli idi. Bu, həmin icaslardan biri idi. Bütün komanda iclasın necə başlayıb, necə bitəcəyini əzbərə bilirdi. Yenə maaşa görə hər kəsin dözdüyü personaj içəriyə daxil olub, sənə həyatın nə üçün bu qədər pis olduğunu xatırladan səsi ilə danışacaq və danlayacaqdı. Sən də susacaqdın və gözlərini qaçırmaq üçün otaqda yer axtaracaqdın. Belə olacaqdı?

Ayan oxuduqlarının təsiri ilə iclas zamanı özünü “yola çıxan səyyah” kimi apardı. Ayağa qalxıb, çirkin personajın üzünə baxdı. “Mən gedirəm”, – dedi. Masa ətrafında oturan hər kəsin üz ifadəsi dəyişdi və personajın reaksiyasını gözlədilər.

Hər zaman qalib gələcəyinə əmin olan menecer adət etdiyi səs tonu ilə, “yəqin ki, bunu etsəniz, nə olacağını bilirsiniz?”, – deyə soruşdu.

Ayan “bilirəm” deyib, ürəkdən güldü. İclas otağından, ofisi çox olan mərtəbədən, mərtəbəsi çox olan binalardan, binaları çox olan şəhərdən uzaqlaşdı.

49/100

“Deus Ex Machina” (Bu dünya bir oyundur)

“Bu dünya oyun simulyasiyasıdır” deyənlərin sayı artır. Daxilimizdə bir kod yığını var. Bu kodlar çox qəribədir. Bəzən elə bilirsen ki, pult sənin əlindədir. Bəzən isə başa düşürsən ki, pult başqa bir qüvvənin əlindədir və səninlə konkret oynayırlar.

Oyun demişkən, “Konami Cup 99”un vaxtlarına qaçmaq istəyirəm. Hələ “Messi-Ronaldo” müzakirə və mübahisə mövzusu olmayan vaxtlara. Diqqət mərkəzində nigeriyalı Amokaçi dayanırdı. Onun komandası və sürəti səndə idisə, artıq qalib sayılırdın. Lisey illərimdə pul qazanmaq istəyim məhz bu oyuna görə olmuşdu. “Kola, tost və yol pulu” kombinasiyası kifayət etmirdi ki, Konamiyə pulum qalsın. Arabir yediyim İran keksləri və ballı-qozlu bismələr vəziyyəti daha da çətinləşdirirdi. Amma oyun mənə “gəl-gəl” deyirdi. Nəhayət, çarəsini tapdım. (Başqa yazının mövzusudur.) Arabir isə atam dərslərimdən yaxşı qiymət alanda əlavə bonus verirdi. Bonus hara gedirdi? Düz tapdınız!

Bir dəfə bütün ailəm yasa görə kəndə getməli oldu. Mən isə dərslərimə görə evdə qaldım. Cümə günü idi. Atamın təcili işi çıxdığı üçün anamı və qardaşlarımı kənddə qoyub, geri qayıdacaqdı. Saat 2-də, dərslərim

bitən kimi evdə olmalı idim. Evin açarı məndə idi. Atam da hardasa saat 4-5 radələrində evə qayıdacaqdı.

Dərsdən çıxan kimi qeyri-ixtiyari evə yox, məhz üzü “Nizami” metrosuna tərəf yollandım. Sanki pult vasitəsi ilə məni sinif yoldaşım Ülfətə qoşdular. Onunla birgə oyun zalına girib oturduq. Əllərimizdə pulqlar, qarşımızda ekran, beynimizdə isə hər bir mədəni qumarbazın frazası var idi:

“Bir oyunla heç nə olmaz. Tez bitirib çıxarıq”.

“Tez çıxmaq” 4 saata çevrildi. Nigeriya və Hollandiya seçilirsə, qırğın gedir. Konkret tennisə keçmişdik. Gah o, gah da mən oyunu aparırdım. Zaldan çıxanda gözlərim qaraldı və ürəyim tez-tez döyünməyə başladı. Reallığa qayıtmışdım. Reallıq isə “atan artıq qapının qabağında səni gözləyir”, “evin yandı, qadası” deyirdi.

Qaçmağa başladım. Eskalator, qatar, “Nizami”, “Memar Əcəmi”, çıxış qapısı kimi məntəqələri işıq sürəti ilə keçirdim. Qatarda qaçmaq alınmır. Qatarda dua edirdim. Məscid imamlarının həsəd aparacağı dualardan edirdim. Texniki olaraq mümkün olmasa da, evə atamdan tez çatmaq istəyirdim. Yolboyu qaçarkən nəfəsim kəsilsə də, duam kəsilmirdi.

Qapımıza çatdım. Qarşısında heç kim yox idi. Qapını döydüm. “Axmaq, açar səndədir”, – deyib sevindim. Evə girən kimi filmlərdə gördüyünüz məxfi agentlərdən daha sürətli iş görməyə başladım. Elə etdim ki, “Coşqun evdə 4-5 saat olub” ab-havası yaransın. Çay qoydum, kitab-dəftər, paltar... televizoru yandırdım və gözləmə

anı başladı. Səssizlik idi. Yaxşı, mən evdəyəmsə, atam hamı? Düz 5 dəqiqə sonra qapı döyüldü.

Həyəcan dolu addımlarla atamın reaksiyasına tərəf getdim. Heç olmasa, “salam” verəcəkdi, yoxsa qapını açan kimi evimi yandıracaqdı?

– Harada idin? Evə zəng etdim, telefonu götürmədin?

– Telefon? (Bəli, telefon, ay axmaq, dua etməklə deyil ki?!)

Son ümid yerim telefonu qaldırıb, dəstəyi yoxlamaq idi. Və oldu...

“Deus Ex Machina” baş vermişdi. Telefon işləmirdi. Sevincək şəkildə atama göstərdim. O da qulaq asdı. Səs gəlmirdi. İçəriyə keçdi. İşlə ilə bağlı başqa bir yere getdiyini dedi. Məni yoxlamaq üçün zəng edib, səsini eşitmək istəyirmiş. Telefon da xarab olmuşdu. Olmamışdı. 15-20 dəqiqə sonra bizimkilər kənddən zəng etdi. Danışdıq. Kişiyə çay süzdüm. Ürəyimin döyüntü sürəti normala qayıdırdı.

İlahi qüvvəyə inandığım rəsmi gün həmin gün oldu. Düzü, o gündən sonra bir neçə dəfə dua etdim. Alınmadı. İndi düşünürəm ki, yəqin həmin gün pultun kodlarını düz yığmışdım. (Dua etmək kod yığmağa çox bənzəyir.) İndi isə kodların yeri səhv düşür. Bir sözlə, oyun davam edir.

Bəlkə də, bir gün bütün kodlar tam yerinə oturacaq. Oyunun nəticəsini bilib, gedərik.

Hələ ki, gah mən oynayıram, gah mənimlə oynayırlar.

Nə deyim?

Oyunçu aparsın!

50/100

Sənə hörmət etməyəcəklər

Səninlə hesablaşmaq istəməyəcəklər. Həmin hörməti sökə-sökə alacaqsan. Hesablaşmaq üçün masa başına oturmağı olacaqlar. Bu hörmətin sənin üçün heç bir əhəmiyyəti qalmayacaq. “Hər şey elə bunun üçün idi?” sualı səni tərk etməyəcək. Narahat olacaqsan. Tanındıqca, oxunduqca narahat olacaqsan. Sən kənarda qalacaqsan və şöhrətin yerinə iş görəcək. Martinin başına gülənlər başına gələcək. Sənə rəqəmlərə görə dəyər verəcəklər. Sən isə rəqəm əvəzinə insan axtaracaqsan. İnsanların sayı azalacaq. Səndən də geriyyə insan qalmayacaq. Kamecaların, işıqların, təriflərin, alqışların məhsulu olacaqsan. Hərdən fikrə gedəndə bu halın çərçivəyə düşəcək.

Bu yaşda nə üçün bu qədər düşünməliyəm? Nə üçün başqasının acısı mənim də acım olmalıdır? Nə üçün başqaları var və ətrafımız onlarla doludur? Nə üçün insan başqalarından qaçmaq və tək qalmaq istəyir? Nə üçün sona kimi tək qala bilməyib, başqalarına qayıtmalı olur? Henri Devid Toro kimi 2 il, 2 ay sonra sanki meşəni tərk etməli olan biriyəm...

51/100

Tədbirə getmək lazımdır

– Tədbirə gedəcəksən?

– Yəqin ki, yox.

– Niyə belə edirsən? Get, mütləq get. Orada imkanlar və fürsətlər var. İnsanlarla görüş. Tanış ol. İşin yaxşı getsin.

– İşimin yaxşı getməsi daxilimin rahat olmasından asılıdır. Belə tədbirlərdə rahat ola bilmirəm. Xoşuma gəlmir.

– Nə xoşuna gəlmir?

– İnsanlar. Biz. Bu tədbirlərdə başqa cür oluruq. Başqa cür gülürük. Başqa cür danışırıq. Tədbirlərdə hərə öz qrupu ilə dayanır. Hər kəs qruplaşma olduğunu bir daha xatırlatmış olur.

– Sən yenə də getməlisən. Qoy səni də tanıсынlar. Sənə də yol açılsın.

– Belə yolların ömrü qısa olur. Əgər yolu açanın xoşuna gəlməyən bir şey etsən, o zaman işin daha da çətinləşir.

– Bəs necə edəcəksən?

– Başa düşürəm, getməkdə fayda var. Amma insanlara süni şəkildə isinişmək alınmır. Elə adam var ki, baxan kimi ondan zəhləm gedir. Ya da tam tərsi, ondan xoşum gəlir. Hər iki halda yaxınlaşıb, “salam belə-belə” demədirsə, nə mənası var.

– Mağaranda oturmaq da çıxış yolu deyil axı.

– Bilirəm. Hərdən çıxıb gəzirəm. İnsanlar çoxalan kimi içim sıxılır. Qayıdıram. Səs-küy, izdiham – bunları daha az yaşamağa çalışıram. Çalışıram ki, səssiz və sadəcə mənə, fikirlərimə aid məkan tapım. Ruhuma doğma gələn insan çox azdır. Hərəsi də planetin uzaq nöqtələrindədir. Ya da tarixin yaşanmış səhifələrində tanış oluram bu insanlarla. Kitabxana mənim üçün bir tədbir məkanı kimidir. İstədiyini qonağı özün dəvət edirsən. Xoş sürpriz yaşadan qonaqların da olur. Xoşuna gəlməsə, qapını rahatlıqla bağlaya da bilirsən.

– Tədbirlərə getməsən, şəkillərə və videolara düşməsən, çox oxucu itirərsən. İndi pafos və qlamur dövrüdür. Qala gecələrindən uzaqda qala-qala ortada qalacaqsan.

– Haqlısan. Çox oxucu itirmişəm. İtirməkdə davam edirəm. Bilirsən, neçə tədbir olub ki, getməmişəm. Buna baxmayaraq, içimdə peşmanlıq hissi duymuram. Tədbirlərə gedən kimi isə bu hiss yaranır. “Burada nə işim var”, “bəhanə tapıb, tez aradan çıxım” deyirəm.

– Düzələn deyilsən. Heyf o kitablardan!

– Kitablar üçün narahat olma. Mənə görə ən böyük mərasim zalı internetdir. Ən böyük tədbirlər onlayn rejimdə baş verir. Səhər və ya axşam – özü üçün vaxt ayırmaq istəyən oxucu ilə yollarımız feysbukdakı yazılarımda kəşişir. Salamlışıyıq. Danışıyıq. Yolumuza davam edirik.

Təkbaşına olan oxucunun gülüşü ilə tədbirdəkilərin gülüşü eyni deyil. Biri günəş şüası kimidir, digəri isə reklam bilbordunun işığı kimi...

- Bir sözlə, getmirsən.
- Bu gün getmirəm. Sabah nə olacağını bilmirəm.
- Özün bilərsən...

52/100

Əlavə 700 manat

Həyatıma necə daxil oldunsa, özüm də çaşıb qaldım. Bir müddət səni görməzdən gəldim. Düşündüm ki, gözümə görünürsən. Fikirleşdim ki, yəqin itib, yox olarsan. Belə olmadı. Hesabıma baxdım, hələ də orada idin. Hələ də mənə gülümseyirdin. Ehtimalları düşünürdüm. Səninlə edəcəklərimi düşünə-düşünə planlar qururdum. Həvəslənmişdim. Marketə girəndən sonra sənin ilk yüzlüyünü gördüm. Kassaya qoyulmazdan əvvəl səni bir az əlimdə saxladım. Yüzlüyün üzümdən iraq düşdü. Kassanı bağladılar. Növbəti yüzlüklərini 3 gün ərzində hara və necə xərclədimsə, ayıldım ki, hesabımda səninlə bağlı 1 manatlıq xatirə belə qalmayıb. Belə asan gedəcəkdinsə, niyə gəldin?

Yolun hesabdan torbaya qədərmiş. Zibil atmağa gəndə əlimdə tutduğum iki ağır torbanı görə qarğalar kənara çəkildilər. Əvvəllər qış bitən kimi quşlar uçub gedirdilər. İndi isə bütün fəsillərdə zibil qutularından bərk-bərk yapışırlar. Yüzlüklərdən qalan izləri yeyib-yeyib şişirlər. Gələn məhəllə sakinlərinə “nədir, nə baxırsan, at zibilini çıx get” deyən baxışlarla hər kəsi yola salırlar.

Mən də səni yola salmalıyam.

Kiminsə əlavə 700-ü olacaqsan. O adam da səni görüb, sevinəcək. Sonra isə 3 gün keçəcək.

Sonra yenə torbalar və qarğalar.

Hesabdakı duruşun gözəldir, amma bərəkətin qalmayıb.

53/100

Özün barədə danış

– Özün haqqında danışa bilərsən?

– Niyə? Tutaq ki, özüm haqqında danışdım. Hər şeyi biləndən sonra nə dəyişəcək? Yenə də məni başqa bir həvəslə istəyəcəksən. Danışdıqlarıma məcbur qulaq asacaqsan ki, məni çılpaq görə biləsən, toxuna biləsən, işi başqa yerə aparasan.

– Səni yaxından tanımaq istəyirəm. “İstəyirəm” sözündə qəbahət görmürəm. Mənə maraqlı gəlirsən.

– Biz hamımız hansısa mərhələdə sizə maraqlı gəlirik. Sonra isə...

– Mən sizin hamınızı və ya bizim hamımızı təmsil etmirəm. Öz adımdan deyə bilərəm ki, indi sənə ən sevdinin musiqinin nə olduğunu bilmək istəyirəm.

– Bu nə üçün belə vacibdir? Bəlkə, əsas suala keçəsən?

– Deyəsən, bu gün sənə günün deyil.

– Hansı gün mənimdir ki?! Bütün günlərim başqa insanların istədiyi şəkildə planlanıb.

– Bəs sən özün nə istəyirsən?

– Bunun nə əhəmiyyəti var ki?

– Mənim üçün var!

– İndi belə danışsın. Sonra...

– Sonra sən də belə deyəcəksən! (Gülür.)

- Yaman özündən əminsən!
- İndiki mərhələdə ikimizdən biri əmin olmalıdır. Bir şeyə tam əminəm.
- Nəyə?
- Bu gün səndən sevdiyin musiqi haqqında, arzuladığın həyat barəsində eşidə bilməyəcəm.
- Bəlkə, sən özün haqqında danışasan?
- Niyə? Tutaq ki, danışdım. Axı niyyətim başqadır. Səni öpmək, sənə toxunmaq, bu işi daha uzağa aparmaq istəyirəm. Axı, siz hamınız belə düşünürsünüz. Biz vəhşi heyvandan seçilməyən canlılarıq.
- Adətən düşüncəmizdə haqlı çıxırıq.
- Adətən? Deməli ümid var?
- Yaman pozitiv insansan, deyəsən. (Qeyri-ixtiyari təbəssüm yarandı.)
- Səni bir yerə aparmaq istəyirəm. Paltarlarımızı qismən soyunmalı olacağıq. Yan-yana oturub, əl-ələ tutmaq şansımız da olacaq.
- Yəqin nigaha da orada imza atarıq.
- Ora konsert zalıdır. Cem Yılmazı iki bilet almışam. Biri mənimdir. Digəri isə...
- Deyəsən, digəri sənə “yox” deyib, indi də mənimlə getmək istəyirsən.
- Digəri olsaydı, çətin ki belə rahat oturub, səni öyrənmək istəyi ilə yaşayardım. Bizdə beyin tək-tək işləyir. Eyni zamanda 3-5 namizədlə maraqlanıb, qərar vermirik.
- Köhnə zamanlarda qalmısan, deyəsən. İndi bizi də keçmisiniz.

– Gəlirsən mənimlə?

– Sənə sevdiyim musiqi, istədiyim həyat barəsində danışmayacağam. Hələ ki. Amma yerli bir yazar var. “Memar Əcəmi”də yaşayır. Yazdıqları mənim üçün doğmadır. Onu oxusan, məni də oxumuş olarsan.

– Adı nədir?

– Coşqun.

– Bəs konsert?

– Əslində, Coşqun da oxucularına #1ləringücü adlı konsert təşkil edir. Deyir ki, minimum 20 manat ödəyib, bilet alın. İlboyu yazdıqlarımı pulsuz oxumaq, dinləmək şansınız olsun. Sevdiyim musiqiləri “Lamartin” adlı kitabında toplayıb.

– Bir sözlə, mənimlə getmirsən.

– Biletləri başqa adamlara ver. Səninlə sadəcə gəzmək istəyirəm. Qaranlıq zalda çətin ki bir-birimizi tanıyaq. Əllər üçün də tələsmə. Hər şeyin öz vaxtı var.

– Görürəm indi əminlik sənə keçib.

– Bu münasibətlərdə həmişə belə olur da..oğlan atılıb-düşür...qız isə...yekun həmləni vurur. Bir görüş, bir baxış, bir sual, bir naz, bir nəvaziş və bir də görürsən ki, gecdir. Qıza vurulmuşan.

– Qorxuram ki, mənim üçün gecdir. Bu qədər əziyyət çəkməyinə ehtiyac qalmayacaq. Artıq...

– Bir sözlə, #1ləringücü deyirəm.

54/100

Coker - İşarələr və hekayələr

Hekayələri maraqlı edən işarələrdir. Bu işarələr köhnə hekayələrdən yaranır. Bu işarələr yeni hekayələrə səbəb olur.

Coker (1)

Hekayəmiz Coker kartı ilə başlayır. Vətəndaş müharibəsi zamanı kart oyununun istehsalı ilə məşğul olan Samuel Hart oyuna yeni kart əlavə edir. Adını alman dilində “jukerspiele” sözündən götürən bu kartı 1863-cü ildə çap etməyə başlayırlar. Kartın rolu rəqibin əlində olan güclü kartlardan birini vurmaqdır. Bu kart dünyanın ən sevilən mənfi personajlarından birinə çevrilir. Kart oyunu qısa zamanda düşmən öldürən əsgərlərin vaxt öldürmək üçün ən sevimli məşğuliyyəti olur. (Vətəndaş müharibəsi, Cənub-Şimal / Demokratlar – Respublikaçılar.) İllər sonra bu kart Qotem şəhərini də ikiye bölür.

Ledger (2)

“Coker” rolunu bir çox tanınmış aktyor ifa edib. Dünya isə Ledger deyir. Ledger soyadının ikinci mənası qəbir üstünə qoyulan daşdır. Bu rol aktyorun axırına çıxır. Onun qəbir daşında vəfat etdiyi il (“2008”), sonsuzluq işarəsi və “İn – Yan” simvolu qeyd olunub. Xeyr ilə şərin mübarizəsinin sonu yoxdur.

Feniks (3)

“Kimsə bir daha bu rola girişməz”, “cürət etməz” deyimiz an Feniks (Simurq quşu) meydana çıxır. Simurq quşu ölmüş, kül olmuş qalıqlarından doğulan ruhun simvoludur. Haokin hər dəfə güclü obrazlara imza atır. Sonra həmin obrazı növbəti obraza görə məhv edir. Hər dəfə ekranda yeni Hoakini görürük. Simurq quşunun “Coker”ə yenidən həyat verməsi kimi...

Pilləkənlərlə yuxarı çıxmaq (4)

Hekayənin əvvəlində Coker yuxarıya çıxmalıdır. Başqa insanlar kimi o da məcbur şəkildə yaşamalıdır. Addımlarına görə məsuliyyət daşmalıdır. Pilləkənlər nəhəngdir. Onlar obrazın canını sıxır. Yenə də vəd olunan “cənnət” üçün Coker yuxarıya çıxıb, normal vətəndaş kimi yaşamağa çalışır.

Boş poçt qutusu (5)

Anasına görə hər gün poçt qutusunu yoxlayan Artur mənəvi olaraq çöküş yaşayır. Ana deyib ki, mübarək adam var və ondan bizim məktublara (dualara) cavab gələcək. Artur da dua edir. Cavab gəlmir. Qutu daim boş olur.

Arturun anası (6)

Artura ürək-dirək verən yeganə insan anasıdır. Yeganə məsuliyyət səbəbi məhz anasına görə yaranıb. Ana müqəddəs Məryəmi simvolizə edir. Atası olmayan Artur anasına atalıq edir. Haokin həm də Məryəmin həqiqi atası hesab edilir.

Həqiqət və yağış suyu (7)

Artur anasının yalan dediyini öyrənir. Beləcə, içindəki Artur ölür. Bu xəbəri eşidən Artur yağış suyuna düşür. Baptizmdə olduğu kimi onu xaç suyu ilə yuyub, təmizləyirlər. Ana obrazı mifdir. Tanrı, ümid, məsuliyyət barəsində mif. Artur həyatın həqiqi tərəfini görməli olur. Artıq onun üçün müqəddəslik qalmayıb. O, keçmişini əlləri ilə boğur. Məsuliyyət yoxdur. Müqəddəs Məryəm yoxdur. Xaos, anarxiya buyurub keçə bilər.

Pilləkənlərlə aşağı (8)

Deqradasiya. Düşmə səhnəsi. Artur artıq “Coker”dir. “Coker” məxsus olduğu yerə, cəhənnəmin dibinə düşür. Pilləkənləri sevməyə, düşərkən rəqs etməyə başlayır. Yuxarı qalxmaq, yaxşı insan kimi qalmaq çətindir. Pis insan olmaq isə rahat və maraqlıdır. İki polis “Coker”i yerin altına kimi qovur. Yerin altında hamı kloundur. Hamı pisdır. Pisliliyi yaxşı bilirlər.

Pilləkənlər simvolikası həm də “Exorcist” (“Ekzorsist”) filminə göndərmədir. Qızın canına girmiş şeytani çıxarmaq üçün vuruşan rahib məhz belə pilləkənlərlə düşəndə ölmüşdü.

Güclü kart vurulmalıdır (9)

Samuel Hartın “kartı” şəhərin ən güclü kartına çevrilməyə başlayır. Hədəf şəhərin gələcək icra hakimidir. Veyn vurulur. Onun digər kartları heçə sayması yaxşı qurtarmır. Etirazlar, aksiyalar, vandallıq və son. Brüs adlı oğlunun gözləri önündə onu və xanımını vururlar. Brüsün gələcəyi növbəti hekayədir.

Ona oxşamaq istəyirəm (10)

Artur bu həyatda bir nəfərə oxşamaq istəyir. Onun kimi sevilən, tanınmış və uğurlu olmaq istəyir. Adamı az qala atası hesab edir. Mürrey Franklinin şousuna baxaraq xəyallar qurur.

Niyə Robert De Niro? Çünki bu aktyorun da eyni mövzuda filmi var. Robert De Niro “Komediyanın şahı” filmində Rupert Papkin obrazını yaradıb. Bir günlüyünə məşhur olmaq və heç olmasa, bir gün kral kimi yaşamaq istəyib. Ata bildiyi adamın yolu ilə gedən Artur elə məhz bu adamdan eyni cür intiqam alacaq.

Ata, sən özün belə olmamısanmı? (11)

“Coker” şouda məhz Papkin kimi əyləşir və suallara cavab verməyə başlayır. İdeali onu sorğuya çəkir. “Coker” həqiqəti deyir. Zal şokdadır. Mürrey hər bir klassik ata kimi “Coker”i dinləmədən onu qınamağa başlayır. Cavabında isə “məni öldürsələr, xəbər olmayacaqdı”, “cəsədimin yanından keçib, görməzdən gələrdiniz” cümlələrini eşidir. “Coker” nə istəyir? Diqqət, sevgi, qayğı! Amma heç birini yaxşı insan olanda ala bilmir. Almağın ən tez və ən asan yolunu da tapır. Vəhşilik. İndi onu hamı görməyə başlayır. Onu seven kütlə yaranır və qayğısına qalan tərəfdarları meydana çıxır. Beləliklə, ata ilə dialoq yenə alınmır və “Coker” təsəllini başqa yerdə axtarır. Son ümid yeri olan Mürreyi isə öldürür.

Sonu olmayan mübarizə (12)

Son səhnə. Cinayətkar tutulub. Ağ dəhlizlə yol gedir. Əlləri qandallıdır. Qarşıda iki istiqamət var. Sağ

və sol. Ortada dayanır. Sağ – düzgün yoldur, tövbədir. Sol isə əyri, yeni səhvlərə, pisləklərə dəvət edən yoldur. Artur sağı seçir. Sağ girişə gedir. Oradan qaçaraq qayıdır. Səbəb onu qovan polisdir. Polis, “sən bir dəfə səhv etmişən və bunu həyatın boyu sənin üzünə vuracağım” deyən sistemin simvoludur. Bu sistem onu sola qaçmağa məcbur edir. Bir sözlə, obraz kinonun son səhnəsində gah sola, gah da sağa qaçır. Beləcə, bitməyən yarış, yaxşı və pis seçimlər arasında bitməyən mübarizə baş verir.

İki istiqamət həm də qadının daxili orqanıdır. Təbiət ana iş başındadır. Bu yarış davam etdikcə yeni hekayələr, yeni işarələr yaranacaq. Dünya fırlandıqca sevgi görməyən, qayğı görməyən, eşidilməyən insanların xəbərlərini eşidəcəyik.

“Həyatımda bir dəqiqə belə olsun, sevinə bilmədim. İmkan vermədiniz. Güldünüz. Döydünüz. İçimdəki Arturu “Cokerə” çevirdiniz”, – deyən insanların sayı hər il getdikcə artacaq.

İşarə (13)

Bu film və bu obraz da bir işarədir. İşarələr düz üzümüzə baxır. Bəzən onlar o qədər gülünc görünür ki, heç birini ciddiyyə almırıq.

Bəzən isə o qədər ciddiyyə alırıq ki, işin zayı çıxır.

Pis və yaxşıdan o tərəfdə də nəşə var.

Həmin nəşəni görmək, göstərmək ümidi ilə...

55/100

Pul, yoxsa məktub?

Səhər duran kimi Münəvvər mənə iki məktub yazdı. Uşaqların müəllimlərinə təbrik məktubları idi. Əvvəl həvəssiz, sonra isə fasiləsiz yazıb bitirdim. Məktubları konvertə qoyanda düşündük ki, müəllimlər çaşıb qalacaq. Son illərin konvertlərinə ancaq pul qoyulur. İndi isə konverti açacaqlar, içindən məktub çıxacaq.

Müəllimliyin nə qədər çətin və şərəfli peşə olması, uşaqlara insanlığın öyrədilməsi barədə yazılmış bir məktub.

Bəlkə də, sevinəcəklər. Konvertlərdən çıxacaq məktubları görəndə üzlərində təbəssüm yaranacaq.

O məktubları saxlayıb, illər sonra nəvələrinə göstərəcəklər. “Bizim işimizin ən dəyərli xatirələridir” deyəcəklər.

Ya da bu məktublar alınan gül buketləri kimi növbəti gün zibil qutusunda atılacaq.

Əsas o idi ki, məktubları yazanda uşaqlarım yanımda oturub diqqətlə baxırdı. Onların gözlərində atasına baxan balaca Coşqunu görürdüm. Nənəsinə və əməkdar müəllim olan Məryəmin atasına yazdığı məktubu oxuyan uşağın gözlərini görürdüm.

56/100

Səssiz dər

Təyyarə pəncərəsindən getdikcə böyüyən İstanbulu görürdüm. Atatürk Hava Limanında təyyarələrə gəl-gəl deyən eniş zolaqlarından birində həyatımın ən təsirli dualarından birini etdim. Qəbul olundu. İlk uçuşumun ilk enişini etmiş oldum. Nəhəng aeroport dəhlizləri ilə gedərkən yaşaya bildiyim bütün “mərhələli həyəcanları” yaşadım. 3 saat sonra heç nə olmamış kimi Çıkaqoya, oradan isə Denverə uçmalıydım. (Verən ya heç vermir, ya da hamısını birdən verir.)

Hava limanın içində gəzməyə və qonaqlar üçün stendə qoyulmuş pulsuz lokumları yeməyə başladım. Satıcı qızlardan biri şirniyyata olan həvəsimi öldürmək üçün “bəyəfəndi” ilə başlayan cümlə qurdu. Stenddən uzaqlaşmış əllərimi yumaq üçün yer axtardım. İlk dəfə idi ki, hava limanında əl yuyacaqdım. Elə də böyük bir hadisə olmamalı idi. Su kranı, əllərim və təmizlik. Tualetə daxil olub, su kranına tərəfə getdim. Bu kran adət etdiklərimizdən fərqlənirdi – nə sağına, nə də soluna suyun istiliyini tənzimləyəcək başlıqlar qoyulmamışdı. Əvvəlcə fikirləşdim ki, kran xarabdır. Ya da təmir edilməlidir. Hər şeyə neandertal insan kimi baxırdım və yanaşırdım. Bu ərəfədə içəriyə çimli turistlər daxil oldu. Bəlkə də, çimli deyildilər. Çox oxşayırdılar. Deyə-

gülə xarab olduğunu sandığım kranda əllərini yumağa başladılar. Kranlar işləyirmiş. Bu adamlardan biri biçərə şəkildə dayanan mənə baxdı. Yaxınlaşdı və əllərini sensora tərəf apardı. Su gəldi. Əllərini çəkdi, su dayandı. Əlini saldı, yenə də su gəldi. Bu insan yarım dəqiqə ərzində mənə mentorluq etdi. Nə adını bildim, nə də kimliyini. Bircə onu başa düşdüm ki, bilməli olduğum çox şey var imiş. Diqqətlə baxmaq, müşahidə etmək və öyrənmək lazımdır. Həmin gün bu çinli adam tualetə girməyə də bilərdi. Amma girdi. Girdi və başa saldı. Sonra çıxıb getdi. Dərsi yeni öyrənmiş biri kimi dəfələrlə sensorla oynadım. Mənim kimi kimse bunun nə olduğunu bilməseydi, həmin an onu başa salardım. İllər sonra müxtəlif mövzularda qulaq axtaran insanlara sensorları göstərməyə başladım.

Qeyd: Mentorlar (xüsusi təyinatlı müəllimlər deyək) bizim kimi adi insanlardır. Onların bildiyi, bizim isə bilməli olduğumuz xüsusi praktiki məlumatlar və bacarıqlar var. Bu məlumatlar bizdə olsa, işimiz asanlaşacaq. Gedəcək. Biz də davam edə biləcəyik. Onlar “başına iş gəlmiş başmaqçı”dır. Eyni zamanda, onlar sensorla işləyən kran kimidirlər.

Əllerinizi, qulaqlarınızı onlara yaxın tutmasanız, sizə lazım olan su gəlməyəcək.

57/100

Kokoslar və akulalar

Təhlükə deyəndə, ağılımıza akulalar gəlir. Halbuki, kokoslar onlardan daha təhlükəlidir. Ağacın altında uzanıb mürgüləyən əsgərlərdən, qucağında körpəsi ilə keçən analardan, meymunlara baxan insanlardan soruşun. Alınmayacaq. Onların sonuncu gördüyü şey kokos olub. Sakitcə budaqda oturan kokos sərbəst eniş edərək onların başına düşüb. Kokos başa düşürsə, başsağlığı verirler.

Şirkətlərdə də belə insanlar olur.

Akulalar və kokoslar. Akulaların hər zaman şəxsi fikri, mövqeyi olur. Dilləri acıdır. Təhlükəli görünsələr də, kokoslar qədər cinayət törətmirlər. Kokoslar sakitdirlər. Mehriban olurlar. Onlar insanları daha rahat dinləyir və razılaşırlar. Gün gəlir “etibar” dediyin ağacın kölgəsinə uzanırsan, gözlərini açırsan ki, sənə tərəf kokos gəlir. Torban tikilib. Kim edib? Ofisdə ən yumşaq, ən sakit, ən mehriban bildiyin biri.

Bir sözlə, “ay ay ay coco jumbo”.

Təhlükəli görünənlə təhlükəli olanı qarışdırmayaq. Bugünə kimi akula ucbatından ölənlərin sayı kokos ucbatından ölənlərin sayından azdır.

“Kokoslar”la işləyənlərə bol səbr və diqqət arzu edirəm.

58/100

BP-dən ayrıran gün

Tələbək illərimdə ən çox arzulanan iki iş yeri var idi. Biri Azercell, digəri isə BP. Ən azı, bizim zonada bu iki ad çəkiliydi. Minlərlə gənc bu iki şirkətin qapısından içeri məhz işçi kimi girməyi arzulayırdı. BP-nin binası Bayıl tərəfdə yerləşirdi. Onu çox da görə bilmirdim. Amma Azercell-in binası Tbilisi prospektində idi. Avtobusla binanın yanından keçəndə, “görəsən, içində işləmək necədir?”, – deyə düşünürdüm. Hekayənin davamını “KVAN”ı oxuyanlar yaxşı bilir. Gəlirəm BP hekayəmə:

BP yayda təcrübə proqramı təşkil edirdi. Müraciət edən 3000-dən çox gənc arasında mən də var idim. Müsahibə mərhələlərini uğurla keçməyə başladım. Dil və riyaziyyat mərhələsini rahatlıqla həll etdik. “British Council” binasında ingilis dilində müsahibə götürən pakistanlı xanım əvvəlcə üzünü turşutdu. Dialoq zamanı “Denver” sözünü eşidən kimi mənə qarşı daha mehriban davrandı. “Mərhələ cibimdədir” dedim. 3000 nəfərdən sona cəmi 12 nəfər qaldıq. Bizə komanda işi verdilər. Namizədlər 3-cü mikrorayonun dairəsində bir-birinə imkan verməyən sürücülər kimi səs-küy salmağa (red. gözə girməyə) çalışırdılar. “İndi isə sakitləşək və orta q məxrəci tapaq” deyib, bu mərhələni də cibimə qoydum.

Tam xatırlamıram. Amma getdikcə azalırdıq: 4-5 nəfər qalmışdıq. Cəmi iki müsahibə mərhələsi qalırdı. Texniki və şəxsi müsahibə. İkisi də eyni gündə verilməliydi. Avropa otelində iclas otaqlardan birinə daxil olduq. Müsahibə gətirən xanımın doğuş öncəsi çətinlikləri oldu. Müsahibənin birini ertələdilər. “Gələn həftə 4-cü gün filan saatda ofisə gəlin” dedilər. Mən 4 eşitdim.

Təyin olunmuş gün gəlib çatdı. Həmin gün avtobusa minib Bayıla çatanda anladım ki, bir gün gecikmişəm. Qarşımda oturan dayının əlində tutduğu qəzetindəki tarixlə gün səhv düşmüşdü. O vaxt smartfonlar yox idi. Krossvord qəzetləri təqvimimiz olurdu.

Ofisin qarşısında dayanıb, “Ay Coşqun, niyə gecikirsiniz?” zəngini etməyənləri, məni xəbərdar etməyənləri söydüm. Sonra özümü söydüm. Çünki günah məndə idi. Rəqəmi təqvimə səhv qeyd etmişdim. Suyum süzülə-süzülə evə qayıtdım. Evdəkilərə “müsahibə yaxşı alınmadı, keçmədim” dedim.

6 il sonra Azercell-in binasında oturub, müsahibə üçün növbəmi gözləyəcəkdim. Rəqəmləri 2-3 dəfə dəyiqləşdirib, qeyd edəcəkdim. Çıxmazdan əvvəl bir də dönüb günü dəyiqləşdirəcəkdim.

Həmin gün dəhşət pis olmuşdum. Az qalırdı ürəyim getsin. Bu gün müsahibədən keçə bilmədiyimə sevinirəm. Ya da özümə təsəlli verirəm.

Sadəcə bir detal, bir rəqəm ucbatından itirdiyiniz fürsət və ya qazanc olubmu?

59/100

Ağlı kəsən insan xoşbəxt ola bilmir

Düzdür, onu həyata bağlayan güclü səbəbləri olacaq. Məqsədi, hədəfləri və istəkləri olacaq. Amma başqa insanlar kimi ürəkdən deyib-gülə bilməyəcək. “Ürəkdən” gülməyin sevincini “bəşər düzəlsə, yaşamaq olar”, – deyə düşünəcək. Bəşər isə “sevinərsən” deyib, həmişə necə olubsa, elə də qalacaq.

Ağlı kəsən insan xoşbəxt və pozitiv olmağın da bir işə yaramadığını başa düşür. Alınmırsa, bunun mütləq bir səbəbi vardır. Həmin səbəbi axtaracaq. Tapa bilməyib, usanacaq. Ona səbəb “Allahdır, Allahsızlıqdır” deyəcəklər. Ona səbəb “ailəli olmaq və ya olmamaqdır” deyəcəklər. Ona səbəb “pulun çoxluğudur və ya qədərində olmasındır” deyəcəklər.

Ağlı kəsən insan daxili acılarına ayıq cərrah kimi yanaşır. Düzəlmək üçün ağrı dolu mərhələni keçməli olduğunu anlayır. Hər yaşın, hər yaşdakı başın özünəməxsus, yaşanmalı olan mərhələsi var.

Gənc liberal olur, sosialist olur, aşıq olur, humanist olur, üsyankar olur, gəzir-tozur, içir, cızığından çıxır, ailədən qopur, qarışıq hisslər palitrası ilə Cekson Pollok kimi çəkir, bütün dünyaya meydan oxuyur, bütün dünyanı dəyişməyə, qlobal ədalətsizliyə qarşı mübarizə

aparmağa meyilli olur. Dərindən baxan insan isə bu gəncin sadəcə ailə daxilində həll edə bilmədiyi, fiziki, psixoloji travmaların düzəlmədiyi mərhələni yaşadığını görür. Ağıl kəsən insanın kəsilmiş uşaqlığı var. Yarası var. Bu yarayı mikro səviyyədə düzəldə bilmir, ona görə makroya qaçır. Atayla, anayla danışa bilmir. Ona görə bəyanını dünyaya edir.

Gənc insanlar günəşə, planetlərə kiminsə toz qondurmasına imkan vermir. Evlərinə baxsan, orada planetlərdəki səlqədən əsər-əlamət yoxdur. Bir çoxunun evi belə yoxdur. Bir çoxu başqa insanlar üçün məsuliyyət daşımır. Adətən onların “alınmamış macəraları” ailə-dost vasitəsi ilə ört-bas edilir. Gənc inanır. Radikal şəkildə inanır. İnanır ki, etdiyi böyük bir əhəmiyyət kəsb edir. Daha sonra isə ağıl kəsməyə və yeni yaralar açmağa başlayır. Çox az gənci bu vəziyyətdən qurtarmaq olur.

Onlara ata, ana, bacı, qardaş, cəmiyyət lazımdır. Onlara həqiqi, dost ola bilən müəllim lazımdır.

Gənc insan gücdür. Güclü sədir. Tükənməyən enerjidir. Daim sorğulamaq və daha çoxunu istəməkdir.

Gəncin mikrosuna təsir etsən, onun makroda edə bilməyəcəyi bir şey yoxdur. Onu dinləsən, danışacaq. Ona fürsət versən, quracaq. Ona nə vaxtsa sən də gənc olduğunu hiss etdirsən, göstərsən, yaxınlaşacaq. Danışmağa ortaq mövzu yaranacaq.

Nəhayət, ağıl ağıldan üstün olacaq.

60/100

Müştəri etirafı

(2002-ci il, Denver)

İlk dəfə buzlu çayı görəndə gülmüşdüm. “Əə bu nədir içirsiniz?” demişdim. İndi isə həftədə 3-4 dəfə içirəm. Bir az soyuqlar düşəndə azaldıram. Həftəfə 1-2 dəfəyə qədər düşür.

(2006-cı il, “Memar Əcəmi”)

İlk dəfə feysbuku görəndə gülmüşdüm. “Əə bu nədir, gic-gic oturub səhifə yaradırsınız” demişdim. İndi isə feysbukda keçirdiyim 13 ilimi qeyd edirəm. Səhifəm olmasaydı, kitab bazarında olmaq şansım da olmazdı.

(2018-ci il, 5 nömrəli çörək zavodu)

İlk dəfə “TikTok” haqqında eşidəndə bir çox adamın eyni reaksiya verdiyini gördüm. “Özünə hörmət edən “Tik-Tok”da oturmaz” və “Yox bir “TakTuk”” sözlərini eşitdim. Sonra rəqəmləri araşdırmağa başladım. 2014-cü ildə mobil tətbiq bazarında bu proqram Top 10-luqda yox idi. Amma eyni ilin sonunda 10 milyon istifadəçi ilə siyahıda öz yerini almışdı. 4 il sonra isə 500 milyondan çox istifadəçi və top 10-luqda dördüncü yer. Rəqəmlər hər gün artır. Başa düşdüyüm qədər 2 il sonra özünə hörmət edən hər kəs də daxil olmaqla, “TikTok”da olacağıq. Proqram indi boş və qarışıq vaxtını yaşayır. Bir azdan məzmunun həcmi və keyfiyyəti də dəyişəcək.

Ürəyinizi buz kimi saxlayın.

Diqqət harada olursa, millət orada olur. Millət harada olursa, diqqət orada olur. Yeni və fərqli olan hər şey köhnəlir. Qərribə və imkansız görünən hər şey doğmalaşır.

Bir də ayılırsan ki, buzlu çay içə-içə, feysbukda “TikTok” haqqında paylaşım edirsən.

Qeyd:

10 il sonra isə “TikTokçular” yeni platformanı bəyənməyəcəklər.

61/100

Bar verən ağacın aqibəti

Ağac bar verəndə başını aşağı əyər.

Bir az diqqətlə baxsan, görərsən ki, ağacın başı meyvə həvəsində olan uşaqların ucbatından əyilir. Bu uşaqlar meyvələri budaqlardan qoparmaq üçün ağacı rəsmən minirlər. Budaqlar sınır, yarpaqlar tökülür, ağacın başından hissələr qopur. Budaqlardan sallanan uşaqlar bar verən ağacı verdiyi bara görə peşman edirlər.

Fransisko de Qoyyanın rəsinə baxdıqca, meyvəsinə görə başına oyun açdığım ağaclar yadıma düşür. (Özü deyil, meyvəsi lazım olan ağaclar.) İndi Qoyya yaşamır. Yaşasaydı, “ay qardaş, bir dənə də mənim bar gətirən günlərimin şəklini çək”, – deyərdim.

Ağaclarla nəyi etdimse, mənə edildi. Meyvələrim bitəndə başımı yuxarı qaldırıb göyə baxacağam. “Axır ki!” deyib, meyvəsi olmadığı üçün rahat dayana bilən ağac kimi duracağam.

Qoyya olsa, “tələsmə” deyərdi. Meyvən yoxdursa, odun olmaq ehtimalın yaranır. Uşaqların əllərinin yerinə səni səliqə ilə doğrayan balta, kəsən mişar olacaq. Ya uşağın mədəsi, ya da sobanın içi – seçim hər zaman var.

Uşaqların əllərinə şükür et. Qoy yesinlər. Başını aşağı sal. Meyvəni ver. Heç olmasa, onların başı qarışsın.

Sənin kölgəndə oynasınlar. Meyvən olmayan günlərdə başqa yerdə, olan günlərdə isə yanında dursunlar.

62/100

Bəlkə, yazıb öyrənim?

“Netflix” şirkətinin ilk icraçı direktoru və həmtəsisçisi Mark Rendolf ilə müsahibədən hissə:

“Ali təhsilimi bitirən kimi reklam agentliklərindən birində çalışmaq istəyirdim. Rəqabət böyük idi. Təxminən 1000 nəfər eyni vakansiya üçün müraciət etmişdi. Ancaq 4 nəfərin qaldığı mərhələyə kimi çatdım. Müsahibə uzun çəkdi. Növbəti gün “yox” dedilər.

Onlara cavab məktubu yazaraq “nəyi daha yaxşı edə bilərdim” deyər soruşdum. İstiqamət istədim. Adamlar “ofisə gəl, iş sənindir” dedi.

Sonradan öyrəndim ki, sona qalan 4 nəfərin hamısına “yox” deyiblər. “Yox” deyəndən sonra bu 4 nəfərin reaksiyasını, növbəti addımını gözləyiblər. Bircə mən elektron məktub yazmışam.

63/100

Şərqdə vəzir, Qərbdə kraliça olur

Bu oyuna diqqətlə baxsan, qadınlarla bağlı çox şeyi öyrənə bilərsən. Şahmat qədim oyundur. 15 əsrdir ki, oynayırıq. Taxta üstündə ən vacib fiqur kraldır. Taxta üstündə ən güclü fiqur kraliçadır. Kraliça kralın sol tərəfində, ürəyinə yaxın yerdə dayanır.

Bütün oyun kralı qorumağa çalışmaq və ya krala hücum etmək cəhdləri ilə keçir. Kralın hərəkətləri çox limitlidir. Onu daim qorumaq lazımdır. Kraliça isə istədiyi şəkildə və istədiyi yerə qədər hərəkət edə bilər. Müdafiə edilməyə ehtiyacı yoxdur. Ona başağrısı verə biləcək bir rəqib var. Bu rəqib qarşı tərəfin kraliçasıdır. Oyun zamanı elə olur ki, bu iki kraliça üz-üzə gəlir. Bütün fiqurlar bu qarşıdurmanın nəticəsini səbrsizliklə gözləyir.

Bu hadisə oyunun sürətini müəyyənləşdirir. Adətən kraliçalar bir-birindən uzaq olmağı tərcih edir. İşdir, üz-üzə gələndə bir-birini məhv etsələr, bütün oyunun sürəti və marağı ölür.

Oyun zamanı bərabər hüquqları, gücləri olan fiqurlar piyadalardır. Onlar tez qırılır. Onlar finiş xəttinə çatmaq və oyunu dəyişəcək fiqura çevrilmək arzusu ilə yaşayırlar. Sonuncu dama bütün piyadalar üçün kraliça olmaq şansıdır. Oyuna kraliça kimi davam etmək çox fərqli gedişat yaradır. Şahın şansı qalmır. Ona qarşı iki kraliça oynayırsa, şahın şansı qalmır.

64/100

Məktub 36

Dünən əlyazmanı bitirdim. Məni bu qədər yoran müddət olmamışdı. Yazmaq istədiyim iki ayrı hekayənin təsirindən çıxıb bilmirdim. Ayan və Denni arasında qalmışdım. Bilirəm, “yənə deyirsiniz?” deyər soruşacaqsan. Ona görə mən həmin hissəni dayandırıb, sənə keçirəm.

Qırılan yelpiyn yadındadır? Yay vaxtı masanın üstünü bəzəyirdi. Nə istifadə edirdin, nə düzəldirdin, nə də atırdın. Yenisini istəyirdin. O gündən sənün üçün yelpik axtarmağa başladım. Ən gözəli, ən uyğunu olmalıydı. Tapa bilmədim. Məsələ uzandı. Yay qurtardı. Sən gəldin. İndi başqa ölkədəsən. Orada qışdır. Bütün bunları bilib-bilə sənə uyğun olan yelpiyi tapdım. Yeraltı keçidlərdən birində kiçik şüşəli məkanda dururdu. Dostumla gəzərkən yanından keçdim. Gözüm sataşsa da, dayanmadım. Dostumun bilməsini istəmədim. Hərdən o yelpiyn yanından keçirəm. Dayanıb baxmaq alınmır. Dayansam, içəriyə girib onu almalı olacağam. Alsam, sənə göndərməli olacağam. Sənə çatsa, hər şeyi başa düşəcəksən.

Ona görə sadəcə yanından keçməklə yetinirəm. Bəlkə də, bir gün orada olmayacaq. Onu başqası başqa birinə alacaq. Ya da kimsə özünə alacaq. O vaxta qədər isə orada durub mənə isti günləri xatırladacaq. Bu vəziyyətə düşmədiyim günləri deyirəm. Qırılmış yelpiyinə çevrilmişəm.

Nə istifadə edirlər, nə təmir edirlər, nə də atırlar.

65/100

Müştəri etirafı

(Yeni məkanların köhnə qaydası)

İlk həftələri çox sevirəm. Yeni açılan məkanın, şirniyyat evinin, çörəkçinin ilk həftəsi çox fərqli olur. Məkanı işlədən insan və onun komandası əl-ayağa düşür. İçəriyə daxil olan hər müştəri üçün qırmızı xalça, yumşaq nalça, lap istəsə, alça təşkil olunur. Hər sifariş günün hadisəsidir. Hər bitən yeməkdən sonra “necə idi?”lər, “bəyəndiniz?”lər. Məkanın özü boyda məsuliyyəti. Məkandaxili ab-havada xoş niyyət. İlk həftələr gözlənti yaradır. Ya da “bir də belə olmayacaq, bu həftənin dadını çıxar” mesajını verir.

Sona kimi alınmır. İşə can qoyanlar estafeti başqasına ötürürlər. Canı çıxan başqasına. Gülməyə, soruşmağa canı çıxan başqasına. Əlavə dəyər qatmağa canı çıxan başqasına. Xalçanı yığışdırıblar. Nalçanı gizlədiblər. Alçanın qiyməti “alçaqlar” dedizdirir. Bir sözlə, ilk həftəsində sevdiyən məkan növbəti həftədə sənə xurma yedizdirir.

Məni məkana sevgi gətizdirir. İnsanın işinə olan sevgisi. Onu hiss edirəmsə, qalırım. Hiss etmirəmsə, səsizcə çıxıb bir daha qayıtmamaq şərtiylə gedirəm.

Məkanın sahibinin gözlərinə baxıram. Bişirdiyi haqqında danışan zaman üz ifadəsinə baxıram. Masaya gətirilən yeməklə birlikdə bu adamın enerjisi də gəlir. Dad enerjiyə bağlıdır. Enerji varsa, dadlıdır.

66/100

Səndə var, məndə yoxdur

Ayan qapını tam şəkildə açmağa macal tapmamış, Nigar deyinə-deyinə içəriyə daxil oldu. Ayaqqabılarını, çantasını necə gəldi ataraq, doğma bildiyi bahalı dəri divana çökdü.

Qapını bağlayan Ayan Nigarın nə barədə danışacağı-nı bilirdi. Növbəti dəfə eşitmiş olacaqdı. Nigarın yanına əyləşdi. Rəfiqəsi heç vaxt itirmədən od püskürməyə başladı.

– Bu adam hər işimə qarışır. Hər şeyə mənim yerimə qərar verir. “Qızım, sən nə düşünürsən? Nigar, sən nə istəyirsən?” suallarını bir dəfə belə olsun soruşmur. Sanki dediyim hər şeyə əks fikir demək üçün yaşayır. Əşya olsaydım, işimi bilərdim. Qoyduğu yerdə durub, onun da, özümün də canını qurtarardım.

– Al bunu iç. (Ayan qulaq asa-asa masanın üzərindəki suyu stəkana doldurub Nigara uzatdı.) Nigar fasilə etməli oldu. İçə-içə Ayana baxıb, fikrə getdi. Stəkanla işi bitən kimi qızarmış üzünü Ayana tutub dedi:

– Bəxtin gətirib. Tək yaşayırsan. İşinə qarışan yoxdur. Biri əvvəldən tib. Digəri səyahətlərdədir. (Ayan Nigarın yaşlı insanlar barəsində öz yaşadı kimi danışmasına öyrəşmişdi. Səyahət edən anası sistemli şəkildə zəng edirdi. Həftədə heç olmasa, bir dəfə onunla maraqlanırdı.

Atası barədə heç nə bilmirdi. Onsuz böyümüşdü. Anası çox danışmırdı. Həyatını bir qadın kimi ayaq üstə dayanmağı öyrənməyə sərf etmişdi. Ayan ana qucağı görməyən, ata səsi eşitməyən körpələrdən biriydi. Ona bu yaşanmamış uşaqlığı unutturmaq üçün şəhərin mərkəzində ev alınmışdı. Evin içindəki bahalı divanda oturmuş Nigar hamı kimi ona nə qədər bəxti gətirdiyini deyirdi. Bunları eşitməyə öyrəşsə də, barışa bilməmişdi. Nigar danışdıqca onun da içində fikirlər daşmağa başladı.)

– Nigar, mənə görə sənin bəxtin gətirib. Heç olmasa, mübahisə edə bildiyin atan var. Onunla dalaşa, danışa bilirsən. Onun kim olduğunu və səndən nə istədiyini bilirsən. Ondan nəse gözləyə, uma bilirsən. Mən isə atam olacaq adamın adını belə bilmirəm. Haradadır? Kiminlə nə edir? Məni axtarırmı? Heç cəhd edibmi? Bunu belə bilmirəm. Bu evin içində mənə “Ayan, axşam evə tez gəl” deməsini istərdim. Bizim professor kimi mənimlə danışmasını və nəsihət verməsini istərdim. Nəsihət adamı deyiləm. Sadəcə ona qulaq asardım. Yanında oturub, dediklərinə qulaq verərdim. İndi isə atasından növbəti dəfə şikayət edən rəfiqəmə qulaq asıram.

İki rəfiqə uzun müddət susdu. Hirsi soyumuş Nigar Ayanı qucaqladı. Səssizlik telefon zəngi ilə pozuldu. Nigarın atası idi. “Hardasan? Evə gəl danışaq!” deyirdi.

Atasının səsini eşidə-eşidə Ayanın üzünə baxan Nigar dolmuşdu. Ayan isə eyvana çıxıb, şəhərin başdöndürən mənzərəsinə baxmağa və dediklərini unutmağa başladı.

Şəhər çox gözəl idi. Uzaqdan görünən bütün şəhərlər kimi gözəl idi. Bəlkə də, yaxından baxsan, eybəcər binaları, təmir edilməmiş küçələri, şəraiti olmayan evləri və ailəsi olmadan böyüyən uşaqları görə bilərdin.

67/100

Norviç azarkeşlərinin sevinci

Gözlərimi bağlamazdan əvvəl görməli olduğum səhnələr var. Yaşamalı, yaşatmalı olduğum hisslər var. Görməli, göstərməli olduğum üz ifadələri var. Bu üz ifadələrindən birini 2 gün əvvəl kitab evlərindən birində gördüm.

Tanışımlla birgə kitab axtarırdıq. Viktor Franklin kitablarından birini. Viktor “İnsan mənə axtarışında” kitabını yazıb. Onun digər kitabını axtaran tanışımlla rəfləri incələyən zaman yanımızda səs eşitdik:

“Siz? Sizin digər kitabları neçə müddətdir ki, axtarıram, tapa bilmirəm”.

30-35 yaşları olardı. Əvvəl elə bildim başqasına deyir. Sonra gördüm ki, mənə baxır. Mənimlə danışır. Adətən yazarlar kimi geyinmirəm. Nəyinki yazarlar, hətta mənə digər peşə sahiblərinə də oxşatmaq mümkün deyil. İkinci, üçüncü kurs tələbəsi kimi görünürəm. Gözə çarpan, qışqıran, əynimdən tərz yağan stilim də yoxdur. Səbəbi elə də pafoslu deyil. Arıq bədənim var. Kim mənə görürsə, söhbətə yazılarla başlamır, çəkimi soruşur. “Növbəti 5-10 kilonu nə vaxt əlavə edirsən?” sualları gəlir.

Bu adam isə kiloların yerinə kitablar deyirdi. Üz ifadəsinə baxanda KVAN hissini yaşadım. “KVAN”ı oxuyandan sonra onda yaranan həvəs məndə də yaran-

mışdı. Ona digər kitabları tapa biləcəyi yerləri dedim. Danışa-danışa daxilimdə “bu adamda kitab oxuyan insan tipi” yoxdur fikri yarandı. Avto-korreksiya mexanizmin işə düşdü. “Elə özün çox da yazan adama oxşayırsan axı” cümləsi ilə geriye qayıtdım. O, kitablarımla bağlı təlimatlarıma qulaq asanda uşağı və xanımı yanımıza gəldi. Qarşımda bir ailə dayanırdı. Ailə başçısı “KVAN”ı oxumuşdu. Məni feysbukdan da izləyirmiş. Uşağı və xanımı tələbə görünüşlü adamda olan həvəsin səbəbini öyrənməyə çalışırdı.

Kişi ailəsi ilə birgə kitab evindən çıxıb getdi. Dostum ona lazım olan kitabı tapdı. Kitabın vəziyyətini bəyənmədi. Almadı.

Mən isə “Mançester Siti”yə qalib gələn “Norviç” komandasının azarkeşindən beşbetər sevinirdim. Həmin gün oyuna gedən azarkeşlərin videosu var. Hamısı “6-1 uduzacağıq” deyir. ““Mançester Siti” bizi basdıracaq” deyir. Buna baxmayaraq, üzləri gülür, əlləri havada “Norviç”ə dəstək mahnıları oxuyurlar. Sonra oyunun gedişatı dəyişir. Gözləmədikləri halda tarixi anı yaşayırlar. Mən də həmin anı yaşadım. “4 ilimə dəyərdi” dediyim həmin anı yaşadım. Heç kim, özüm də daxil, qalib gələcəyimi düşünmürdüm. Həqiqət mənə “6-1 qalib gələcək” deyə-deyə “KVAN” və digər kitabları yazdırmışdı. Ayıldım ki, qol vururam. Gələn oyunlarda uduzmaq var. Amma bu oyundan aldığım həzzi doya-doya yaşamaq istəyirəm. Yaşamaq istəyirəm. Sətirlərdə, kitablarda, oxucuların üz ifadəsində yaşamaq istəyirəm.

Bir ayağı və saçları olmayan qız kimi “3-1 hesabı” ilə uduzmaq istəyirəm.

Həyatın mənasını onu axtarmayanda tapırıq. Elə bil özü fürsət gözləyib, peyda olur. SMS şəklində, elektron poçtla, gülüş səsi ilə, kiməsə ata, kiməsə həyat yoldaşı olan insanın üz ifadəsi ilə qapımızı döyür.

Ey mənim “Norviç” azarkeşlərim,

Gələn həftə yenə oyunlar gəlir. Nəticəni bilsəniz də, əlləriniz havada olsun. Şərfləri bərk tutun. Mahnını üreklə oxuyun. Bu işləri bilmək olmur. Bir də gördünüz, sizin toplar da yumru olduğunu xatırladı.

68/100

Radio dalğalarını tutmaq

- Yazının yaxşı, ya da pis olduğunu necə bilirsən?
- Səndə köhnə radio var?
- Qarajımızda biri olmalıdır.
- Gətir.
- İndi?
- İndi!
- Qoş görək.
- Hansı tezliyi?
- Fərq etmir, bir neçə tezliyi yoxla.
- Bu necədir?
- Bir az qalsın, sonra dəyişib başqasını tap.
- Bu işin hara getdiyini izah edəcəksən?
- Bir dənə də tezliyi tap.
- Hazırdır. Bilirsən, çoxdandır ki, bu mahnını eşitmirdim. Lap köhnə günlərə qayıtardı!
- Sən də hazır oldun.
- Nə mənada?
- Yazmaq radio tezliyi tapmaq kimidir. İlk mərhələdə xışıltı səsi çox olur. Bir az barmaqlayırsan, xışıltı kəsilməyə başlayır. Tezlikləri axtaran zaman əlini gah sağa, gah sola aparırsan. Səsin ən təmiz gələn anında dayanırsan. Tezliyə düşə bilmisən. Yazarın rolu dayanmadan müxtəlif tezlikləri axtarmaqdır. Uzun müddət

xışılıta ola bilər. Bir tezliyə vurulub, orada qala bilər. Bir tezliyi tapan kimi yenisinin axtarışına çıxma bilər. İlk cəhdində təmiz səsi tapıb, sonrakı cəhdlərində xışılıtının axarına düşmə bilər.

– Bəs oxucular?

– Radio tezlik oxucular üçün də keçərlidir. Hər kitab bir cəhddir. Həmin dalğanı tutmaq, o dalğaya düşüb, onun təsirində qalmaq istəyirlər. Bir çox yazı xışılıta ilə doludur. Bəzi kitabların oxucu ilə danışan səsi təmizdir. Kəsinti yoxdur. Oxucu yazana, eyni zamanda, daxilində baş verənlərə qulaq asır.

– İndi necə yazmaq ki, səs təmiz çıxsın?

– Səsin özü adətən təmiz olur. Xışılıtını yaradan şübhələr və qorxudur. Yazar öz səsinə çəkinir. Bu səsi eşitmək istəməyənlər, bəyənəməyənlər olacaq deyər, tərəddüd edir.

– Hər yazan bir radio tezliyidir deyirsən?

– Deyirəm. Radio bu tezliklərlə doludur. Oxucu özü axtara-axtara gəlib çıxacaq. Səsin olmasa, onu orada tapma bilməyəcək.

– Belə çıxır ki, yaxşı, ya da pis yazı olmur?

– Kiminsə ürəyinə yaxın, kiminsə ürəyinə uzaq yazılar var.

Uzaqlaşdırmaq da, yaxınlaşdırmaq da sənə əlindədir.

– “Xışılıtsız gələn səs kimi, tezlik kimi olmalıdır” deyirsən?

– Deyirəm. Deyirəm ki, qarajda yatan radioya şans versən, onu barmaqlasan, maraqlı səslər eşidərsən.

69/100

Müştəri etirafı

Axır ki tapıldım. Heç kimin baxmadığı filmlərə, seriallara, videolara, kliplərə baxan adam mənəm. Heç kimin getmədiyi məkanlara gedən, heç kimin etmədiyi şeyləri edən adam mənəm.

Sizə də heç nə bəyəndirmək olmur?

Bircə sizin zövqünüz var. Bircə sizin gözünüz keyfiyyətli olanı görür. Hansısa Zummerdən qulağınız həzz alır. Siz inteligentlərlə mənimki tutmur da. Mən mürəkkəb olanı sevmirəm. Mürəkkəb dedim, içim sıxıldı. Deyirəm, mən sadə insanam. Sadə şeyləri sevirəm. Bəlkə də, məni boş insan bilirsiniz. Mən isə özümü xoş insan bilirəm. Nə göstərsələr, ona baxıram. Nə satsalar, onu alıram. Hara desələr, ora gedirəm. Nəyi desələr, onu edirəm. Belə yaşamaq, belə olmaq mənə xoşdur.

Kitablar? Nə gizlədim. Çox da oxumuram. Çox deyəndə, heç oxumuram. Hövsələm çatmır. Menü gətirin, oxuyum. Paltarın qiymət kağızını gətirin, oxuyum. Saç ustasının kartını gətirin, oxuyum. Amma kitab gətirməyin. Oxuyanların sifəti gülmür. Onlar ciddi olur. Ciddi, ağıllı görünən insanlardan uzaq dururam.

Mən deyib-gülmək istəyirəm. Əylənmək istəyirəm. Tamaşa verin, baxım. Konsert yeri deyın, gedim. Toy deyın, bəzənım. Heç toy olmasın, bütün günü bəzənım.

Sabah nə olacağını heç kim bilmir.

Bu gün əylənmək, gülmək və bəzənmək lazımdır.

70/100

Məhəlləmizdə köhnə bir maşın var

İllərdir əl vuranı, sürəni yoxdur. Sürülməyən bu maşın pas içində yatır. Fransız maşınıdır. Parisin hansısa bistro sunun qarşısında dayanmaq əvəzinə, Marmaris kafesindən 100 metr aralıda, zibilliyin yanındadır. İllər keçdikcə bu maşın daha da paslanır.

Köhnəlmiş “fransızın” yanından keçəndə düşünürəm...

Sürülməyən, pas dolu maşınları düşünürəm. Oxunmayan, toz dolu kitabları düşünürəm. Öpülməyən, iz dolu dodaqları düşünürəm. Cütlər arasında deyilməyən, söz dolu cümlələri düşünürəm.

Hərəkət etmək gözəldir. Pasın açılır. Tozun silinir. Dodaqlarına yeni izlər əlavə olunur. Bir-iki söz deyirsən. İkiniz də gülürsünüz. Günəş çıxır. Daha doğrusu, çıxmış günəşin fərqi varırsınız. Əlləriniz yenə bir-birinə deyir.

Sizi sürdürməkdən bezmiş münasibəti sürdürməyə başlayırsınız. Yeni bir səhifə açırsınız. Ya da əvvəlki səhifəni daha diqqətlə oxuyub, tutmadığınız məqamları tutmağa başlayırsınız.

Oxuduqca “bu məsələyə necə də fransız qalmışam”, – deyə düşünürsünüz.

Köhnə maşının missiyası, bəlkə də, budur. “Hələ də

gec deyil” deyə pıçıldayır. Bir gün məhəllədə onun olmadığını görəcəm. Onu aparacaqlar. Ya da metalını əridib, yeni bir əşya düzəldəcəklər. Bir də gördünüz, onu köklü şəkildə təmir edəcəklər.

Və ya mən bunları görməyib, başqa məhəlləyə köçəcəm.

Hərəkət etmək gözəldir. “Gözələ baxmaq savabdır” yazısına keçmək vaxtıdır...

71/100

İlk dərs günü, ilk dərslər

Sınıf otağına girib, yer davası edən valideynlər, “balam burada otursun”, “filan yer pisdir”, “müəllim, bir dənə baxıb görün də” deməklə, müəllimin işini onun yerinə etməklə uşaqlarına nə öyrədirlər?

Birinci dərs:

Sınıf otağında pis yer var. Kimsə yaxşı, kimsə pis yerdə oturur.

İkinci dərs:

Həyatda şüvənlik etmək vacibdir. Nə qədər çox təzyiq etsən, o qədər çox qabağa düşərsən. Nə qədər çox qabağa düşsən, səni qabağa salan vasitələrin yaxşı, ya da pis olmasına məhəl qoymarsan.

Üçüncü dərs:

Müəllim ayrışeçkilik edir. Kiməsə yaxşı yeri, kiməsə pis yeri verir. Bunu bacarığa, səhhət səbəbinə görə deyil, tapşırığa əsasən edir. Tapşırmaq və tapşırılmaq vacibdir. Tapşırılmasan, tapşırıqları yaxşı yazmağın bir mənası qalmır. Müəllimə hörmət etməyə ehtiyac yoxdur. Pulu və gücü olana hörmət edən müəllimə hörmət lazım deyil. Pulunu ver, gücünü göstər, işini görsün.

Uşaq olanda müəllimlərim, ilk növbədə, valideynlərə dərs keçirdi. Bizim sınıf otağında pis yer yox idi. Hec bir valideyn müəllimin sözünə əks olaraq nəse deyə bil-

mirdi. Yadımdadır, orta məktəbdə oxuduğum 4 il ərzində valideynlər cəsarətlərini toplayıb, müəlliməyə bir dəfə gül buketi və şokolad qutusu bağışlaya bilmişdilər. (Şokoladı bizə payladı.)

Liseydə, ilk günümüzdə parta arxasında valideynlərlə birgə oturduq. Müəllimin ayaq üstə dayandığı otaqda hamı oturmuşdu. Atamın qucağında otura-otura digər valideynlərə və uşaqlara baxıb, müəllimə hörmətin nə olduğunu gözümlə görmüşdüm.

72/100

“Bağ evi olsun” və “olmasın” deyənlər var

Məzmun dünyasında “tearjerker” sözü var. Bu söz insanların gözündən yaşı sıxıb çıxara bilən yazılar, musiqilər və filmlər üçün nəzərdə tutulub. İnsanı kövrəldən məzmun deyək. Cəmiyyətimizin indiki vəziyyəti üçün ən uyğun məzmun növüdür. Biz o qədər doluyuq ki, çırtmaq vursan, zar-zar ağlaya bilərik.

Bağ evi, uşaqlıq xatirələri və bakılılar...heç bilmirəm bu trionun hansından başlayım? Bəlkə, elə bağ evində birgə uşaqlıq xatirələri olmayan bakılılardan danışım? Ya bağ evi olmayan bakılılardan? Ya bakılı olmayan bakılılardan? Ya bakılı olmağın bir işə yaramadığından?

Mənim atam və babam bakılıdırlar. Mən də bu şəhərdə doğulmuşam. Bakılı olduğumu arabir toy mərasimində bizlər üçün yazılmış mahnıları eşidəndə və ya yaşlı taksi sürücüləri ilə danışanda xatırlayıram. Bakılı sözünü sevmirəm. Çünki bu söz mənim üçün “birlik olmayıb və olmayacaq” deməkdir. Əmilərim yoxdur. Bəhram Bağırzadə kimi əmilərim olsa, həyatım necə olardı, bilmirəm.

Nə gizlədim, Bəhram uşaqlıq illərimdə bakılı olmağımla fəxr etdiyim nadir və güclü səbəblərdən biri idi. Rusiyada, KVN vaxtında çıxardığı oyunlar və üz

ifadələri mənim üçün çox doğmadır. Hərdən şəhərdə gəzəndə onu görəəm. İllər ondan çox şeyi alsada, “üz ifadələrini” ala bilməyib. O gülən kimi sən də gülmək istəyirsən.

Bağ evində keçən uşaqlıq gözəldir. Mən bu cür uşaqlığı Neftçalada yaşayan nənəmin bağında və xalam Əf-sunənin evində qismən yaşaya bilməşəm. Hər zaman onlara getmək üçün səbrsizlənmişəm. Nənəmin evindəki ab-hava, evin uzun dəhlizləri və ağaclarla dolu həyəti uşaqlıq adlı mərhələnin azmaz bəzəklərindən biri olub.

Elə evlər var ki, onları nəyinki satmaq, hətta yandırmaq istəyirsən. İstəyirsən ki, küllərinə baxıb, bu evdə yaşamaları Bakının sakitləşməyən küleyi ilə yola salasan.

Dava-dalaş. Səs-küy. Dava-dalaş. Səs-küy. Bəhrəmin haqqında danışdığı “birimiz orada, birimiz burada yarırdıq” məsələsi bizdə sanki heç olmayıb. Biz tez yatırdıq. Tez yatırdıq ki, səhər gəlsin. Gəlsin ki, heç olmasa, 1-2 saat sakit oturaq və sakit olan evin dadını çıxaraq. Bu ev necə səhnələr görüb?! Qonşular necə sözlər, sö-yüşlər və səslər eşidib?!

Uşaqlıq. Sizi bilmirəm, amma mənim uşaqlığım yaralarla doludur. Bibim deyilən qadınla illərdir ki, danışmıram. Bugünə kimi yanımdan keçəndə salam verməyə çalışır. Salam ala bilmir. İlahi “KVAN”ı oxuyan neçə insan yaxını ilə barışıb, neçəsi qucaqlaşıb. Mən isə bu qadını görmək belə istəmirəm.

Atamın qardaşları olmayıb. Həmişə arzulayıb ki, qardaşları biz olaq. Biz isə nə düzəməlli uşaq, nə də

düzəməlli böyük ola bilmişik. Kimdir günahkar? Bil-mirəm. Bunun indi hər hansı əhəmiyyəti varmı? Əlbət-tə, yoxdur. Olan olub, keçən guya keçib. Hərdən belə bir video görürsən və kövrəlırsən. Sanki səndə də belə bir bağı evi xatirəsi olubmuş kimi kövrəlırsən. Sanki indi Bəhram kimi əmin çıxıb: “ala Coşqun, Azərbaycan üçün yazırsan, qələmin və şəxsiyyətin heç kimə möhtac qal-masın”, – deyir.

Video bitir. Gün keçir. Öz-özünə əmilik etməyə da-vam edirsən. Atanın, ananın və qardaşlarının bir gün həmin evi ürəklə tərək edəcəyi, onlara yeni ev alacağıın gün üçün yazırsan. Yazıyla indi ev almaq olur? Mən bu millətəmə izah edə bilmədim ki, bir az aktiv olsalar, bir az tez şans versələr, yazı ilə çox evin içinə xoş, real xa-tirələr, hisslər gətirmək mümkündür.

Nənəsi ilə babasının bir-birinə 3 litrlik balon atdığıın görəən uşaq bu gün başqa uşaqların bədənində, ruhunda daha az yara olması üçün yazır, danışıır.

Hər ikisi də rəhmətə gedib. Yəni nəzəri cəhətdən bu belədir. Atam onların ikisini də xatırlayanda çox şeyi düz etmədiyini deyir. Elə deyir ki, biz də düz etmədi-yimizi başa düşək. Atam başa düşmür ki, düz olanın nə olduğunu heç kim bilmir.

Mən atamın yazıya olan sevgisini götürmüşəm. Onunla bağılı ən sevdiyim cəhəti yazmağıı sevməsiydi. Fikirlərini məktubla ifadə etməsiydi. Anamın anası və atamın məktubları bugünkü Coşqunun fundamentini qoyub. Brayan Treysi kimi adamı onun ayaqlarına və ki-

tabımın üz qabığına gətirmişəm ki, mənimlə fəxr etsin. “Brayanın özünü kim oxuyur ki?”, – deyib məni pərt etmişdi. Daxilimdə “ata, onu əsas sən oxuyursan” deyib otaqdan çıxmışdım. Səhəri günü mənə “KVAN”la bağlı nədə kömək edə biləcəyini soruşmuşdu. Çox sevinmişdim. Mənə zadəcə zəng etməsi kifayət etmişdi.

Yaralar çox olsa da, ürəyim hələ də döyünür. Kövrəlməyi bacarmıram, amma kövrəltmək pis alınmır. Çox deyingən biri olsam da, insanlara ruh yüksəkliyi yaşatmaqdan həzz alıram. Bunu bacarıram. İşimin düz olduğuna və bu yolu getməli olduğuma inanıram.

17 yaşlı oxucularımdan birinin yazdığı kimi Taleh, Əlixan, Qaraqan, mən və daha neçə cavan Abşeronun ümid buxtalarıyıq. Bizdən xəyalların, arzuların qoxusu gəlir. Bakının reallıq qoxusu ilə vəhdət yaratmış ümidlərlə dolu qoxudur bu.

73/100

Çeynənmiş sözlərin məkanı

“Çeynətaun”da yaşayan sakinlər istirahət etmək və içmək üçün “QƏPİK” bara gedirdi. Bu bar bir çox şənliyə, dava-dalaşa və söhbətlərə ev sahibliyi etmişdi. Yeni gələnlər və köhnələr məhz bu barda məsələləri həll etməyə çalışırdılar.

“Düzələr” adlı barmen qonaqlar üçün içki hazırlaya-hazırlaya onları söhbətə tutub, hal-əhvallarını düzəldirdi. “Düzələr” çox şey eşitmiş və çox üz görmüşdü. Onda olan sakitlik “Çeynətaun”da yaşayanların heç birində yox idi.

Barın içki qoxan masalarında müxtəlif qruplar otururdu. İlk masada yenicə formalaşmış Mentor, Kouç və Sertifikat adlı trio kart oynayırdı. Sertifikat yenə gülürdü. Bütün pulları qollarına yığıb, “gələnlər dəfə siz udarsız”, – deyirdi.

Növbəti masada Multikulturalizm, İnküzivlik, Gender əyləşmişdi. Barda baş verənlərdən baş çıxarmaq istəyirdilər. Gender yaman aktiv idi. Hər kəsdə və hər tərəfdə bir “əmma” axtarırdı. Əlini tapancasına qoyub oturmuşdu. Multikulturalizm əlini Genderin dizinə qoyub, “hamını yola vermək lazımdır”, – deyərək onu sakitləşdirməyə çalışırdı. İnküzivlik oturduğu masanı sevmirdi. Masalar, oturmaqlar onun kimilər üçün tərtib edilməmişdi.

Barın ən səliqəli masası Qrant adlı biri üçün rezerv edilmişdi. Qrantedən başqa heç kim bu masada yeyə bilmirdi. İri, piyli bədəninin ancaq ağız tərəfi rahat hərəkət edirdi. Qrantın masası çox məşhur idi. Bir çox adam ona yaxınlaşıb nəsə istəyir, masadan nəsə oğurlayıb uzaqlaşırdı. Qrant hərəkət edə bilmirdi. Onun hesabına barın hərəkət zolağı müəyyən olunurdu.

Karaoke hissəsində yarı içkili, yarı çılpaq halda Feminizm mahnı oxumağa çalışırdı. Barda qulağa xoş gəlməyən nəqarətləri səsləndirən Feminizmi səhnədən aşağı endirmək istəyən utancaq “Ana-bacı” qızı götürüb, bardan mümkün qədər tez çıxmaq istəyirdi.

Səhnəyə “Tema” və “Dvijeniya” adlı iki kovboy yaxınlaşıb, Feminizmə sataşmağa başladı. Viedan və Namus dözməyib, bardan çıxdı. Kiməsə görə döyüşmək, kimisə müdafiə etmək kimi axmaq fikirlər onları çoxdan tərk etmişdi. Yenə də daxilən narahat olub, ən azı baş verənləri görməmək üçün uzaq durmağa çalışırdılar.

Barın striptiz zonası da insanlarla dolu idi. Hər kəs “Şəffaf” adlı rəqqasənin seksual rəqsini izləmək istəyirdi. İzləyənlər arasında əyləşən Büdcə dözə bilməyib, tez-tez Şəffafın üstünə pul səpələyirdi. Büdcənin arvadı İnflyasiya hər dəfə yaxınlaşaraq Büdcənin qulağından tutub, onu evə aparmağa çalışırdı. Ya da Devalvasiya adlı sevgilisi qısqanclıq səhnələri göstərüb, hər yere qab-qacaq atırdı. Elə olurdu ki, Devalvasiya ucubatından çox adam rahat yemək yeyə bilmirdi.

Barın çölündə İmtahan adlı biri oturmuşdu. Bu bara

girmək istəyənləri fikrindən daşındırmaq üçün əlindən gələni edirdi.

Uzaq diyardan gələn qonaq bara yaxınlaşdı. İmtahan onu tanımadı. Qonaq içəriyə daxil oldu. Hər kəs qapının cırıltı səsi ilə başını çevirib, qonağa baxdı.

Qonaq “Düzələr”in yanına yaxınlaşdı. Bir qədər “Bəyənme” (red. Like) və bir qab “İzləmə” (red.Follow) istədi.

– “Çeynətaun”a yeni gəlmisiniz?

– Bəli.

– Adınız nədir?

Qonaq kamerasını, telefonunu çıxarıb soyuqqanlı şəkildə, “mənə “influenser” də deyə bilərsiniz”, – dedi.

Qonağın qabağına “Bəyənme” və “İzləmə” qoyan bar-men gülümsədi və barda əyləşən hər kəsə baxdı.

Hamı öz işinə davam etsin deyə, ucadan “düzələr” dedi.

74/100

Bu qablara yaxşı bax

Onların hər saniyəsi əvvəlcədən hesablanıb. Onların nə zaman hansı məntəqəyə çatmalı olduğu da müəyyən olunub. Onlardan soruşmadan əvvəldən axıra kimi aparacaqlar. Arada cingilti səsi eşidəcəklər. Elə biləcəklər ki, öz səsləridir. Sağa-sola hərəkət edəcəklər. Elə biləcəklər ki, istiqaməti özləri seçiblər. Halbuki, bu konveyerdə heç bir qab qərar vermir. Heç bir qab dayana bilmir. “Mən getmirəm” deyə bilmir. Bütün qablar bütün qabların getməli olduğu yerə gedir. Bəzi qablar isə konveyerdən götürülür. İri əllər defekt tapır. Defekt qabın damğasıdır. Bu damğa qabın əlindən davam etmək hüququnu alır. Başqa qablar onu şiddətlə pisləyir, itələyir, konveyerin hərəkətinə mane olmaması üçün təzyiq edir. Qablar başa düşmür ki, heç bir qab öz defektini özü yaratmayıb. İri əllər nəyisə səhv edib. İri əllər defektə səbəb olan iş görüb. Qab isə başına gətirilən səhvin nəticəsi ilə barışmalı və ya üsyan etməlidir. Yararsız olan bəzi şüşələr hərəkətə üsyan edərək konveyerdən yerə tökülür. Onların yerə çırpılan hissəcikləri ətrafa sıçrayır. Hərəkətə davam edən qablara dəyən hissəciklər kiçik cızıq izləri qoyur. Gözlə görünməyən, amma əl vuranda hiss edilən cızıqlar defektli qablardan yadigar qalır.

Defektli qab üçün hərəkət illüziyası bitir. Hərəkətin illüziyası bitən kimi qab kənarda qaldığını, eyni zamanda, konveyerdə baş verənlərə kənardan tamaşa etməli olduğunu anlayır.

Kütləvi cingilti səsləri, sağa-sola tərپənmələr, mayenin dolması, qapağın qoyulması, qutulara dolma... qab başqa qabların sonsuz və vacib görünən hərəkətini izləyir. Nəticədə, konveyerlə bağlı acı həqiqəti öyrənmiş olur. Hərəkət edən qabların onların yerinə təyin edilmiş həyatında hər şey başa qaydır. Qutulara yığılıb, otaqdan aparılan qablar bir müddət sonra otağa geri gətirilir. İstifadə edilmiş, qırıq və lazımsız qabları əridib, onlardan yeni məhsullar hazırlayırlar.

Defektli qab isə daha qab olmadığını qəbul etməli olur. İçinə yenəcə həyat üfürülən, göbəyi kəsilən qabları görür. Onların ilk məntəqəyə necə gətirildiyinin, sıra ilə necə düzüldüyünün şahidi olur.

Özünün yenəcə qab olmuş vaxtları yadına düşür.

İlk məntəqəsində dayanmış minlərlə yeni qab start düyməsini gözləyir.

Düymənin basılması ilə konveyer növbəti şüşə qab seriyasını istehsal etməyə başlayır.

(Şüşə qabın hekayəsindən hissə)

75/100

Frankenşteyni yazan qız

Ölümündən 1 il sonra şəxsi əşyalarını yığışdıranlar bir qutu tapırlar. Qutunun içində uşaqlarının saçı, ərinin nəşindən, ürəyindən bir hissə, onunla birgə doldurduğu jurnal və “Adonais” şeirinin əlyazması olur.

Onun əhatə dairəsi maraqlı sənət adamlarından ibarət idi. Bu yazını 3-cü mikrorayon dairəsindən bir qədər aralıda yazıram. O isə ilk ciddi əsərinin əvvəlini İsveçrənin Cenevrəsində, Diodati villasında yazacaqdı. Sənət adamlarını bu villaya dəvət edən Lord Bayron mərc etməyi və yarışmağı sevirdi. Bayron bilmirdi ki, təşkil edəcəyi yarışmada bu 18 yaşlı qız qalib gələcək. Hər kəsi vələləyə salan hekayə yazacaq. Qızın təxəyyülü dünyanın ən qorxulu hekayələrindən birini, ilk elmi-bədii əsər olan “Frankenşteyn”i yaradacaq.

Frankenşteyn alimdir. Bu alim ölmüş birini diriltmək istəyir. Buna nail olur. Elmin gücü ilə həyata qayıdan iri və əcaib canlının adı yoxdur. Maraqlıdır ki, növbəti 200 il bu canlıyı onu oyadan alimin adı ilə çağıracaqlar.

Yaxşı, bəs bu ölünü diriltmək istəyi haradan çıxıb? Yazar 4 uşaq anası olub. İlk 2 uşaqdan biri olan körpə qızını doğuşdan sonra xilas etmək mümkün olmayıb. Pis yuxular, depressiya erası başlanıb. Qadın özünə qapanıb və hər növbəti yuxusunda uşağı yenidən həyata qaytar-

mağa çalışıb. Əksi olub. 4 uşaqdan sadəcə biri sağ qalıb. Anasının son illərini görmək ancaq birinə nəsib olub.

“Frankenşteyn” əsəri qadının 20 yaşı olanda işıq üzü görüb. Söhbət Meri Pirs Şellidən gedir. Merinin həyatı və yazıları da elə sirli qutu kimidir. Onun qələmə aldığı son əsərin adı elə “Sonuncu insandır”. Bu insan dondurulub və buzu açılan zaman dünyada tək qaldığını anlayıb. Bu gün həmin kitaba sadəcə “əhh” deyib, keçə bilərik. XIX əsrdə bu əsəri oxuyanların üz ifadəsini isə görmək istərdim.

76/100

1lər dayana bilmir

Dayana bilməyən 1lərdən biri Eytiro Odadır.

O, 4 yaşında işləməmək, əvəzində daim şəkil çəkmək qərarını verir. Eytiro manqa çəkməyə başlayır. Necə başlayırsa, onu dayandırmaq olmur. Dünyada ən çox satılmış manqa seriyası ona məxsusdur. (1 nəşr – 450.000.000 manqa çap edilib.) 15 illik “One Piece” seriyası “Santa-Barbara” həvəskarlarında belə təəccüb doğurur.

Eytiro bu gün çəkməsə də, olar. 15 il əvvəl başladığı ilk manqanın illik 25 milyon dollarlıq çörəyi ona bəs edər. Ancaq 4 yaşı olanda necə deyibsə, nə yeyibsə, bu günə kimi manqa çəkir. Səhhətinə görə hospitala yazıldıırılan rəssamı tək qoymaq təhlükəlidir. Otağa qayıdanda karandaş səsi eşidirsən. Gündə 21 saat, həftədə 6 gün manqa çəkən Eytiro dayana bilməz. Çünki “növ-bədə nə olacaq?” deyə gözləyən milyonlarla oxucunun təzyiqi var.

“Adamın işləməmək anlayışı budursa, işləmək anlayışı nədir”, – deyə düşünürəm.

77/100

Denni və onun planı

– Denni, hansı ağılla düşünürsən ki, bu qədər insanın fikrini dəyişə biləcəksən?

– Haqlısan, Co. Hamının fikrini dəyişə bilməyəcəyəm. Hədəfim bəziləridir. Bəziləri dəyişsə, hamı dəyişəcək.

– Bu, absurd fikirdir.

– Bilirəm. Bu fikri məhz absurd olduğu üçün sevirəm.

– Tarixdə heç kim bunu edə bilməyib.

– Necə gözəl cümlədir!

– Nə mənada?

– Heç kim olanlar və ya heç kim olduğunu düşünenlər edə bilmir. Gərək kimsə olduğuna inanasan. Düşünəsən ki, etdiklərinin, dediklərinin və düşündüklərinin əhəmiyyəti var.

– Hətta dediklərində belə alınmayıb. Onlar da sistemi dəyişə bilməyiblər.

– Sən, deyəsən, oyunun qaydalarını başa düşməmişən. Bu oyunda heç kim dəyişmir. İçində zərrə qədər yaxşılıq və insanlıq varsa, gec-tez üzə çıxır. Ya da daxilən qaranlıqdırsa, gec-tez bu qaranlıqla ətrafını qara edirsən. Məsələ vasitədədir. Yaxşı və pisin sürətinə, gücünə təsir edən vasitədə. Pul, silah, istedad, bilik,

əlaqələr, məlumat vasitədir. Biz isə yaxşı və pislərik.

– Deyirsən ki, yaxşıya vasitə verilə, çox şey dəyişər. Şər qərribə anlayışdır. Fikir versən, şər “dəyişər” sözündə belə qalmağı bacarır.

– Denni, səndə də alınmayacaq!

– Co, qulaq as, səni uşaqlıqdan tanıyıram. Çox təmiz birisən. Bugünə qədər gördüyün və yaşadığın çirkab səni dəyişmədi. Əksinə, daha da təmiz olmaq üçün yaşadın. Mən isə fərqli düşünürəm. Çirkabı təmizləmək üçün əllərini çirkin dərininə aparmalısan. Alınsa, təmizləyəcəksən.

– Bəs alınmasa, Denni?

– Bunu yoxlamalıyam. Mən də beləyəm. Məni və mənim kimiləri dəyişmək də mümkün deyil. Bu amuleti götür. Əgər çirkab məni udsa, qayıtmasam, mənimlə bağlı təmiz olan yeganə əşya səndə olacaq.

78/100

Atalar üçdən deyib

Yazdığı birinci kitabdan 3500 dollar qazanır. İkinci kitabı ona 3000 dollar gətirir. Bir sözlə, heç nə qazanmır. Borclar və 5 uşaq özünü ədəbiyyat insanı hesab edən, ciddi şeylər yazmaq istəyən birini redaktorunun məsləhətinə qulaq asmağa məcbur edir. “İkinci kitabına “mafiya” elementlərini qatsaydın, tutardı”, – deyən redaktorun sözü ilə 10 səhifəlik yazı yazır. Nəşriyyat evləri ilə görüşür. Yeni kitab təklif edir. Ona məhəl qoyan olmur. Bir nəşriyyat tapılır. Yazara saat yarım qulaq asandan sonra 5000 dollarlıq avans verilib, “yaz” deyilir. Həyat yoldaşına müflis olduqlarını və evi satmalı olduqlarını deməyə tələsməyən yazar pulu götürsə də, yazmağa tələsmir. Əlyazma 3 ilə bitir. Bitməsinə səbəb son ödənişi almaq üçün yazmaq məcburiyyəti olur. Ailəsinin öz aləmində son Avropa səyahətinə götürən yazıçı qayıdanda “evi satırıq” deməyə hazırlaşır.

Gözləmədiyi hal baş verir. Səyahətdən qayıdan zaman redaktoru onunla görüşərək kitabın haqlarının 410.000 dollara satıldığı deyir. 1970-ci ildə kitab rəflərə qoyulan zaman bu əsərin 5 milyon nüsxəsi satılır. Həmin ilin rekordu qırılır.

Kitabın filmi çəkilməlidir. Skripti yazmaq adamın özünə tapşırılır. Eyni zamanda, həmin dövrün mafiya

başçılarından biri redaktorun evinə “barışıq və yaşıl işıq” üçün dəvət edilir.

İki adamı ilə evə gələn mafiya başçısı əlyazmanın ilk səhifəsini oxuyub, bilmədiyi sözləri soruşur. İkinci səhifəni oxumadan çıxıb gedir. Getməzdən öncə ““Mafiya” sözlərini skriptdən yığışdırarsınız”, deyir.

Filmin skripti Oskar mükafatı alır.

Sonrakı illərdə bu müəllif “Supermen” və digər filmlər üçün skript yazır.

“Atalar üçdən deyib” sözünün canlı nümunəsi “Xaç atası” kitabını yazmış Mario Püzo ilə tanış oldunuz.

El arasında ona “Xaç atası”nın “atası” da deyirlər.

79/100

Ayanın rəqsi

Çoxdandır otağına çəkilib rəqs etməyən Ayan “daha bəsdir” dedi. Musiqi onu dəvət etməyə nail olmuşdu. Ya da xüsusi dəvətə ehtiyac qalmamışdı. Ayan rəqs edərək unutmaq, qayıtmaq və davam etmək istəyirdi. Onun bədənini xaotik hərəkətlər edən kainatı təqlid edirdi. Arabir “bu hərəkət haradan çıxdı” dedirən hallar yaşayırdı. Hərəkət etdikcə daha da canlanan Ayanı dayandırmaq mümkün deyildi. Çılğın olan özü üçün darıxmışdı. Təhsil aldığı yerdə hər kəs onu sakit və ölüvay biri kimi tanıyırdı. Sınıfda ən az danışan və ən az hərəkət edən canlı hesab edilirdi. Onun bu halını görənlərin üz ifadəsini təsəvvür etdikcə daha da həvəsə gəlirdi. Universitet dəhlizlərində ciddi, qaradınmız halda, adətən başını aşağıya salaraq gəzən qızın bədənini sanki başqa bir qız daxil olmuşdu. İkinci birincinin paltarlarını bəyənirdi. Rəqs gedə-gedə paltarlar da bir-bir otağın hər tərəfinə getməyə başladı. Bəziləri getmədən əvvəl başının üstündə dövr edib, sonradan Marsa göndərilirdi.

Ayan min illər öncə rəqs edən qəbilə icmasınının fərdiydi. Əmin şəkildə hərəkətlər edir və iri heyvanları qorxutmaq üçün bacardıqca yuxarıya tullanırdı.

Əlləri havada olan Ayan musiqi sədaları altında tavana tərəf tullanan zaman pəncərənin pərdəsinin açıq

olduğunu və qarşı binadan ona bir nəfərin baxdığını gördü. Yuxarıda olanda qəbilə icmasından aldığı cəsarət aşağıya düşəndə mikrorayonda yaşayan tələbə qızın utanc hissi ilə yer dəyişdirirdi.

Musiqi davam etsə də, Ayan dayanmışdı. Ürək döyüntüsü, tərləmiş halı dəlisov rəqsin ödənməli olan qaiməsi idi.

“Görəsən, rəqsin harasından etibarən tamaşa edib”, – deyə düşünən Ayan otağın hər tərəfinə atdığı paltarları bir-bir qamarlayıb görünməyən zonada gizləndi.

Bir az əvvəl ritmik hərəkət edən çılğın qızdan əsər-əlamət qalmamışdı. Qarşı tərəfdə dayanan əsgərin yerini müəyyən etməyə çalışan snayper kimi soyuqqanlı birinə çevrilmişdi.

Ayan asta şəkildə arxasında gizləndiyi şkaftan binanın həmin yerinə tərəf boylanmağa başladı.

80/100

“1ləringücü” deyəndə, ağlıma Şah gəlir

Əfruz şahı nəzərdə tuturam.

Əfruz qəribə adamdır. Onun həftəsonları çox qəribə keçib. 3 ildən çoxdur ki, Əfruz hər həftəsonu evindən 1 saat uzaqlıqdakı sahilə gedib, sahilboyu zibilləri toplayıb. Zibillərin həcmi və bu işin alınma ehtimalı o qədər gülünc olub ki, Əfruz bu işi təkbəşinə etməli olub. İlk həftələrdə belə olub. O, söz verib ki, hər həftəsonu gələcək, bacara bildiyi qədər təmizləyəcək. Nəticədə, onun işinə laqeyd qala bilməyənlər peyda olub. Onlara digər “1lər” deyək. Əfruz 300 nəfərlə 3 il ərzində 9000 ton zibili sahildən təmizləyə bilib.

127-ci həftəsində Əfruz zəng edib “sahilə gəl” deyiblər. Təmizlənmiş sahilə gələn Əfruz 20 il sonra baş vermiş möcüzəni, sahildən suya gedən tısağa balalarını görə bilib. Təbiətə olan borcunu qismən ödəmiş Əfruz və dostları göz yaşlarını tuta bilməyib.

Əfruzun xəbəri bir çox insana təsir edib. Məşhur şirkətlər, fondlar və simalar ona traktordan tutmuş katerə kimi, yüzlərlə könüllüyə yemək verməyə kimi çox təkliflər ediblər.

Mumbayın Versova çimərliyi və Miti çayı kimi iri əraziləri təmizləməkdə ona kömək etməyə gələnlərin

içində hətta Amitab Baççan da olub. Amitab Əfruza “Cunqli” adlı növbəti traktoru bağışlayıb və ərazinin bir qismini şəxsən özü təmizləyib.

“5 ilə çox şey etmək olar” deyən Əfruz nəyə güvənirdi?

Hər həftəsonu özü üçün ayırdığı, alınmasa belə, edəcəyi cəhdlərə güvənirdi!

81/100

18 il sonra

3 il əvvəl 11 sentyabr tarixi Qurban bayramına düşmüşdü. Həmin gün Amerikada köhnə rus kilsəsində dayanırdım. Qarşımda investorlar və startap əhli oturmuşdu. İki milyonçu tərəfindən alınıb inkubasiya mərkəzinə çevrilmiş kilsənin içində 1 dəqiqə ərzində təqdimat verməli idim. Freskalara baxıb, “bu həyat necə də paradokslarla doludur” deyirdim. İllər sonra qarşıma iki fond çıxdı. Bu fondların hekayəsi də paradoksaldır:

Birinci şəkildə Luisport qəsəbəsinin “Delta 15” fonduna aid təqaüd proqramını qazanmış 220-dən çox tələbənin bir qismini görürsünüz. Hadisə baş verən ildən etibarən balıqçı qəsəbəsində yaşayan, təhsil alan məktəblilərə bu təqaüdü əldə etmək şansı verilir. 2001-ci ildən bugünə kimi 220-dən çox tələbə pulsuz təhsil ala bilib.

Qısaca deyim ki, “9/11 hadisəsi” zamanı Nyu-Yorka tərəf ucan təyyarələr vaxtından əvvəl başqa məkanda eniş etməli olur. Kanadaya ucan təyyarələr Qandere göndərilir. Qander əhalisinin sayı təxminən 10.000 nəfərdir. Həmin gün bu yerə 39 təyyarə və içində 6500 nəfər gəlir. Balıqçılar yurdundan olmuş və şəraiti olmayan sərnəşinlərə ev sahibliyi edirlər. Qanderin Luisport qəsəbəsinə 218 sərnəşin yerləşdirilir. Bu sərnəşinlər 3

gün məktəbdə gecələməli olurlar. Yerli əhali o qədər qonaqpərvər olur ki, onlar üçün nəsə etmək istəyi yaranır. “Delta 15” uçuşu baş verməzdən əvvəl sərnişinlərdən biri təklif edir ki, yerlilərin uşaqları üçün təhsil fondu yaradılsın. Təyyarənin içində 15.000 dollar yığılır. Fondun adını elə “Delta 15” qoyurlar. İndiyə kimi 2 milyon dollar toplanıb və fond fəaliyyətini davam etdirir. Çətin gündə kömək etmiş insanların 220-dən çox balası insanlığın gözən və təhsil alan nümunəsidir.

Bir də 220-dən çox yanğınsöndürən, polis və xilasetmə işçisi var. Onlar ağciyər xərçəngindən dünyalarını dəyişiblər. Xərçəngə səbəb isə hadisə zamanı xilasetmə işləri görənlərin zəhərli havanı ciyərlərinə çəkməsi olub. Xilasetmə dəstəsində olan 33.000 insan hazırda bu xəstəliklə mübarizə aparır. Onlar üçün də fondlar yaradılıb. Bu fondların da adı simvolikdir. Hadisə olan zonada 18 gün işləmiş, nəticədə aldığı kimyəvi zəhərlənmədən keçinmiş Ceyms Zadroqa adına fond var. Hadisə yerində 8 ay çalışmış və ağciyər xərçənginə uduzmuş Rey Fayfer adına fond mövcuddur. Əlində şəhərin simvolik açarını tutan Reydir. Rey və onun kimi insanlara “qəhrəman” deyib, fondlara pul ayırmaq istəməyən ABŞ senatorları məsələ ilə bağlı rəsmi dinləmədə belə iştirak etməyib. Məsələyə tanınmış aparıcı Con Stüart qarışıb. Konqresmenləri tənqid edən çıxışında Con bu cümlələri deyir:

“Onlar hadisə baş verən kimi ilk 5 saniyədə reaksiya verib, işə başladılar. Bu işi həyatları bahasına etdilər.

İndi onların ən dəyərli resursu olan vaxtlarını əllərindən alırsınız. “Twitter” hesablarında “qəhrəmanlarımız” yazanlar bu gün dinləməyə gəlməyiblər. Onların 5 saniyəyə edə bildiyini, 18 ildən sonra, nəhayət, edə bilmək lazımdır”.

82/100

Tanrının yumor hissi

Başında ağrı hiss edirsən. 4 gün davam edir. 3 gecə yata bilmirsən. Başını yastığa qoyan kimi sancılar gəlir. Ağrıkəsici kömək etməməyə başlayır. Əllərinlə başını bərk sıxıb, “Allah, mənə ölüm ver” dediyin mərhələyə çatırsan. Elə həmin anda telefona bildiriş gəlir. Mesaja baxırsan və səni gic gülmək tutur. Yüzlərlə mesajın içində məhz bu mesajın məhz bu anda gəldiyinə gülürsən. (Başı zoqquldayan birinin gülə bildiyi qədər.)

“Ölmək istəyən birinə bunu etməməsi üçün nə deyərdiniz?”

Başını unudursan. Mesajı yazanla 50 dəqiqə yazırsan, audio göndərirsən ki, səsini eşitsin və az da olsa, dayansın. Qəribədir. Bir az əvvəl ölmək istəyən birinin başqasına bunu etməməsi üçün dil tökməsində Tanrının yumor hissi gizlidir.

Anna Mari adlı bir qız kimi dünyaya gəlirsən. Uşaqlıq, gənclik illərin maraqlı keçir. Dünyanı gəzirsən, insanları öyrənirsən. Bostona yerləşirsən. Səni başa düşən, sevən biriylə ailə həyatı qurursan. İki uşağın olur. İri vençur fondlarından birində yaxşı vəzifən olur. Ailə və karyera yollarını açıq edən Tanrı sadəcə bir yolu bağlayır. Ürəyinə gedən damarın yolunu. 35 yaşında bu yaşa kimi yaşadığın albomluq həyata son qoyulur. Ərini,

iki uşağını, işini, evini və kim bilir başqa nələri qoyub getməli olursan.

Ölümün barəsində anan feysbuk postu yazmalı olur. Daha iki gün əvvəl səninlə deyib-gülənlər bu postu oxumalı olur. Tanrı öz lətifələrini oxutdurmağı çox sevir.

Lətifə demişkən, bir qoca yəhudi haqda eşitdiyim lətifə yadıma düşür. Ölüm ayağında olan bu qoca evdəki hər kəsi səsleyir. “Qızım, oğlum, xanımım, nəvələrim” deyən qocaya “biz buradayıq” deyirlər. “Hamı burada dırsa, niyə mətbəxdəki işığı boşuna yandırmısınız, gedin söndürün” deyən qocaya çox gülmüşdüm. O gündən uşaqlarımın arxasınca işıq söndürməklə məşğulam. Hamam, mətbəx, tualet işıqlarını söndürən zaman qocanın mənə güldüyünü hiss edirəm. Qınadığın hər şey ölmədən başına gəlirmiş. İndi lətifələrə gülməyə tələsmirəm. Fəsad ehtimalını hesablayıb, ona gülürəm.

Bir ananın uşağına “olmaz” deməsinə baxın. İnad göstərüb “olar” deyən uşağın cəhdindən sonra yıxılmasına baxın. Bəzi analar “sənə demişdim” deyib, qapaz vurur. Bir dəfə ilə ürəyi soyumur. Uşaq ərin, qaynananın, rəfiqənin, qonşunun yeməli olduğu qapazları yeyir.

Bəzi analar uşağın üst-başını təmizləyib, qucağına götürür. Mədəni şəkildə “sənə demişdim” deyir.

Adətən yaxşı analara pis, pis analara yaxşı uşaq düşür. Nəzakət görməli olanı qapaz, qapaz yeməli olanı isə nəzakət görür. Tanrının yumor hissi yeri səhv düşən uşaqların gözlərində gizlidir.

Pis uşaq varmı? Yoxdur. Elə deyirlər.

Hər valideyn uşaq olubsa, böyükdən nümunə götürübse, böyüklər də daha əvvəl uşaq olubsa, bir sözlə, uşaqılıq karuselində pis olan uşaq yoxdursa, bu pislik haradan gəlir?

83/100

Həvəs axtaran insanlar üçün

– Nə axtarırsan?

– Həvəsimi.

– Nəyi??

– Həvəsimi itirmişəm, onu axtarıram.

– Onu itirdinsə, çətin tapasan.

– Yaman dəstək verdin, sağ ol.

– Həvəsin özü istəməsə, onu tapıb qaytarmaq mümkün deyil.

– İşə bax da, ən lazım olan vaxtda durdu, çıxıb getdi. Bir yerdə oturmuşduq, işləyirdik. Bir də gördüm onsuz qalmışam. Xəbərdarlıq etmədən çıxıb gedib.

– Əslində, həvəs xəbərdarlıq edir. Biz sezə bilmirik. Həvəsin dörd itmə signalı var. Təbiət, insan, yaradıcılıq, əslimiz. Qəbər Mate deyirdi ki, Marksə görə insan dörd cür yadlıq yaşayır. Təbiətə yad oluruq. Başqa insanlara yad oluruq. Yaradıcı düşüncəyə yad oluruq. Və sonda özümüze yad oluruq.

– Belə çıxır ki, bu həvəs bizim yadlaşmanı görəni kimi inciyir və qeybə çəkilir? Tərəddüd etdikcə, şübhələndikcə, qorxduqca, susduqca, etmədikcə onu getməyə məcbur edirik?

– Ola bilər. Təbiətlə əlaqəsi kəsilən, insanlarla səmimi ünsiyyət qurmayan, yaradıcı düşüncəsi qalmayan,

özü kimi olmaqdan çəkinən insanın yaşamaq həvəsi qalmır. Həyat mənasızlaşır. Mənasız həyat – mənasız işlər, mənasız qərarlar deməkdir. Süni məkanda, süni insanlarla, süni işlər görərək özümüzün süniləmiş halına məruz qalırıq. Halbuki, biz bu deyilik!

– Bu deyiliksə, nəyik?

– Bilirik ki, sualın cavabını tapmaq mümkün deyil, yənə də həvəslə axtarıq. Həvəs virusdur. Tez yayılır. Bədəndən bədənə, ruhdan ruha tez yol tapır. Biri dayanır, digəri estafeti götürür. Həvəs zanbaqdan zanbağa keçir. Nəticədə, bataqlıqlar ölkəsi olan Finlandiya “Ağ zanbaqlar” ölkəsinə çevrilir.

#1ləringücü həvəsin ölməz məşəlidir. “Onsuz da, heç nə dəyişməyəcək” deyənləri ciddiylə almadan nəse etmək üçün bizə verilən qanaddır, “yanacaq”, lampadır, mayakdır.

– Axı çoxumuzda bu həvəs, dediyin “yanacaq” qalmayıb?

– Elə olsaydı, biz axtarmazdıq. Gedənin arxasınca getməzdik. Elə olsaydı, həvəs bizə qayıtmaz, biz də təkrar həvəsə gəlməzdik. Susmayanlara bax, gör necə həvəslə oxuyurlar. Çirkabın içindən sənət çıxarırlar. Sənət dinləyəne təmizlənmə şansı verir. Deyv Çapela bax, gör necə həvəslə zarafat edir. “Sticks and stones” (“Çubuqlar və daşlar”) deyir. Müasir dünyanın sirk halına gəlmiş vəziyyətini ustalıqla tənqid edir. Eyni zamanda, maraqlı təkliflər verir. Zal həvəslə qulaq asır. Sən bir Nadala bax. Bu qədər ildən sonra gör necə həvəslə

oynayır. İki insan dayanmadan 5 saat necə tennis oynaya bilir?

2-0 uduzan Medvedyevin hesabı 2-2 etmək həvəsinə bax! Son topa kimi nəhəngə nəhəng tennis dərslərini vermək həvəsinə bax!

Millinin azarkeşlərinə bax! “Düzələn deyillər” deyib, yenə də həvəslə stadionla gedirlər. Həbibləri ilə boğanların həvəsinə bax! Onun atasındakı həvəyə bax! Vaxtı ilə oğlunun rəqiblərinin döyüşünü canlı izləyib bilməsi üçün ona viza verilməyib, zala buraxılmayıb. Amma o, oktaqon ətrafında, rəqibin məşqçisinin düz yanında öz adamlarını otuzduraraq, məsafədən dəqiq döyüş hesabatlarını alıb, oğlunu bu məlumatlara əsasən döyüşə hazırlayıb.

– Deyəsən, qayıtdı.

– Bilirəm. Həvə belədir. Görsə ki, onsuz da davam edə bilərsən, qayıdır. Qayıdır ki, ən yaxşı halını qaçırməsən. “Qolu Təmkinlə mən vurdum” desin.

– Məni də həvəyə gətirdin.

– Sualın olmasaydı, nə sən, nə mən, nə də oxucumuz bura qədər gəlməzdik.

– Deyirsən ki, 1 sual, 1 cavab, 1 misal, 1 kitab, 1 insan, 1 hadisə, 1 cəhd, kiçik də olsa, 1 nəticə, həvəmizi qaytara bilir?

– Elədir ki var!

84/100

İdeya necə yaranır?

I Hissə

Toğrul Ələkbər vasitəsi ilə Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasının nümayəndələri ilə görüşmüşük. Akademiyanın problemi var idi. Titul qazanan, çempion olan tələbələr dərslərə gəlmirlər, qaib və aşağı qiymətlər isə gün keçdikcə artır. Dərs oxumağa və ümumiyyətlə, kitab oxumağa meyilli deyillər. Bunu vacib hesab etmirlər. Onlar üçün yarışlar və qələbə daha vacibdir. Yarış və qələbədən sonrakı həyatı necə balanslaşdırmaq barəsində anlayışları yoxdur.

Bu gənc idmançılarda dərslərə, oxumağa olan marağı yaratmaq üçün hansı addımları atmaq olar? İdmançılara yaxın ola biləcək hansı personaj və ya hekayə var? İdmançını hansı pəhləvan düşündürə bilər? Kim onlara nümunə ola bilər?

Təklif belədir.

Akademiyanın əsas girişində nəhəng şəkil, şəklın yanında nəhəng kəmər quraşdırılır. Şəkildə bizim milli personaj olan Elşəndir (“Bir qalının sirri” filmi). Şəkil UFC formatında montaj edilə bilər (Müasir olsun, amma qədim kökü olan mesajı çatdırsın.)

Rəqiblə mübarizə üçün, qələbə üçün sadəcə qol gücü kifayət etmir. Elşənə bunu vaxtında izah edirlər. Onu

həyata hazır edirlər. “Düşüncəni, zəkani da gücləndirmək vacibdir” deyirlər.

Nəhəng kəmərin içində 48 kitabın şəkli var. Şerti olaraq hər ilə 12 kitab düşür. (Bunlar idmançıların şəxsi inkişafına, səhhətinə, ailə münasibətlərinə, davranış psixologiyasına, elmin gücü və gözəlliyinə, cəmiyyət və məsuliyyətə dair kitabların siyahısıdır. Məzun olduğu vaxta kimi bu siyahını oxuyub bitirən idmançılar simvolik olaraq kəməri başları üzərinə qaldırırlar və şəklin yanında şəkil çəkdirirlər. “Mən də Elşən kimi bacardım!”, – deyirlər.

Bonus olaraq otaqlardan birində iri bit ştanqa quraşdırmaq olar. Sağında və solunda dahilərin, tarixi şəxsiyyətlərin fikirləri olan kitablardan çəki daşları hazırlana bilər. (Beləcə, “çəkisi” olan fikirlər və şəxsiyyətlər barəsində mesaj verilə bilər.)

Bununla bağlı Akademiya ilə birlikdə hər hansı kitab evi ilə əməkdaşlıq edə, şəkli və kəməri dizayn edə bilər. Kitab evinin loqosu da kəmərin içində əks oluna bilər.

Vaxt tapıb, bu ideya üçün simvolik şəkil hazırlayan Rəsul Həsənə minnətdaram.

Rəsul posteri göndərən zaman üstündə belə bir yazı da yazmışdı:

“Qələbə elm istəyir,
Elmin sirri kitabdadır”.

85/100

İdeya necə yaranır?

II Hissə

Filmə baxırsan. Seans bitir. İşıqlar yanan kimi hər kəs ayağa qalxıb otağı tərk etməyə tələsir. “Zalın içində müharibə olub”, – deyə düşünürsən. Yerə atılan popkorn qutularını, boş plastik su qablarını görürsən. “Bunu hansı heyvan edib?”, – deyə düşünürsən. Zalı təmizləmək üçün gəlmiş işçi yanından ötüb keçir. Onun üzündəki hirsini görürsən. Dayanmadan deyir. Deyinə-deyinə yerə tökülən popkornu toplayır. Günlərlə eyni səhnəni görməsini təsəvvür edirsən. İçində böyüyən nifrətin gücünü təsəvvür edirsən.

Həmin anda həvəslə yazacağın “Axırınca Popkorn” (“The Last Popcorn”) kitab/film konsepti gözünün önünə gəlir.

Zalı təmizləyən oğlanı bütün Denver şəhərinə qan udduran qatilə çevirirsən. Son iki ayda şəhərin müxtəlif yerlərində tapılan cəsədlərin bir ortaq cəhəti var – hər birinin yanına səliph ilə bir qutu popkorn qoyulub. Qatil kimdir və nə demək istəyir? Bu insanlar nə edib ki, bu cür ölüm onların qapısını döyüb? “Denni” adlı personaj sənənlə danışmağa başlayır. Qətlin motivlərini izah edir. Azyaşlı uşağı, gənc qızı, oğlanı, qadını və kişi qurbanlarını hansı səbəbdən seçdiyini deyir. Denni danışdıqca

onun barəsində yazmaq istəyirsən. İstəyirsən ki, Dənindən sonra şəhər sakinləri kinoteatrları zibilləməkdən çəkimsin.

Fürsət olsa, həvəslə yazacağın növbəti əsəri “qovluğa” qoyursan.

Sonuncu dəfə sizin ağılınıza hansı ideya gəlib? Gəlməsinə səbəb olan hadisə və ya insan barəsində qısaca yazın.

86/100

İlərin verdiyi mükafat fərqli olur

Mükafatlar qəribə olur. Onları əldə edən zaman özünü bir şey zənn edirsən. Düşünürsən ki, Yer kürəsinin dönməsində sənə də payın var. Bir gün uşaqların mükafatla oynayan zaman onu sındırırlar. İkiyə bölünmüş əşyaya baxırsan. Üzünə gülümsəyən uşağınla birlikdə əşyanı kənara qoyursan. Yadına bu mükafatın verilmə səbəbi düşür. Səni kimin üçünsə “kimsə” edən səbəb. Kiminsə ürəyinin daha sürətlə döyünməsinə səbəb olan yazılarını xatırlayırsan.

Oyuna qayıdırsan. “Bizdən sonra nə qalacaq?” oyununa.

Bizdən sonra bu yazılar qalacaq. Onlar insanların beynində, ürəyində və əməllərində yuva quracaq.

Bəziləri üçün “əə bunu nənəm də yazar” dediyi, nənəsi ilə birgə aylarla bir yazı üstündə baş sındırıb, təslim olduğu vaxtların səbəbinə çevriləcək. Bəziləri üçün isə yeni həyata başlamaq, daha güclü, anlayışlı və yaradıcı olmaq istəyini oyadan vasitəyə çevriləcək.

“İnfluenser” kimdir?

Qabında olanı göstərən. Bizim vaxtımızda qabında olanı göstərmək bilik, bacarıq və xarakteri göstərmək kimi başa düşülürdü. İndi bir az fərqlidir.

“İnfluenser” kimdir?

Cəmiyyət qarşısında məsuliyyətini dərk edən hər kəsidir.

Kampaniya çərçivəsində cibindəki son 2 manatı ödəyən 16 yaşlı tələbədir. Təqaüdünü gözləyən və gələn kimi dəstək olan ikinci kurs tələbəsidir. Şəxsi işini qurmuş, iki övladı olan anadır. İntaqramda mənim üçün səhifələrə reklam yerləşdirən və kitabların mesajını yayan qadındır. Xaricdə ola-ola “dostuma nömrənizi vermişəm, sizinlə görüşüb əmanəti verəcək” deyən gəncdir. Çıxaqoda ola-ola “sizə necə kömək edə bilərəm?”, – deyə yazan gənc xanımdır. “Saytımızda sizə media dəstəyi olarıq” deyən gənc mühəndisdir. “Çapı biz edirik” deyən iş adamıdır. “100 tələbəyə məndən hədiyyə edərsən” deyən və əlyazmanı oxumağa, rəy yazmağa vaxt tapan iş adamıdır. “Saytı sizin üçün mən düzəldərəm” deyən, əksəriyyəti xaricdə yaşayan mühəndislərdir.

“İnfluenser” məhz bu adamlardır. Mən isə onların ümumi avatarıyam. Hər kitab məhz bu insanların istəyi, dəstəyi və söyləri nəticəsində ərsəyə gəlib. “1000oxucu” saytını və içindəki məzmunu da eyni aqibət gözləyir.

87/100

Hekayəsi olan paltarlar

Məktəb mövsümü gəlir deyə, küçələr və mağazalar canlanıb. Çadırlarda satılan məktəb ləvazimatları, ticarət mərkəzlərində uşaqlarına paltar geyindirən analar, “bu çantanı, o su qabını istəyirəm” deyən uşaqlarla doludur şəhər. Son fəslini bitirmək üçün çabaladığım kitabın fikrini çəkəndə telefona mesaj gəlir. Şəkildir. Ağ köynək, şalvar və ayaqqabıda dayanan oğlumun şəkildir. Üzü gülür. Bacısı mızıldanır. İkisinə baxıb fikrə gedirəm. Bu foto məni paltarların hekayəsi olduğu vaxtlara aparır.

Liseyə qəbul olunduğum il mənə alınan pencəyi düşünürəm. Liseylər və onların qaydaları. Mavi pencək, boz şalvarların erası. Hələ “Pokemon Go” kimi oyunlar olmayan vaxtlarda növbəti axtarış tapşırığı alan valideynlərin təşvişi. Bu valideynlər şəhərin canına düşüb, boz şalvar və mavi pencək axtarırdı.

Bu valideynlərdən biri də anamdır. Anam Villi Foq kimi dünyanı 80 günə gəzməyib. Villi Foq isə bütün Bakını anam kimi 1 günə ələk-vələk etməyib. Balası ilə mavi pencəyin axtarışına çıxan qadın o qədər qərarlı idi ki, Bakı ona təslim oldu.

Həyatımda bu qədər ticarət mərkəzini və paltar satılan yerləri gəzdiyimi xatırlamıram. Şəhərin ən ucqar

şərqini, qərbini gəzdik. Hara getsək, “hə, mavi pencək, artıq satmışıq, qurtarıb” dedilər. Başqa pencəklər təklif etdilər. Bizə məhz o mavi pencək lazım idi. Bütün ucqar nöqtələri gəzdikdən sonra “Razin”ə getdik. Ümid qalmamışdı. Satıcılardan biri anamın nə istədiyini başa düşdü. Bizə axşam saat 8-də M.Füzuli heykəlinin qarşısında olmağı tapşırırdı. Yəqin Füzuli fikirli-fikirli pencəyə baxıb, xeyir-duasını verəcəkdi. Ya da pencəyi olan adam həmin zonada yaşayırdı.

Orada idik. Əlində bağlama olan biri bizə yaxınlaşdı. Bu o idi. “Osmanbəy”dən tünd mavi pencək. 15 şirvanın bir ələ, pencəyin digər ələ keçməsinə tamaşa edirdim. Şəhərin mərkəzində olanlar da üstümdə pencəyin yoxlanmasına tamaşa edəcəkdi.

Anam bunu etdi. Liseyin istədiyi pencəyi tapdı. Başqa uşaqlar kimi mən də darvazadan içəriyə ürəklə girəcəkdim. Sınıf otağında onlardan biri kimi oturacaktım.

Atamın dişləri və dırnağı ilə qazandığı pulla alınan, anamın ayaq damarlarını pis günə qoyan bu pencəyin haqqını verməyə çalışdım. Hərdən yazı yazanda ələ bilirəm ki, həmin pencək üzərimdədir.

Bizim uşaqların paltarlarının da hekayəsi olacaqmı? İllər sonra oğlum, ya da qızım hansısa paltarına fərqli sevgi və ehtiramla baxacaqmı?

Nəsə çox fikrə getdim. Qayıtmaq, bitmək bilməyən hissəni bitirmək lazımdır.

88/100

Embla və Askın hekayəsi

– Nə əcəb evə tez gəlmisən? İşdə nəşə olub? Bir problem var?

– Yoxdur. Sadəcə bu gün tez gəlmək istədim. Olmaz ki?!
– Nə bilim. Əsas odur ki, işdə hər şey qaydasında getsin.

– Elə qaydasında getsin deyə, tez gəldim.

– Necə bəyəm?

– Eyvanda dayanıb, ağaclara baxacam.

– Bu işinə necə təsir edəcək ki?

– Biz “işləmək” sözünün zayını çıxarmışıq. İşləmək üçün buna fiziki və mənəvi cəhətdən hazır olmalısən. Fasilə etməli, nəfəs almalı və düşüncələrdən ibarət ağır uniformanı kənara qoymalısən. Hərəkət edə bilmək üçün dayanmağı bacarmaq vacibdir.

– Eyvanda dayanmağı? (Gülür.)

– Lazım gəlsə, eyvanda dayanıb ağaclara baxmalıyıq. Ağac heç bir yerə tələsmir. Özünü sağa-sola qovmur. Onun kökləri və budaqları sakit və əmin şəkildə böyüyür.

– Keç, içəri keç və çay iç, yeməyi qızdırım ye, özünə gəl. Ağacın çubuğu kimi naziksən. Sənə kökəlmək lazımdır.

– Mənə indi eyvana çıxmaq lazımdır. Sənə isə “niksen”, “boketto”, “Dolce far niente” və “rasasvada” kimi sözlərlə tanış olmaq...

– Bunlar hardan çıxdı?

– Hollandiyalı biri balkona çıxsə və sadəcə ağacları izləsə, “niksen” etmiş olur. Bunu yaponiyalı biri etsə, “boketto” alınır. İtalyalı biri etsə, “Dolce far niente” etmiş olur.

– Hindistanlı biri etsə, yəqin ki, axırıncı söz olar, hə?

– Qismən belədir.

– Qismən?

– Hindistanlı üçün bu söz düşünmədən anı yaşayıb, həzz almaq deməkdir. Ağacları baxıb, heç nə düşünməmək. Fikir etməmək.

– Güzəl sözlərdir. Di gəl ki, bizim eyvanlarda fikirləşmədən dayanmaq olmur. Bu eyvanlardan buddalar çıxır. Ağacları da uzağı 2 ay baxarsan. Yeni bina tikiləcək. Nə kökləri, nə də budaqları qalacaq. Rasass.. rassass..nə idi o söz?

– “Rasasvada”.

– Bax o “rasasvada”nı da dada bilməyəcəksən.

– Sənin ki çayını dada biləcəm.

– Yənə gətirim?

– Gətir. Mənim Emblam...

– O kimdir?

– Askın Emblasıdır. Skandinavların Adəmi Ask, Həvvası isə Embladır. Odin və qardaşları Ask və Emblanı nədən hazırlasa, yaxşıdır?

- Nədən?
- Ağacdən. Yəni mənə ürəklə “odun” deyə bilərsən.
- Elə “Askım” deyərəm də. (Yenə gülür.)

89/100

Ayrılmaq üçün yaxşı yer seçməyiblər

Bəlkə də, ayrılmaq istəmirdilər. Söhbət gəlib bu nöqtəyə çıxdı. Qızın gözləri yaşardı. Ayrılıq bunsuz olmur da. Eşitdiklərindən sonra ayağa qalxıb, hər kəsin qarşısında hönkürtü vurmamaq üçün çölə çıxdı. Oğlan da yenicə sifariş edilmiş, isti kofeni, dişlənmemiş çizkeykləri masada tərk edib, qızın arxasınca getdi. Niyə bu baş verməlidir? Niyə insanın arxasınca getməlisən? Dediklərin onun xətrinə dəysə də, arxasına düşmək vəziyyəti necə dəyişəcək? Nəsə həvəssiz gedir. Sanki kənardə oturanlara “mənəvi borcumu yerinə yetirdim” demək üçün gedir. Yəqin qayıdıb, kofe içəcək. Çizkeyki gözünə təpəcək. Ya da qızla qayıdacaq. Qızın bədəni məkanda, ürəyi evdə onu gözləyən yastıqda olacaq.

Belə baxanda pis fikir deyil. Sifarişləri verib, qızı çıxışın düz yanındakı masaya otuzdurub. Məsələni eşidən kimi çıxışı tez tapsın deyər, buranı seçib.

Qız necə ağlayır?! Kaş içəridə hönkürəydi. İçəridəkilərdən qaçdı ki, kənardakıların baxışlarına tuş gəlsin. Necə gözəl bəzənmişdi! Bu heyvərə üçün bu qədər bəzənmək nəyinə lazım idi?

Bəlkə...bəlkə, qız bilə-bilə ağlayır? Bəlkə, oğlanı boğaza yığan məhz odur? “Sən də, mən qurtarım” oyunu

oynayır. Yəqin özünə daha yaxşı birini tapıb. Ya da bu oğlanla birlikdə olmaq planlarını dəyişib. Necə ustalıqla susdu, gözləri yaşardı və məkanı tərk etdi!

Ayrılıq üçün yaxşı yer seçməyiblər.

Bura mənim məkanımdır. Onunla oturub danışdığım, ona saatlarla qulaq asdığım məkandır. Onu məyus etdiyim məkandır. Mən də arxasınca qaçmışdım. “Birinə bu qədər bağlanmaq olmaz” dedizdirən biri olmuşdu.

Şəhərin ortasında gözünə heç kim görünmürsə, vəziyyətin yaxşı deyil deməkdir. Necə sürətlə qaçırdı! Necə məyus etmişdim onu! “Nəsə desən, qışqıraram2 deyən baxışları. Tələsik bağlanan taksi qapısı. Aynaya və kənarda qalan mənə baxan sürücünün gözləri.

Ofisiant da dinc oturmur. Ay qardaş, hara yığırsan bu kofe və çizkeykləri? Bəlkə, qayıdacaqlar? Yoxsa təcürübən sənə “qayıtmayacaqlar” deyir?

Yoxsa masanı, ayrılmağa gələn növbəti cütlük üçün hazırlamağa tələsirsən?

90/100

Zəhər tuluğu

– “Zəhər tuluğu”na baxdın?

– Baxdım.

– Necəydi?

– Taleh üçün sevindim.

– Tanışlığınız var?

– Yoxdur. Onu tanımıram. Necə biri olduğunu bilmirəm. Bir dəfə görmüşəm. Tanışlardan birinin kitabının təqdimatına gəlmişdi. Arxa sıralarda oturdu. Məni danışmaq üçün səhnəyə dəvət etdilər. Qadınlardan, sevəndən, ədəbiyyatdan danışardım. Üz ifadəsini gördüm. Nitqimin klassik ədəbiyyat hissəsində üzü parıldayırdı. Ola bilsin ki, əhvalının yaxşı vaxtına düşmüşdü. Ya da deyilənlərin onun üçün nəsə əhəmiyyəti var idi.

– Video haqqında nə düşünürsən?

– İki məqam var. Birinci məqam “açar söz”dür. Bizim insanların ən çox reaksiya verdiyi söz və personaj fahişədir. Nəsə bu söz bizə çox doğmadır. Sanki “Təhminə və Zaur”dan bu tərəfə heç nə dəyişməyib. Əsgərlərin həvəslə oxuduğu “11 dəqiqə” kitabı kimi bəsit və təsirlidir. Kitab evlərində gizli şəkildə kitabların həmin yerlərini axtaran gənclər üçün bədənlərinin detalları, aktın özü, həyat qadınından çıxacaq hər hansı söz nə üçün bu qədər maraqlıdır?

– Ağzında “həyat qadını” deyirsən.

– Bəs həyat kişisi? Yəni biz də həyatın min bir üzünü görməli oluruqmu? Bizə də pul verib, istədiklərini etmirlərmi? Əlimizdə torba ilə evə qayda bilək deyər, bizi də günlərlə zorlamırlarmı?

– Bizə də edirlər, amma effektiv görünür. Yazı və sənət dünyasını götür. Sonda hər kəs fahişə söhbətinə təslim olmurmu? Əgər içində bu qadın yoxdursa, bu qadına nəyə baş vermirsə, sənin ədəbiyyatın kimə lazımdır? Sonda bütün yazarlar və rəssamları da həmin səkiyə düzmürlərmi? Dirənənləri heç kim tanımır. Xatırlamır. Müzakirə etmir. Liqada olmaq istəsən, verməlisən. Oxucuya istədiyini verməlisən. İnsanlara budları, sinələri, vulqar sözləri, onların gizli arzularını, qorxularını verməlisən.

– Bilirsən, Şumerlərin dövründə qadın bədənini satırdısa, ona örtünməyə icazə vermirdilər. Örtüklü qadın şərəfli hesab olunurdu. Sonra örtük məbəddə oturan qoca rahiblər üçün gətirilən bakirə qızlar üçün istifadə olundu. Şəhərin küçələri ilə örtülü şəkildə tamahı sərhəd tanımayan yaşı keçmiş şamanlara pay kimi aparılan tərtəmiz bədənələrə heç kimin nəfsi düşməməliydi. Bu bədənlər leş niyyətli müqəddəslərin diyarında parça-parça edilirdi.

– Biz məməlilər dəyişən deyilik. Əvvəldən bizə verilən əmrlərə bax. Öldürmə, oğurlama, yalan danışma, xəyanət etmə... “–ma” və “–mə” rezuslu məməlilər biz.

– Çalış, bunları kiməsə danışma. İnsanlar üçün müqəddəs olan şeylər var. Azacıq da olsa dəyərli olan, mənalı olan, vacib olan bir şeyə inanmaq istəyirlər. Səni daş-qalaq edərlər.

– Əlizorluya qalxmayan əllər bizə qalxır həmişə. Nə isə. Bəs videonun ikinci məqamı nə idi?

– Taleh hər dəfə yaman “nallayır”. Sağdakı və soldakına rəhm etmədən döşəyir. Bu dəfə Kafka və Bukovski oxuyub, özünü bir şey zənn edənləri yerinə otuzdurdu. Trend siyahıya baxanda ikinci yerdə “Cangüdən” adlı mahnı gedirdi. Talehə də bir azdan cangüdən lazım olacaq. Bir şey də var...

– Nə?

– Bilmirəm bunu qəsdən edir, ya yox, amma saç düzümü və siqaretlə rəftarı, dünyadan ümidini üzməyi məhz Bukovskini xatırladır. Bəlkə də, “siz onu oxuyursunuz, mən isə yaşayıram” demək istəyir. Kafka kimi çıpaq ruhunu göstərib, “mən öləndə bu videoları silin” desə, təəccüblənmərəm.

– Yəqin onun da bir söz qanmayan dostu peyda olar və bütün videoları saxlayar.

– Talehin taleyini bilmək mümkün deyil. Bildiyim bir şey var. İnsanların tuluğu zəhərlə doludur. Boşala bilməyəcək qədər dolu. Onunla gülmək, fikrə getmək, epizodlarını müzakirə etmək müvəqqəti olaraq rahatlıq gətirir.

– Danışa-danışa nahar vaxtına çatdıq. Gedək.

– Gedək. Yenə bu yemək...

91/100

İlkin təəssüratın yaratdığı təzadlar

Bir baxışla barənizdə verdikt verilir. Sizinlə bağlı bir qərar bütün digər qərarların silsiləsini yaradır.

Görəsən, bu insan necədir? Yaxşıdır, yoxsa pis? Varlıdır, yoxsa, kasıb? Ağıllıdır, yoxsa kütbeyin? Onunla işləmək olar, yoxsa uzaq durmaq məsləhətdir? Pulumu verim, yoxsa imtina edib, yola verim? Gözəldir, yoxsa çirkin? Bütün bu sualları bir baxışla həll etmək istəyi bizi ilkin təəssüratların qurbanı edir.

Milyon illərin təkamülü bizi qorumaq və inkişaf etdirmək üçün baş verib. İndi isə son 100 ildə sürətlə başqa bir oyunu oynayırıq. Əgər insan bir baxışa qərar versə, o zaman hədəf məsələni həmin baxışda həll etməkdir.

Göstəriş dünyasında necə görünürsənsə, eləsən. Eləsən? Yoxsa heç kimin görmədiyini, görməyə imkan tapmadığı birisən? Heç nə göründüyü kimi deyilsə, nə üçün hər kəs göstərməyə çalışır?

İlkin təəssürat nədir?

Öləcəyi günə kimi “bu adamdan mənə ziyan və ya təhlükə gəlməz” deyən, Ted Bandinin 33-dən çox qurbanıdır. Meşədə tərک edilmiş və başları kəsilmiş cəsədləridir.

İlkin təəssürat nədir?

“Bu, məsləhətli adama oxşayır” dediyin günə lənət oxuduğun növbəti 1000 gündür. “Nəhayət ki, onu tapdım”, – deyər fikirləşən romantik qızların “bu da alçaq çıxdı” dediyi andır.

İlkin təəssürat nədir?

Divarda gördüyün sertifikatdır. Reklama çəkilən həkimdə gördüyün bəyaz xalatdır. “Bəlkə, etibar edim” deyərək etdiyin qələtdir.

Oyunun qaydaları dəyişib. İlk baxışda təəssürat yaratmaq çox asanlaşıb. Rəsmi görüşlərdə gözlərimə deyil, qolumda olan saata dəfələrlə baxanların sayı artıb. Görüşlərə saatsız girirəm və ton dəyişir. Mən sadəcə birinə çevrilirəm. Rəqəm və heç kim olan birinə. Statusum və ya pafosum qalmır. Onlar olmadan otaqda qalan “mən” bir işə yarayırımı?

Təlim və dərslərə girən zaman çox bəzənib-düzənirdim. “İlkin təəssürat vacibdir” deyirdilər. İnanırdım. Görürdüm. Görürdüm ki, insanlar “doqquzu don” olan dünyanın fırlanmasında maraqlıdır.

İndi otaq və zallara girən zaman bir məqsədim var:

Məni ilk dəfə görənlər “bu adam mənə nəse öyrədəcək ən sonuncu insandır” desinlər. Görüşün sonunda fikirləri dəyişsin.

İlkin təəssürat yekun təəssürat deyil.

Yekun olması üçün illər və illər keçməlidir.

92/100

Yazı masası

- Buyur keç, utanma!
- Viktor, sizin paltarlar hanı?
- Sənə mən lazımam, yoxsa paltarlarım?
- Siz lazımsınız. Sadəcə...
- Narahat olma, bir azdan qulluqçular gətirəcək.

Növbəti fəsli bitirmək üzrəyəm. Belə bir adətim var. Hər yeni fəsli yazmağa başlayanda soyunub, paltarlarımı təhvil verirəm. Fəsli bitirmədən geyinmirəm. Onlara göstəriş vermişəm. Bitirməsəm, heç kim paltarlarımı vermir.

- Bəs elə olub ki...?

– Əlbəttə olub. Məcbur olub çılpaq şəkildə evin içində dolaşmışam. Nə edim? Tapdığım çarə budur. Fəsillər vaxtında bitir. Paltar vaxtında gəlir. Mənə soyuq dəyməmiş geyinirəm.

– Nə üçün yazı masanızda oturacaq yoxdur? Niyə ayaq üstə yazırsınız?

– İnsan oturmaq üçün yaradılmayıb. Biz daim hərəkət edən canlılarıq. (Fasilə etdi.) Yaxşı, görürəm üz ifadənə başqa cavab istəyir. Uşaq olanda atama görə bir yerdə otura bilmirdik. Hər dəfə harasa köçürdük. Oturub rahatlaşmağa macal tapmırdım. Axırda anam bezdi və biz konkret bir yerdə oturduq. Amma bu gic xasiyyət

məndə qaldı. Mənim üçün hər şey müvəqqətidir.

– Bəs yazılarınız?

– Yazılar. Dünyanın heç bir yazısı Leopoldinamı qaytarmayacaq. Əslində, paltarlara nifrət edirəm. Qızımı əlimdən paltar aldı. Qayıq çevrildi və qızım suya düşdü. Paltarların ağır olması ucbatından boğuldu.

– Nur içində yatsın.

– Sadəcə 19 yaşı vardı. Onun yanında ola bilmədim. İndi mənə yazılar deyirsən. Bəli, bu haqda yazdım. Unutmaq üçün, bağışlanmaq üçün, öz kədərimdə günlərlə boğulmaq üçün yazdım.

– Məncə, “Səfillər”i yazmaqla boğulmaq üzrə olan çox insanı xilas etmişiniz.

– Məncə, boşuna təsəlli verirsən. Üstəlik, başımı qatdın. Fəslin son paraqrafını unutdum.

– Deyəsən, qapı döyülür. Yəqin qulluqçular paltarlarımızı gətirib.

– Ya da növbəti cansız xiyafətə dəvətnamə gəlib.

– İstənilən halda, getsəm, yaxşıdır.

– Bu baxışı tanıyıram. Mən də başqa masalara belə baxırdım. İndi öz masam var. Yaz. Düşünmə. Masan olacaq. Üstü əlyazma dolacaq. Oturacaq da olacaq.

– Yaman nikbin qalmısınız.

– Dünyanın ən məşhur, ən nikbin qozbeli mənimdir. Onu qəbir düzəldər.

93/100

Çevir getsin

- Kanalı niyə çevirmirsən?
- Baxıram.
- Bunun nəyinə baxırsan?
- Baxanlarına.
- İndi başqa kanala baxa bilərik?
- Bilirsən, əvvəl bu xala və dayılara görə pis olurdum, indi isə sevinirəm.
- Niyə?
- Bu insanlar özlərini tənha hiss edirlər. Harasa getmək, haradasa olmaq, hansısa hadisənin, tədbirin bir parçası olmaq istəyirlər. Kanalın zalı, bəlkə də, onların yeganə sevinc mənbəyidir.
- Kaş kanalın göstərdikləri də sevinc mənbəyi olaydı.
- Sənin internetin var. Sevinc mənbəyi tapmaq bizim üçün asandır. Məncə, hər iki tərəfi qane edən ssenaridir.
- İndi deyirsən ki, vergi və kommunal ödənişləri bu xalalar oturub mənşəyi bilinməyən şoulara əl çalsın deyə ödəyək?
- Ödəyək. Hətta kanallar qocalar evi ilə danışsın və proqramlara oradan insanları gətirsinlər. Deyib-gülüb əylənsinlər. Fikirlərini desinlər. Əl çalsınlar. Heç olmasa, bu binaların bir əhəmiyyəti qalar, kiməsə faydası dəyər.

- Bəs ekrana baxanlar?
- Əşi, ayda bir dəfə əlinə pult götürüb ölmüş planetdə canlı axtaran kimi maraqlı proqram və ya kino axtarırsan. Tapmayıb, mobil olan kosmik gəminə daxil olub, “WWW” qalaktikasına qayıdırsan. Bu insanlarınsa yeganə planeti buradır. Getməyə başqa yerləri yoxdur.
- Yeri gəlmişkən, yerlərindən məmnun görünürlər.
- Elədir ki var!
- Yaxşı, indi bizi də məmnun et və kanalı çevir.
- Çevirim də.

94/100

Hər nəsilə 100 nəfər var

- Bəlkə, qohumlara deyim səni BP-yə işə düzəltsinlər?
- Lazım deyil.

– Niyə bizə qulaq asmırsan? Yaşın keçir, uşaqlarının gələcəyini düşün, sonra...

Anamın ağzından çıxan sonrakı cümlələrin hamısı eyni məqsəd üçün deyilirdi. Məni özünün başa düşdüyü, qəbul etdiyi şəkildə xoşbəxt görmək istəyirdi. Hamı kimi gedib-gəlməyimi və təqaüdə çıxmağımı istəyirdi. Fikirli halımı, daxilimin üzümə vuran ifadəsini görmək istəmirdi. Sonrakı cümlələr deyilən zaman Üzeyir Hacıbəyov haqqında nə yazacağımı düşünürdüm. Artıq otaqda deyildim. Çay içirdim. Fonda danışan anamı dinləyərcəsinə hərəkətlər edirdim. Eyni zamanda, Üzeyir bəyin həyatındakı məqamları rəndələməklə məşğul idim.

Hər nəsilə 100 nəfər var. Bütün nəslin zövqünü, dəyərlər xəritəsini, gələcəyini məhz bu 100 simvolik nəfər müəyyən edir. Hər 100 nəfər həll etməli olduğu problemlərlə üzləşməli, bu azmış kimi yaratmaqla, cəmiyyəti daha işıqlı gələcəyə səsləməklə məşğul olmalıdır.

Onun yazdığı felyetonu dəfələrlə oxuyub susurdum. Tacirlərlə görüşdən çıxan bu insan “corabı ayağa geyinirik, bəs kitabı haramıza geyinək” kimi dövrünün dözülməz dərđini ürəyinə yük etməli olurdu. Qapı-qapı gəzib

tanıdığı və tanımadığı insanlara yerli və gənc müəlliflər üçün biznes model təklif edirdi. “Gəlin, onları nəşr edək” deyirdi. Üzeyir bəy başqa planetdən gəlmişdi. Dünyagörüşü, duruşu və düşüncə tərzi çox müasir idi. Müasir olmaqla yanaşı, Azərbaycana bağlı biri idi. Nə qədər bağlı? Himmimizin musiqisini bəstələyəcək qədər sevirdi.

100 il əvvəl corab söhbəti edənlər ona dəstək olmadı. İndi onların kötücələri hər rəsmi tədbirdə dövlət himninə qulaq asır. 100 il sonra Azərbaycanın məğzini eşitmək istəyən zaman bu insanın musiqisini eşidirik. Bu gün onun adına olan küçədə Bakı Kitab Mərkəzi fəaliyyət göstərir. Dünyanın ən gözəl kitab evlərindən biri olmağa layiq yerdır. Corab məsələsi növbəti mərhələyə keçib. Belə ki, kitab evində kitab oxuyanlarla corabının şəklini çəkənlər yarışır. Yarışda şəkillər qalib gəlir. Ancaq əsas odur ki, yarış var və davam edir.

100 il sonra “Lamartin” adlı kitabın səslı şəklinı hazırlayıram. Onun haqqında danışdığı yerli müəlliflərdən biriyəm. Yeni nəsıl mənəm. Müasirəm, amma, eyni zamanda öz insanlarıma bağlıyam. Dövrümün mənə aid olan çətinlikləri ilə vuruşuram.

O, 100 il sonranı əvvəldən görürdü. Buna görə də qapıları bu qədər ürəklə döyürdü. Hamı onun kimi düşünürdü. Bu gün hamı qalib gələrək məhz onun bəstələdiyi musiqi sėdasını eşitdirmək eşqi ilə yaşayır. İdman, herb, sənət və elmdə bayraq qalxanda, bayraqla birlikdə bu insanın ruhunun səsi qalxır.

Onun təslim olmayan, yaradıcı ruhunun səsi..

95/100

Kino, musiqi, yazıda keyfiyyət nədir?

Baxdığım, qulaq asdığım, oxuduğum məzmunu keyfiyyətli edən amillər hansıdır? Yazının davamını oxumadan qısaca da olsa, şərhdə öz cavabınızı yazın. Daha sonra oxumağa davam edin. Mənə istiqamətin nə qədər eyni və ya fərqli olduğunu ölçmək vacibdir.

Keyfiyyət amillərini belə görürəm:

1) 2 həftə və ya 10 il

Məzmun yaratdığı reaksiya müddəti və şkalasına görə iki qrupa ayrılır: “2 həftə” və “10 il” qrupu. Əgər hazırlanan məzmun 2 həftədən sonra mənə, dəyər, aktuallığımı itirirsə, birinci qrupa düşür. Yox əgər ən azı 10 il müzakirəyə edilməyə, istinad edilməyə, paylaşılmağa davam edirsə, o zaman 10 il qrupuna düşür. İkinci qrupa düşən məzmunu 100 illik və 1000 illik sınaq gözləyir. Keçsə, adamı təbrik etmək olar. Deməli, klubla daxil ola bildi.

2) Qopamin effekti

Kanalı çevirən zaman film gördünüz. 5 dəqiqə keçib, hələ də izləyirsiniz. 50 dəqiqə sonra qapı döyülür. Durub açmaq istəmirsiniz. Deməli, bu effekt işə düşdü. Eyni məqam musiqi və kitaba da aiddir.

Köhnə vaxtın filmlərindən birini gördünüz. “Bir az

baxıb çevirərəm və ya işimə qayıdaram” dediniz. Bir az keçir və ayılırsınız ki, film artıq 5-ci dəfədir ki, sizinlə eyni zarafatı edir. Yenə effekt qüvvədədir.

3) Matryoska effekti

Belə məzmunun içində silsilə şəklində axtarıb tapa biləcəyiniz detallar var. Hər dəfə yeni bir məna çıxır, yeni bir kod tapırsınız, bir qanunauyğunluq olduğunu müşahidə edirsiniz. “Burasını heç görməmişdim” deyirsiniz. “Sən demə, bu haqda da oxuyurmuş və ya yazırmış” deyirsiniz. Filmdə incə məqamları tapıb, bunlara hər dəfə yenisini əlavə edə bilərsiniz.

4) Müəllim effekti

Film, musiqi və ya kitab sizə yeni bir şey öyrədir. Bunu əyləncəli və ya təəccübləndirən formada edir. Həyəcanla müzakirə etmək və daha da çox öyrənmək istəyirsiniz.

5) “Elə mən də” effekti

Məzmundan sonra “elə mən də bunu deyirdim, demək istəyirdim, deyərdim” kimi replikalar gəlir.

6) “Sanki məni” effekti

Məzmundan sonra “sanki məni təsvir ediblər, mənədən danışirlar və ya mənim həyatımı yaşayıb” kimi replikalar gəlir.

7) “Aptek effekti”

Elə məzmunlar var ki, onları həyatınızın gələcək illəri üçün, immunitet üçün, ağrıkəsici üçün daxili aptek qutunuza qoyursunuz. Vaxtı gələndə əl qutuya gedir.

8) Dilemma effekti

Elə məzmun var ki, səni təzadlar içində qoyur. Özün-
lə üzleşdirir. Şapalaq vurur. Qorxudur. Özünə çəkir.
Daxilində gizlədiyini və qaranlıqda ehmalca işini görən
ikinci özünə “iri proyektor işığı” tutur. Bu məzmun
səni ifşa edir. Sənə tam azadlıq bəxş edir. İkili həyat ya-
şadığını məhz bu məzmunla hiss edirsən. Birini seçməli
olduğunu başa düşürsən.

96/100

İki qəza, üç ata

Keçən həftə onları tanımırdım. Qəzalar barədə xəbərlər eşitdim. Baxdım. Birinin soyadı Atakişiyev, digərinin adı Dəmir idi. Atalar və kişilər dəmirdən olur. Onlar ağlamır. Onlar etməlidir. Onlar etməsə, kim edər?

Uşaqılıqdan eşitdiyim sözlər budur. Gördüyüm odur ki, kişilər də ağlayır. Onların ürəyi çox yumşaq olur. (İstisnalar da var.) Ürək tutmasından keçinən kişilər sadəcə səsli şəkildə ağlamadığı üçün belə olur. Maşınla gedir, yolda dayanır. Evə tərəf gedir, qapıda dayanır. Səmalara qalxır, qəzada dayanır. Ata ürəyinin işini bilmək olmur.

Qəza baş verən zaman ailə başçısı öz həyatını retro kimi görməklə bərabər, ailəsinə kim baxacaq sualıyla boğuşur. Yerə düşməyə və parçalanmağa saniyələr qalsa belə, “uşaqlarım necə olacaq” deyir. Analar və qadınlar da uşaqları üçün nəfəs alır. Daim yanında olur. Ola bilər. Əksər ata isə məsafədən sevməli olur. Balan üçün darıxırsansa, səmalarda olmağın gözəlliyi nədir ki? Ata olandan sonra təyyarəyə minən zaman ürkməyə başlayırsan. Əvvəlki rahatlıqla oturmaq alınmır. Səfərdən tez qayıtmaq istəyirsən.

Dünyalar dağıla bilər, ata isə dağ kimi sabit qalmalıdır. Bizi daxilən tənha edən, eyni zamanda, dağdan

həqiqət budur. Hər kəs sənə baxıb ibrət götürməlidir, arxayın olub, həyatına davam edə bilməlidir. Sən isə kimə arxayın olacağını bilmədən hər günü başa vurmalısan.

İki qəza oldu.

Bir ata futbol meydanlarına dəvət edildi. Xəbərlərdə danışdı. Evinə qayıdıb, 3 oğlu və 1 qızını öpə bildi. Görəsən, yerə salamat enə biləcək deyən yoldaşına, “daxıxma, bu dəfə də alındı” dedi.

Digər ata barəsində isə xəbərlərdə başqaları danışdı. Hərə bir şey dedi. Evinə ancaq çərçivəli rəsmi qayıtdı. Rəsmi geyinən, rəsmi danışmalı olan, rəsmi şəkildə evə gətirilən növbəti ata oldu. Uşaqlarını öpə bilmədi. “Görəsən, bu dəfə salamat enəcək” deyər düşünən xanımını istəmədiyi cavabla üz-üzə qoydu.

Yazını yazanda rayonda istirahət edən Marim video-zəng etdi: “Ata, mənə Rapunzel gəlinciyi alarsan?”, – deyər soruşdu. Qızım gəlinciyini izah edərkən onun uzun saçlarına baxdım. Gülüşünə baxdım. Dünyadan, həyatdan bixəbər ruh halını daddım. “Atam mütləq alacaq” deyən əmin səsi, şirin səsi gün ərzində boğuşmalı olduğum məsələlərlə döyüşdən əvvəl mənə əminlik verdi.

Əlaqəni kəsən zaman “işə getməliyəm” dedim. “Səni sevirəm” yerinə, “işə gedirəm” deyən atalar kimi yenə lazım olanı demədim.

97/100

Havi və Koronun axırı nə oldu?

“Coşqun, tərcümə işi var. “Zabitlər evi”nə getmək lazımdır. Sənin üçün maraqlı olacaq” sözləri ilə başlayan bir hekayəm var. “Coşqun, hardasan? “Zabitlər evi”nə gəl” deyən Orxanın zəngi ilə davam edən hekayə məni mağaradan çıxmağa məcbur etmişdi.

Görəsən, kimin üçün tərcümə edəcəkdim? Nəyi tərcümə edəcəkdim? Orxanın orada nə işi var? Bu suallara cavab tapa bilmədim, amma “Zabitlər evi”nin giriş qapısını tapdım. Bu binaya heç girməmişdim. Qapı açılarda musiqinin səsi gəldi. İri zalı və onlarla rəqqası görürdüm. Orxan məni zalın başbilenləri ilə görüşdü. Onlar üçün adımın və kim olduğumun heç bir əhəmiyyəti yox idi. Belə baxanda, özüm üçün də bu iki məsələ elə də rol oynamırdı. DJ isə musiqi ilə yaman oynayırdı. Hər kəs hərəkətlərini məşq edir və sanki özlərini kiməsə göstərməyə çalışırdı.

– Onlar gəlib! Onlar buradadır!

– Onlar? Kim?

– “Havikoro”!

Ağlıma gəlməzdi ki, Havikoro (Dünyanın Top 10-luğunda olan “breakdance” komandası) Bakıya gələr. Gözlərimlə onları axtarmağa başladım. İçəridə geyimi ilə xaricilərə bənzəyən çox rəqqas var idi. Bəzilərinin

üzündə xarici vətəndaşlara xas rahatlıq sezilirdi. Bu, onlar idi.

Özümü tuta bilməyib yaxınlaşdım. Belə fürsət bir də olmayacaqdı. Hər biri ilə salamlaşdım. Bir-iki kod söz və aramızdan doğmalıq dalğası keçdi. Mən də rahat nəfəs aldım. Bakı adlı qəfəsin içində nəfəs aldırən 1 saatı yaşadım. Sən demə, “Havikoro” üçün tərcümə işlərini mən etməliydim. Tərcümə yaddan çıxdı. Rəqsə girişdik. İri dairə yaradıldı. Pafoslu geyinən, fısıldayan, cızıldayan “mənəmminatorlar” dairənin içinə girməyə cürət etmədi. Söhbət “Havikoro” ilə deyişməkdən gedirdi. Bir səhv etsən, gülünc vəziyyətə düşərdin. Bir hərəkətlə sənin rəqs karyeran başlamadan bitərdi.

Mən isə sevinəndən uçurdum. Sıra gözləməyirdim. Onların heyətində olan Mario adlı rəqqasından sonra içəriyə girdim. Onun 2001-ci ildə etdiyi hərəkətləri etdim. Adam o ki var güldü. “Hardan öyrənmişən” deyər soruşdu. “VHS sağ olsun” dedim. Öz hərəkətlərimlə davam etdim. Orxana suallar yağmağa başladı. “Bu qaçaş kimdir? Harada rəqs edir? Evi var? Maşını var? Elçi gəlmək istəyərdi?” kimi suallar verilə-verilə “Havikoro” ilə birlikdə rəqsin dadını çıxarırdım. Bilinməyən, görünməyən, səssiz mağara sakini onlardan biri olmuşdu. “Bboy” (red. Breakdance boy) olmuşdu.

Havik və Koro iki komanda idi. Bunlar o qədər rəqabəti sevirdilər ki, sonda iki tərəf də təslim olmaq əvəzinə birləşdi. Dünya çempionatına birlikdə qatılıb üçüncülüyü götürdülər.

İnsanın daxilindəki pis və yaxşı tərəflər “Havik” və “Koro” kimi rəqabət aparır. “Breakdance” rəqqasın daxilindəki pisi və yaxşını bərişdirən, birləşdirən ritmik hərəkətlər mexanizmi idi. Bu rəqsdə hörməti kiminsə hesabına deyil, məhz öz bacarıq və cəsərin hesabına qazanırdın. Bu rəqsdə yaxşı hərəkətə hər kəs “yaxşı” deyirdi. Bu rəqsdə qarşı tərəflər bir-birini daha da yarıdıcı, əzmlı, sürətli və maraqlı olmağa təhrik edirdi.

Bu rəqs deyil, həyat tərzi idi.

Ən sevdiyim rəqibim Nizami ilə “Sahil” metrosunda ilk dəfə görüşəndə hər ikimizin qızı çaşbaş qalmışdı. Sanki illərin dostu, qardaşı idik. Bir-birimiz barədə o qədər eşidib bilirdik ki, üz-üzə gələndə hissləri gizlətmək olmurdu. Nizami mənə Moskvaya getmək təklifini etdi. Rəqs studiyasında birgə iş görəcəkdik.

Di Kaprio kimi mən də qərar verməli idim. Di Kaprio da breyker olub. Almaniya da keçirilən turnirdə “Noodle” ləqəbi ilə ikinci yeri tutub. Rəqs karyerası ilə kino karyerası arasında seçim etməli olub. Siz seçimin nəticəsini bilirsiniz. Seçimin nə qədər çətin olduğunu bilmək üçün isə breyker olmaq lazımdır.

98/100

Azərbaycan ədəbiyyatının gələcəyi necə olacaq?

Yerli müəllif və oxucular necə olacaq?

Coşqun, sən bu sistemi necə görürsən?

Cavablar üçün 1859-cu ilin aprelinə, London şəhərinə qayıtmalıyıq. İçilən “çirkli su” ucbatından minlərlə insan vəba xəstəliyindən qırılır. Təmiz su tapılmır. Ya da baha satılır. Bir neçə varlı ingilis qərara gəlir ki, bu fəlakətin qarşısını alsın. Onların səyi nəticəsində Metropolitən Fontan Təşkilatı yaradılır. Təşkilat Londonun mərkəzi küçələrindən birinə içməli suyu olan fontan inşa edir. Bu fontanın açılış mərasiminə minlərlə insan axışır. Hamı pul ödəmədən təmiz su içə bilir. Təşkilat vasitəsi ilə ölkə ərazisinə 800 ədəd fontan quraşdırılır. Bu zaman təşkilat bir texniki səhvə yol verir. Fontana bərkidilmiş dəmir stəkanlar yeni növ infeksiyalar yaradır. Sonradan stəkanlar yığışdırılır. İnsanlar yuxarıya sıçrayan suyu birbaşa içməyə başlayır.

Bu kampaniyanın məqsədi də eynidir. Cəmiyyətdə bayağı məzmunu, onun ağır fəsadlarına qarşı immun sistemini möhkəmləndirmək, mənim və gələcəkdə digər müəlliflərimizin yazdıqlarından ibarət “dəyərləri olan məzmun bulağı”nı yaratmaq. Bu bulağın inşa edilməsində iştirak etsəniz, minlərlə insana pulsuz təmiz məz-

mun yükləmək, oxumaq, qulaq asmaq şansı yaratmış olacaqsınız.

Ədəbiyyat, müəllif və oxucu gələcəyini belə görürəm. Müəllif hüquqları, piratçılıq, texniki imkanların olmaması, müəlliflərin əməyinə hörmətsizlik isə “zəncirlənmiş dəmir stəkanları” xatırladır. Zəncirləri qırıb, stəkanları atıb, təmiz suyu birbaşa içmək vaxtıdır. Həm oxucu kütləsi, həm də müəlliflər üçün bu, çox vacib mərhələdir.

Yazarlar “içməli suyu olan fontan” kimidirlər. Seçilmiş oxucular var ki, ingilislərin atdığı addımı atacaq.

Tarixi 1lər yazır!

Gələcəyə 1lər aparır!

Bu gün 1lər qərar verir!

Sabah 1000lər faydasını görəcek!

99/100

Qapısı olmayan açar

Cibində səs eşidirsən. Əlini salıb, cingildəyən səbəbkarı çıxarırsan. Görürsən ki, açar var. Cibinə nə vaxt düşüb? Kim qoyub? Necə olub ki, fikir verməmişən?

Açara diqqətlə baxıb, açə biləcəyi qapını düşünürsən. Həmin qapını tapmaq istəyi yaranır. Axtarmağa başlayırsan. Ətrafındakı insanlara açarı göstərib, suallar verməyə başlayırsan. Hərə bir söz deyir. Hərə bir qapı təklif edir. Yoxlamağa başlayırsan. Hər qapının qabağında günlərin, ayların keçir. Elə qapı olur ki, qabağında bir il dayanırsan. Açılmır. Açar açmır. Qapıları yoxlamaqdan və növbəti qapını axtarmaqdan yorulursan. Axtarışa son qoyursan. Açar sənə üçün sadəcə bəzək əşyasına çevrilir. Onu boynundan asırsan. Bir vaxt gəlir və bu açarı cibinə qoyursan.

Bir gün uzaqda bir izdihamı görürsən. Hadisə yerinə yaxınlaşırsan. Görürsən ki, toplanan insanlar bir qapını açmaq üçün əlləşir. Səni gic gülmək tutur. “Xeyri yoxdur” demək istəyən tərəfinlə, “bəlkə, bir də yoxlayasan” deyən tərəfin çiyinlərində oturub söz güləşdirməyə başlamadan qapını açmağa cəhd edənlərə səsənlirsən:

“Bu açarı da götürün. Bəlkə, sizə faydası dəyər”.

Cibindən çıxardığın açarı əlinə götürüb bir qədər baxırsan. Son dəfə baxırsan. Tanımadığın birinə verir-

sən. Üzünü çevirib gedirsən. Qapı və insanlar səni maraqlandırmır. Qapısı tapılmayan açarların dünyasından usanmış baxışınla hadisə yerindən uzaqlaşırısan. Yorğun olsan da, üzün gülür. Ağına bir fikir gəlir. Açar ustası tapırısan. Üzünü ona tutub “mənə qapısı olmayan açar hazırla” deyirsən.

Usta dediklərini başa düşməyə çalışır. “Qapısı olmayan açarı nə edəcəksən?” deyər soruşur.

“Ürək rahatlığı ilə cibimdə gəzdirəcəm” deyirsən.

Həyat görmüş usta səni də bir açara ehtiyacı olan qapı qismində görür. Yanında otuzdurur. Sifarişini hazırlaya-hazırlaya danışmağa başlayır:

“Nə üçün bizim ciblərimizə açarlar qoyulur? (Nə andertal baxışlarını görəndə usta davam edir.) Mən də bilmirəm. Bircə onu bilərəm ki, bu açarlar həqiqidir. Həqiqi olan başqa bir məqam da var. Açar varsa, qapısı mütləq olur. Bəzən bu qapını ömürboyu axtarırsan. Bəzən ilk gündəcə qapı qarşısında dayanmış olursan. Məsələ cəhd edib-etməməkdədir. Bir çox insan usandır. Dayanır. Səhv qapıların ucbatından təslim olur. Bir çox insan öz əli ilə öz açarını başqasına hədiyyə edir. Çox az insana yaşadığı həyat boyunca öz açarı ilə öz qapısını açmaq nəsb olmur. Hətta deyərdim ki, hər 100 ildə 100 nəfər bunu edə bilər. Qapılar yerini dəyişmişdir. Qapılar itmir. Qapıların qarşısında maneələr olur. Bəzən hirsindən açarını itirirsən. Ya da təslim olub, doğmaca açarını başqalarına verirsen”.

Usta hazırladığı açarın qəlibini qaldırır ürəyinə tərəf

aparır. Bir-iki dəfə sinənə vurur. Onun etdiklərini başa düşməyə çalışırsan. O isə təcrübənin ona verdiyi qətiyyətə davam edir:

“Bizim daxilimiz yalan demir. Hiss edirik ki, həyatımızdakı insanların hər birinin qapısı var. Biz başa düşürük ki, onların ehtiyac duyduğu açar məhz bizim əlimizdədir.

Danışa-danışa işini bitirən usta sənə yeni bir açar verir. “Bununla bir yox, minlərlə qapını açacaqsan” deyir.

Əlindəki açara və üzünə inamla baxan ustaya baxırsan.

Ustanın yanına biri gəlir. Səni görüb tanıyır: “Siz! Bir az əvvəl açarı verib, çıxıb getdiniz. Xəbəriniz var? Həmin qapını sizin açarla açdılar”.

Usta gülür. Çəşmə qalan üzünə baxaraq yeni açarını sənə uzadır. Yeni açar elə köhnəsinin eynisidir. Üstündə kiçik hərflərlə yazı yazılıb.

Yazını oxumağa çalışırsan. Alınmır.

Əziyyət çəkdiyini görəndə deyir:

“Qapısı olmayan açar” yazmışam.

100/100

İki əjdaha eyni yolu gedərsə...

Tarantinonun yeni filmində bir səhnə var. Şərq döyüşlərini, “Şərqin əjdahası”nı sevənlər “Danimarka karikatürası”ndan sonra verilən reaksiyanı verdi. Tarantino da özünü müdafiə etmək üçün “bu, sadəcə uydurulmuş hekayə və personajdır” dedi. Hekayələr qismən uydurulur. Həqiqi olmayan personajın mütləq həqiqi bir kökü var. Filmə Brüs Li Klif adlı kaskadyor tərəfindən havaya qaldırılıb maşına çırpılır. Zalda olanların gülüş səsi çox pisimə gəlmişdi. “Hollivud “Şərqin əjdahası”nı heç vaxt sevməyib” fikri məni tərk etmədi. Brüsün aktyor dostlarından biri deyirdi ki, Hollivud heç bir Çin aktyorunu baş rolda görmək istəmir. Brüs illərlə həmin qapının üzünə açılmasını gözləyir. Bununla yetinmir. Ən məşhur aktyorlara və peşəkar döyüşçülərə “Jet Kun Do” öyrədir. “Şərqin əjdahası” döyüş zamanı bir çox döyüş növünü qarışdırmağın əhəmiyyətini öyrədir. Öyrətmək üçün öyrənməlisən. Hekayənin bu hissəsini Tarantinoya borclu yam. O olmasa, Klif personajının kökündə dayanan Jin Lebell adlı “Qərbin əjdahası”na gedib çıxmıyacaqdım.

Lebell həyatı boyunca 100 filmə köməkçi döyüşçü, kaskadyor olmuş, döyüş texnikalarını izah edən 12 kitab müəlliflik etmişdir.

Brüs üçün Hollivud nədirsə, Lebell üçün də Tokio,

Kodokan odur. İki də “yad” olduqları yerin sərt üzünə baxmalı və istediklərini canları bahasına almalıdır. Kodokan məktəbi təslim olur və Lebell məktəbin ən yaxşı cüdo yetirmələrindən birinə çevrilir.

1963-cü ildə Cim Bek adlı boksçu-jurnalist Şərq döyüş növləri ilə məşğul olanları təhqir edən məqalə yazır və əksini sübut edənə 1000 dollar təklif edir. “Qərbin əjdahası” Cim Bekin diyarına gedir, Maylo Savaj adlı boks üzrə dünya beşincisi ilə 5 raundluq döyüş keçirir. Bu döyüş ABŞ televiziyası tarixində yayımlanan ilk MMA (Qaydasız Döyüş) döyüşü olur. Maylonu boğucu fəndə salan Lebell onu yerə uzadır və 20 dəqiqəlik yuxu təşkil edir. Zal şokdadır. Boks monopoliyasına son qoyulur. “Qərbin əjdahası” UFC kimi məhsul üçün yaşıl işıq yandırır.

Hekayənin bitməsi üçün iki əjdaha üz-üzə gəlməlidir. Brüs Li də səhnədən kənar məşq zamanı Lebellin boğucu fəndini dadır. Həmin gündən sonra Lebelldən “grappling” texnikalarını öyrənməyə, əvəzində isə zərbə texnikalarını barter etməyə başlayır. İki “əjdaha” bir-birinə daim hörmətlə yanaşır.

Avropada çəkilmiş ilk Çin istehsalı olan “Əjdahanın yolu” filmində Brüs Li Lebelldən öyrəndiyi qayda ilə Çak Norrisi boğur və filmin son döyüşü bu notla bitir.

Əjdahanın yolu budur:

“Daim başqa əjdahalardan faydalanmaq, öyrənmək, yeni olan hər şeyə açıq olmaq”.

Əjdahanın yolu budur:

“Yolu digər əjdaha ilə birlikdə getmək”.

101

Bir masam olsun

İşləmək nə deməkdir?

Hər kəsin öz cavabı var. Mənim üçün işləmək yazmaqdır. İşə gəlib-getməyi sevdiren yeganə prosesdir. Harada və necə gəldi yazdığım vaxtlar çox olub. İlk dörd kitabı özümün olmayan masalarda yazmışam. Növbəti kitab da başqasının masasında yazılır.

Yazı masası “Memar Əcəmi” uşağı üçün qəribə bir istəkdir. Yazı masası arzusu ilə yaşamışam.

Öz masam olsun.

Öz dünyamı üstünə səliqəylə, rahatlıqla və əminliklə sərə biləcəyim bir yer olsun. Ürəklə çap edim. Bəzən uşaqlarım yaxınlaşıb məni qucaqlasın. “Ata yenə nə yazırsan?”, – deyə soruşub yazdıqlarımı tələsik oxusunlar. Yarımçıq qoyub qaçmağa, oynamağa davam etsinlər.

Öz masam olsun.

Öz dünyamı qurub gedə bilim deyə, bu masadan istifadə edim. Məndən əvvəl yolu gedən nəhənglərin masalarında izlər var. Mürəkkəb izləri, stəkan izləri, cızılmış sözlərin izləri görülmüş işlərin əbədi xətirəsidir.

Bəlkə də, səhv yerdə, səhv vaxtda və səhv yolu sevmək üçün doğulmuşam. Ya da elə bu səbəbdən iki rəssamın sevgisinin nəticəsində dünyaya gəlmişəm.

OXUCU RƏYLƏRİ:

KƏBİRƏ HƏSƏNLI

Daim “xoşbəxt olmağa gedən yol xoşbəxt etməkdən keçir” düşüncəsi ilə yaşamışam. Ona görə də ilk səhifəsində məhz bu ifadənin yer aldığı “Ubuntu” əsl ürəyimcə olan hədiyyə idi. Kitab bir növ mənim məsləhətçimə çevrilmişdi. Hansı ki, hələ də həyatıma öz təsirini göstərir.

Müəllifinin isə ilk baxışdan sevmədiyim biri olduğunu öyrənəndə əsl nəticəni buradan çıxardım:

“İlk təəssüratlar aldadıcı və yalnız ola bilər”. Əsas odur ki, yazıçının hər 4 kitabını oxumuşam, beşinci kitabda isə öz fikirlərini yazanlardan biriyəm.

“Heç nə asan olmayacaq. Hər gün çəhrayı rənglərlə keçməyəcək. Amma həyatın illərdən və günlərdən ibarət olmadığını bir daha xatırlatmaq istəyirəm. Həyat anlardan ibarətdir”.

NATƏVAN BAXŞİYEVA

Zəkası və kreativliyi ilə seçilən, eyni zamanda, hər kəsə doğma olan, əsərlərini tək yox, oxucuları ilə birlikdə ərsəyə gətirən, hər oxucusunu ayrılıqda dəyərləndirən Coşqun Kərimov. Müxtəlif janrlarda yazılan dörd əsə-

rində avtobiografik notlar səliqəylə düzülmüş mənalı sözlərə bəstələnən “ruhiçi musiqini” daha da canlandırır və beyni rəqsə dəvət edir. Onu şeirlə ifadə etsəm, bu cür misralar ortaya çıxar:

*C oşqun dəniz kimi dərin,
O nun ruhu bir az qəmgin...
Ş eirləri başqa aləm...
Q əbləri fəth edir qələm...
U lduz kimi yol göstərər
N urdan toxuduğu sözlər...
Afət İsmayılova*

“KVAN”ı oxumağa başlayanda “verilən suallara cavabınız varsa, vaxtınızı itirməyin” yazılmışdı. Bir anlıq çaşdım. Kitabı bu qədər təriflərə həvəslənib almışam, necə yarıda qoyum?! Sonrakı cümlədə müəllifin qeyd etdiyi “daxili qaşınma”nın verdiyi maraqla əsəri oxumağa başladım. Oxuya-oxuya bir şeyin fərqi vardı – hər gün qarşıma elə kitablar çıxır ki, “bu əsəri 5 il əvvəl oxusam, indi olduğum kimi olmazdım” deyirəm. Coşqun bəyin sadə, anlaşılıq yazı tərzini çox xoşdur. Özünü, hədəflərini, xəyallarını dəqiqləşdirməkdə çətinlik çəkən hər yaşda insan axtardığını bu kitabda tapacaq.

LƏMAN HÜSEYNOVA

“Ubuntu” ilə müəllimin həyatına və 3 möhtəşəm xanuma heyran qalaraq yola başladım. Bizi bu cür sevgi və əvəzsiz hisslərə boğan müəllifə və onun ilham qaynağı olan ailəsinə dərin sevgi, ağrı-acıdan uzaq sağlamlıq və

özləri qədər sevinc dolu ömür diləyərək hər kəsə xoş qirraət arzu edirəm.

SEVİNC MİRZƏYEVA

Onun əsərləri motivasiyanı şərtləndirən ən incə nüansları belə nəzərdən qaçırmadan yalnız beyinləri deyil, ürək və hissləri də hədəfə ala bilir. Oxucularını məlumatlandırır, ruhlandırır, bir sözlə, yaşama keyfiyyətini və şəxsi inkişafı artırır. Ona yeni-yeni yaradıcılıq uğurlarını fəth etməyi arzulayıram. Onunla bir dövrdə yaşamaq olduqca qürurvericidir.

ƏLİ MUSTAFAZADƏ

Fikirlərimi bir cümlə ilə ifadə etsəm, həmin cümlə “peşman deyiləm” olardı. Amma deyilməklə bitməyəcək qədər cümlələrim var. Müəllif olaraq bizə gözəl müxtəlif saatlarını bəxş etdiyi üçün Coşqun bəyə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Şəxsən mənim özümə də Coşqun bəyin çox böyük dəstəkləri olub. Bir “Əcəmi möcüzəsi” olaraq sevilirsiniz.

İLKİN MİRZƏZADƏ

Düşünürəm ki, hər bir azərbaycanlı gəncin şəxsi həyatını düzəltməsi, karyera qurması üçün ana dilində oxumalı olduğu ilk kitablar məhz Coşqun Kərimovun əsərləridir. Şəxsən bu kitabların mənim həyatıma vaxtı ilə böyük yararı olub!

HİKMƏT ƏHMƏDOV

Bir inkişafın kulminasiya nöqtəsini görürəm. Düşünürəm ki, fikirləriniz bir neçə xarici dilə dərc edilməlidir ki, çərçivə qırılsın.

SƏBİNƏ BAXŞIYEVA

“KVAN”ı elə vaxtda oxudum ki, həyatımın ən çətin dönəmini yaşayırdım. Karyeramda dəyişiklik etmək arəfəsində idim. “KVAN”ı yazarkən keçirdiyiniz hisslərin eynisini mən də yaşadım oxuyarkən. Feysbukda axtardım, səhifənizi tapdım. Tək olmadığımi, həyatda mübarizə ruhuyla yaşayan, insanlara motivasiya verən və özü də hələ öyrənməkdə olan bir insanı kəşf etdim. Yazmağı heç vaxt dayandırmayın.

ANAR İSAYEV

Hiss etdiklərimizin, etmədiklərimizin, gördüklərimizin, görmədiklərimizin, yaşadıklarımızın, yaşamadıklarımızın, düşündüklərimizin və düşünmədiklərimizin, ağrının, kədərin, sevincin, gülüşün və onlarla digər emosiyaların, motivasiyanın, araşdırmaların axıcı dildə yazıldığı ünvandır bu kitab.

ESMİRA BABAYEVA

Müəlliflə qiyabi tanış olandan sonra çox sevindim ki, tək deyiləm. Yoxsa ətrafdakılar arasında özümü yadplanetli kimi hiss etməyə başlamışdım.

GÜNAY FAZILZADƏ

Hərdən özümü itirdiyim zaman feysbuka daxil oluram. Bəlkə, Coşqun bəy bu hadisə ilə bağlı nəsə yazıb deyər, axtarıram. Baxıram ki, cümlələr məni “KVAN”a, ya da onun başqa kitabına yönləndirir. Beləliklə, düşdüyüm o çuxurdan çıxıb, yeni həyata səhifə açıram.

ZEYNƏB SADIQOVA

Metrodan çıxan bir qızın müəllifi Coşqun Kərimov olan “Ubuntu” kitabını doymayaraq oxumağa davam etdiyi zaman, birdən başını qaldırıb qarşısında minlərlə insana öz qələmi ilə dəyərli fikirlərini ötürən müəllifi görüb, sevinməsi qədər qiymətlidir bu hiss.

ELMİR QULİYEV

Önümüzə pəncərə kimi açılan, ətraf aləmin gerçəkliyini, insanlarını, hadisələrini yaradıcı, fərqli şəkildə görərək yazıya almağı bacaran, obrazlı desək, bizim üçün “həzm edilən” hala salan müəllifdir.

TƏRAVƏT EYVAZLI

Eskalatordan sürətlə aşağı enərkən, əlimdə bərk-bərk tutduğum qırmızı rəngli “KVAN”ı metroya əyləşən kimi oxumağa başlayanda, “bu fikirlərin sahibi hamı kimi deyil, ola bilməz”, “fərqli insandır və fərqli düşüncələrə sahibdir” dedim:

“Yerdən yüksəklikdə təyyarə atamın yazdığı məktubu göylərə qaldırmamalı, yerə endirməli idi”.

NURDAN ORUCOVA

Nədənsə yazarlara, incəsənət adamlarına lazımı dəyəri daha çox sonrakı dövrlərdə verirlər. Amma siz indi də böyük sevgi görürsünüz. Demək ki, zamanı haradasa qabaqlaya bilmisiniz. Azərbaycandan küsmək istəyib, kəsə bilməyənlər üçün çox dəyərlisiniz.

FİDAN QULİYEVƏ

Eynşteyn demişkən, “Xəyal gücü zəka gücündən də üstündür”. Öz beyninin şüur bağında gözəl güllər əkən, məhsuldar bağ salıb, onun qapılarını feysbukda hər kəsin üzünə taybatay açan bağban. Uşaq kimi fantaziya-dan-fantaziyaya qaçıb, xəyallar dünyasından real dünyaya, təxəyyül gücündən zəka gücünə körpü yaradan birinin emalatxanası.

BÜNYAD BALAKİŞİYEV

“İnsan ancaq öz gücünə inandığı zaman xəyallarını gerçəkləşdirə bilər” fikri Coşqun Kərimovun qələmi ilə çox sadə və səmimi şəkildə oxucuya çatdırılır. Gənclərə komfort zonadan çıxıb, risk etməkdən qorxmamağın nümunəsini göstərir. Müəllifin kitablarını Azərbaycan gənclərinin həyat və karyera bələdçisi hesab edirəm.

RENAT ABBASOV

Düşüncə və baxış prizmasına əsasən hesab edirəm ki, kitablar içərisindəki mövzular sanki bir-birini izləyir. Bir kitab digərinin davamıdır. “KVAN” – “Alamo 13” sanki

vəhdət təşkil edir. Potensial oxucu olacaq şəxslər, siz də “Kvan” hissini əminəm ki, dadacaqsınız.

TÜRKAN ƏHƏDOVA

Kitabınızla ilk kvanı bir neçə dəqiqə öncə yaşadım. Yeniyetməlik illərimdən bəri daxilimdə küsülü olduğum anama içdən sarıldım. Bunu edəcəyimə inandım və etdim, kövrəldim. Yüngülləşdim, anamı qucaqlayıb, üzr istədim.

RAFAEL MƏMMƏDOV

Kitablarınızın üçünü də oxumuşam. Hamısı insan psixologiyasına təsir edəcək şəkildə yazılıb. Ən çox bəyəndiyim isə “Alamo 13” oldu. Bilmədim, onu mənə bəyəndirən Toğrulun həyatı oldu, yoxsa sizin özünüzəxas yazı tərziniz, ancaq mükəmməl bir “qarışım” alınıb. Bu kitablar sayəsində, həqiqətən də, tapmalı olduğum KVAN-nımın fərqi vardı. Gələcək məqsədlərimi təyin etmək, hədəflərimi müəyyənləşdirmək qərarını aldım.

SÜLEYMAN SÜLEYMANOV

Yaddaşım çox şeyi qeydə almır deyə, sizi necə və hardan tanıdığımı tam xatırlamıram. Lakin bir şeyi dəqiq bilirəm ki, bu yaşında həyatımın dönüş nöqtəsini soruşsalar, cavabım ““KVAN” oxumaq” olacaq. Bunu izah etmək üçün kifayət qədər danışa bilərəm. Mənə uşaqlığımdan bəri kitab oxuyub, nağıllar danışan anam belə bu kitabı başqa cür sevib. Bu kitab mənə yenidən oxumaq, işləmək və ən əsası, yaşamaq enerjisini bəxş edib.

ZAMİQ ƏSGƏRZADƏ

Universitetə hazırlaşanda Rəşad adlı müəllimim bir gəncin həyatında yaxşı kitab və yaxşı müəllimin böyük rol oynadığını və onun həyatını böyük ölçüdə dəyişdirə biləcəyini demişdi. Həmin sözləri həmişə beynimin bir küncündə saxlayırdım. Düz 1 il öncə eyni gündə “KVAN”ı və Coşqun Kərimovu tanıdım. Bu 1 ildə şəxsi inkişafımda həm kitablarının, həm də özünün böyük payı olan Coşqun bəy ən sevimli mentorlarımdan birinə çevrildi. Orxan Rzayev demişkən:

“Bu kitabları ölmədən öncə mütləq oxuyun”.

AYNURƏ RÖVŞƏN

Bu kitab yolda oxunması əsərlərdən deyil. Kitabı özünüzə ayırdığınız günlük istirahət saatlarında oxuyub, zövq ala bilərsiniz. Dərman kimi, günə bir məqalə. Coşqun Kərimovun bu kitabındakı bənzətmələr möhtəşəm idi. (Məs: 35/100, 36/100, 91/100, 97/100 və s.)

66/100 məqaləsini oxuyanda qərribə hisslər yaşadım, çünki belə oxşar hadisəni biz də yaşamışdıq. Təkcə 100 məqalə yox, həm də 100 musiqi. Musiqini sevdiyim üçün “bir daşla vurulan 2 quş məsəli” oldu “Lamartin”. Bu gözəl hisslər üçün müəllifə təşəkkür edirəm.

FATMA QURBANOVA

Coşqunun ilk kitabını əlimə alanda il 2016, yaş 19 idi. İndi bu şərhli yazıram və 24 yaşımə çox qalmayıb.

Hər kəs kimi yolun başında mənim də özümə görə

şəxsi-inkişaf kitablarına mənfi “qıcıqlığım” olub. Düşünürdüm ki, adam oturub Amerikada, ömründə dəmləli samovar çayı içməyib, bizim marşrutlarda əzişdirilməyib, bank növbələrində həyatda qalmağa çalışmayıb, amma ordan bura mənə ağıl verir. Ağıl keçdim, hələ bir motivasiya da etməyə çalışır məni, xeyir ola?! Elə bu düşüncələrlə “ev-universitet-ev üçbucağı”nda fırlanarkən mənə bir kitab hədiyyə edildi. Adı “KVAN”, müəllifi isə “Memar Əcəmi” uşağı olan Coşqun Kərimov idi. Artıq söz tapacaq, ilişəcək bir mövzum yox idi və başladım kitabı oxumağa, elə həmin gün də kitabı bitirdim. Aylar sonra xəyallarımın doğru gedəndə təyyarədə yenə “KVAN”ı oxuyurdum. Əgər siz indi bu şərhə oxuyursunuzsa, bilin ki, başlamaq üçün ən gözəl nöqtəni seçmişiniz. Kluba xoş gəldiniz!

GÜNEL TAĞİVEYA

Oxumaq uzun bir səyahətdir. Beşikdə başlayıb, məzarda bitir. Dini kitabımızın belə ilk sözü “Oxu”—dur. Bu oxuduğunuz kitablar faydalı və həyatınızı dəyişdirəndirsə dəyəri ölçülməzdir. Coşqun Kərimovun “KVAN” kitabı ilə bu səyahətə başlayanlar, yolunu axtaranlar və tapanlar kifayət qədər çoxdur.

**KİTABIN İŞİQ ÜZÜ GÖRMƏSİNDƏ
BU İNSANLARIN ROLU ƏVƏZSİZDİR.**

Onların hər birinə minnətdaram!

Nihad Mustafazadə	Rəna Nəsibova
Kənan Hüseynli	Orxan Qasimov
Ruslan Muradov	Azər Muradlı
Abid Səmədov	Paşa Ocaqlı
Orxan Əlili	Tural Cəfərzadə
Fuad Əliyev	Nərmin Şeydayeva
İlkin Süleymanov	Leylaxanım Əsədova
Aytəkin İmanova	Nadir İlqar Hacıyev
Zeynəb Sadıqova	Ziya Kərimov
Ayan Şamçıyeva	Xəyalə Qasimova
Şəfiqə Babayeva	Kamal Zeynallı
Rəhimə Quluzadə	Əfsanə Məmmədova
Əminə Rzayeva	Zamiq Əsgərzadə
Elnur Əzizov	Kifayət Həsənli
Kazım Süleymanlı	Vəfa Əhməd
Nəriman Məmmədəliyev	Laləzar Cəfərova
Türkan Məhərrəm	Xəlil İsrafilzadə
Lalə Babayeva	Allahverdi Hüseynzadə
Rahid Axundzadə	Ayşən Oruc
Esmira Quluzadə	Azər Əliyev
Nigar Məmmədova	Nüşabə İmanova
Xəyal Səmədxan	Elxan Orucov
Əli Mustafazadə	Xəyyam Hüseynov

Günay Əliyeva
Sona Babayeva
İlkin Mirzəzadə
Şaiq Məmişov
Ləman Hüseynova
Nahid Əliyev
Sevinc Mirzəyeva
Tərən Mustafayev
Vüsalə Kazımova
Süleyman Rəhimov
Sevinc Abdulrəhmanlı
Aygün İsmaylova
Nisə İdrisova
Nicat Ağayev

QEYD:

Kitabın çap edilməsində xüsusi dəstəyi olan www.bon.az,
Mentora College Azerbaijan, International School of
Public Speaking şirkətlərinə təşəkkürümü bildirirəm.